

1

Šolska knjižnica | letnik 24 | 2014 | ISSN 0353-8958 | št. 1

šolska knjižnica

Navodila sodelavcem in dopisnikom revije Šolska knjižnica

šolska knjižnica

Splošna načela

Revija Šolska knjižnica objavlja le izvorna, še neobjavljena dela, napisana v slovenščini, za kar odgovarja avtor. Strokovni članki v rubrikah Stroka ter Stroka in praksa morajo imeti naslov, izvleček, ključne besede v slovenščini in angleščini in vrstilec univerzalne decimalne klasifikacije. Prispevki morajo biti napisani strokovno, jezikovno in slogovno neoporečno. Logično naj bodo razdeljeni na poglavja in podpoglavja.

Naslov prispevka naj bo kratek, jasen, enostaven in informativen. Vsebuje naj ključne pojme in obsega največ 10 do 12 besed. Odražati mora temo prispevka, po potrebi pa je lahko dodan tudi podnaslov.

Izveček (abstract) naj vsebuje največ 200 besed in je na prvi strani članka, takoj za naslovom prispevka, ki mu sledijo še ključne besede in vrstilec UDK. Razumljiv mora biti sam po sebi, brez branja celotnega besedila prispevka. Napisan naj bo v 3. osebi, povzema naj bistvo članka, pojasni njegov namen in cilje, opiše uporabljene metode in tehnike morebitnega raziskovalnega oziroma znanstvenega pristopa, rezultate ter glavne ugotovitve. Praviloma naj bo izveček oblikovan v enem odstavku.

Drugi sestavkov (sporočil, predstavitev knjig in drugih medijev, pisem) ni treba opremiti z izvečkom, ključnimi besedami in vrsticem UDK. Seminarских nalog v obliki, kot so izdelane pri študiju ali na različnih tečajih oz. seminarjih, ne sprejemamo, če niso ustrezno prirejene za objavo v naši reviji.

Na koncu prispevka naj bo navedena predstavitev avtorja/-ev, ki vsebuje znanstveni naziv, ime in priimek avtorja, strokovni naziv, delovno mesto in ustanovo zaposlitve. Sledita naslov ustanove in elektronski poštni naslov avtorja.

Za trditve v sestavku odgovarja avtor/-ica, zato mora biti podpisan/-a s celotnim imenom in priimkom. **Avtor mora priložiti lastnoročno podpisano prijavnico za objavo prispevka v reviji**, s katero med drugim jamči, da je prispevek izvirno avtorsko delo (obrazec za prijavo prispevka je skupaj z uredniško politiko in navodili sodelavcem in dopisnikom revije Šolska knjižnica dostopen na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za šolstvo – Založba – predstavitev previj – Šolska knjižnica: <http://www.zrss.si/default.asp?rub=5175>

Tipkopis

Prispevki lahko obsegajo do 15 tipkanih strani s preglednicami, slikami in viri vred (do 30.000 znakov s presledki). Besedilo mora biti napisano v wordu, s pisavo Times New Roman, velikost črk 12, razmik med vrsticami 1,5. Strokovni prispevek obvezno vsebuje naslov članka v slovenščini in angleščini, ime in priimek avtorja/-ice, sledijo izveček in ključne besede v slovenščini in angleščini, vrstilec UDK, besedilo sestavka in nazadnje seznam citiranih in uporabljenih virov ter predstavitev avtorja/-ev.

Avtorji morajo svoje prispevke poslati v elektronski obliki po e-pošti odgovorni urednici na naslov **revija.solskasknjiznica@zrss.si**, na naslov uredništva pa morajo poslati podpisano in izpolnjeno prijavnico prispevka za objavo v reviji. Nepopolnih prispevkov uredništvo ne bo upoštevalo.

Preglednice, slike in druge priloge naj bodo vključene v besedilo, vsaka preglednica ali slika naj ima naslov in zaporedno številko. Slikovno gradivo morajo avtorji priložiti v elektronski obliki (JPG- ali TIF-format).

Viri

Za navajanje virov uporabljajte samo avtorski način (avtor in letnica v oklepaju). Navajanje virov je prilagojeno reviji Knjižnica in Navodilom za prijavo, pripravo in zagovor diplomskega dela Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/biblio/studenti/diploma/dokumenti/dipl_navodila.rtf).

Primeri avtorskega navajanja

En avtor:

Ko UDK-vrstilce uporabljamo za signaturo, izberemo en sam vrstilec, ta pa sme biti poljubno kratek in ga imenujemo postavitveni UDK ali postavitveni vrstilec (Šauperl, 2000).

Do treh avtorjev navedemo vse:

Z informacijsko pismenostjo v informacijski družbi so se ukvarjali tudi mnogi tuji avtorji (npr. Eisenberg, Lowe in Spitzer, 2004).

Več kot trije avtorji:

Predstavljena je postavitve in oprema v mladinskih oddelkih splošnih knjižnic (Ločniškar Fidler et al., 2006).

Brez avtorja:

Šolska knjižnica je vir informacij in znanja za vse udeležence vzgojno-izobraževalnega procesa in podpira vse predmete, ki se poučujejo na šoli, in tudi interesne dejavnosti (Manifest, 2001).

V poglavju Viri navedbe razvrstite po abecednem redu avtorjev/-ic (oziroma prvem elementu navedbe – npr. po naslovu), temu sledi letnica izida. Na koncu vsake bibliografske enote je pika.

Primeri bibliografskih navedb

Knjiga

Priimek, I. (leto izida). *Naslov dela*. (izd.). Kraj izida: založba.

Šauperl, A. (2000). *Klasifikacija knjižničnega gradiva: učbenik za študentke in študente bibliotekarstva*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo. (BiblioThecaria; 9).

Eisenberg, M. B., Lowe, C. A. in Spitzer, K. L. (2004). *Information literacy: essential skills for the information age*. 2nd ed. Westport, Connecticut; London: Libraries Unlimited.

Del knjige oziroma prispevek v monografski publikaciji

Priimek, I. (leto izida). Naslov prispevka. V I. Priimek, *Naslov publikacije* (str. od–do). Kraj izida: založba.

Ambrožič, M. (2004). Informacijski viri pri projektnem in raziskovalnem delu. V M. Steinbuch (Ur.), *Informacijsko opismenjevanje: priročnik za delo z informacijskimi viri* (str. 13–68). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Članek

Priimek, I. (leto izida). Naslov članka. *Naslov revije*, let. (št.), str.

Ločniškar - Fidler, M., Tomšič, N., Lavrenčič - Vrabc, D. in Zadravec, V. (2006). Postavitve in oprema monografskih publikacij v mladinskih oddelkih splošnih knjižnic. *Knjižnica*, 50 (3), 105–125.

Spletna stran

Priimek, I. (leto objave). *Naslov dokumenta ali spletne strani*. Kraj izida: založba. Pridobljeno dan. mesec. leto s spletne strani: <http://...>

Dimec, J. (2000). Avtomatsko opisovanje vsebine dokumentov na internetu. *COBISS Obvestila* 4. Pridobljeno 17. 3. 2004 s spletne strani: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/2000_4/index.html.

Kurikul. Knjižnično informacijsko znanje: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija. (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport:

Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 16. 1. 2010 s spletne strani:

http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/K_KNJIZN_INF_ZNANJE_gimn.pdf.

Naslov uredništva:

Uredništvo revije Šolska knjižnica, Zavod RS za šolstvo, OE Maribor, Trg revolucije 7, 2000 Maribor
Rokopisov in drugega gradiva ne vračamo.

Romana Fekonja

Uvodnik 3

Stroka**Mateja Ločniškar - Fidler, Marija Kobal, Nevenka Pečavar, Tatjana Arnuš**Strategije iskanja knjižničnega gradiva 2: blok glavnega opisa, blok za opombe, povezovanje, sorodne naslove in za podatke o odgovornosti v formatu COMARC / *Library materials search strategies 2: blocks for main description, for comments, linking, related titles and for responsibility data in COMARC format* 4**Renata Zamida**E-knjige in knjižnice: izzivi in priložnosti oddaljene izposoje e-knjig / *E-books and libraries: challenges and opportunities of distance e-book lending* 17**Stroka in praksa****Tjaša Jevnikar, Maja Miklič**Oprema mladinskih leposlovnih knjig glede na žanr in vsebino s piktogrami kot primer dobre prakse v OŠ dr. Vita Kraigherja / *Adding pictograms of genre and content to youth fiction books as an example of good practice at Primary school dr. Vito Kraigher* 27**Sabina Usenik**Knjižnična informacijska znanja z Digitalno knjižnico Slovenije – dLib.si / *Library and information knowledge with Digital library of Slovenia – dLib.si* 35**Gregor Škrlič**Kako nastane knjiga – pouk v četrtem razredu o nastanku in zgradbi knjige / *How the book is made – 4th grade lessons on making and structure of books* 43**Gregor Škrlič**Učenje ter uporaba čitalniškega gradiva v čitalnici šolske knjižnice Osnovne šole Prule / *Learning and the use of reading-room materials in the reading-room of Primary School Prule school library* 50**Mali in veliki odmev****Gregor Škrlič**

Bibliopedagoška šola 2014 57

Violetta Bottazzo

10. ICSL – mednarodno srečanje bibliotekarjev slavistov 59

Gregor Škrlič

Bologna po Bolgini 2014 60

Irena Brilej

Knjižnica, srce mesta: vrednotenje književnosti za potrebe knjižnic 61

Maja Miklič, Romana Fekonja

SIRikt 2014 – utrinki s konference 62

ISSN 0353-8958 • ŠOLSKA KNJIŽNICA • 24. letnik • številka 1 (84) 2014

Ustanovitelj in izdajatelj: Zavod Republike Slovenije za šolstvo; **predstavnik:** dr. Vinko Logaj

Uredništvo: Romana Fekonja (odgovorna urednica), Alja Bratuša, Osnovna šola Polzela, Irena Brilej, Gimnazija Poljane, mag. Mateja Ločniškar Fidler, Mestna knjižnica Ljubljana, Maja Miklič, Osnovna šola dr. Vita Kraigherja Ljubljana, mag. Majda Steinbuch, Gregor Škrli, Osnovna šola Prule, dr. Polona Vilar, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, mag. Savina Zwitter, Gimnazija Bežigrad; **jezikovni pregled:** Valentin Logar; **prevod izvodov v angleščino:** dr. Polona Vilar; **urednica založbe:** Simona Vozelj; **oblikovanje:** Anže Škerjanec; **priprava in tisk:** Design Demšar d.o.o., Present d.o.o., Ljubljana; **naklada:** 620 izvodov; **letna naročnina:** 32,97 € za šole in ustanove, 27,96 € za posameznike, 26,29 € za dijake, študente in upokojenca, 39,12 € za tujino; cena enojne številke revije v prosti prodaji je 8,76 €; **naslov uredništva:** Romana Fekonja, Zavod RS za šolstvo, OE Maribor, Trg revolucije 7, 2000 Maribor, tel. 02/320 80 65, e-pošta: revija.solskajknjiznica@zrss.si; **naročila:** Nataša Bokan, Zavod RS za šolstvo – Založba, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana; faks: 01/300 51 99; zalozba@zrss.si.

Revija je vpisana v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, pod zaporedno številko 575.

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2014

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana.

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja ni dovoljeno nobenega dela te revije kakorkoli reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršenkoli pomnilniški medij).

Uvodnik

> Romana Fekonja,
odgovorna urednica

Spoštovani bralci, spoštovane bralke,

v rokah imate prvo številko revije v tem letniku, katerega revije bodo imele platnice modre barve, barve neba, ki nas spodbuja, da s prispevki tudi v tej številki razširimo naša strokovna obzorja.

V prvem sklopu je med strokovnimi članki najprej nadaljevanje prispevka iz prejšnje številke o strategijah iskanja knjižničnega gradiva. Tokrat je pozornost usmerjena na blok glavnega opisa, blok za opombe, povezovanje, sorodne naslove in na podatke o odgovornosti v formatu COMARC. Z vsemi opisanimi strategijami bo naše iskanje po katalogih veliko lažje in lahko bomo poiskali gradivo za zelo specifična informacijska vprašanja. Za naše uporabnike ali pa za svoje potrebe bomo tako lažje našli točno tisto gradivo, ki ga želimo.

Tudi v tokratni številki se ustavljamo pri e-knjigah. Renata Zamida v svojem prispevku postavlja v ospredje e-knjige in položaj v knjižnicah. Vedno več šolskih knjižnic se sooča s težavo, kako ravnati z e-knjigami, kako je z nabavo in izposojjo. Veliko stvari je še nedorečenih in v fazi razvoja. Čas bo pokazal, kateri način in sistem je boljši. Do takrat pa je dobro poznati to, kar je na voljo, in tudi presoditi, kako bomo ravnali šolski knjižničarji.

Uporabniki šolskih knjižnic – sploh mlajši – si bolj kot zapisane oznake zapomnijo sličice oz. piktograme. Dejstvo je, da se s takšnimi ali drugačnimi slikovnimi oznakami srečujemo povsod. Za zeleno razumljivost določenega piktograma pa je treba dobro premisliti, kakšen naj le-ta bo. Poskus uporabe piktogramov v šolski knjižnici osnovne šole sta opisali Tjaša Jevnikar in Maja Miklič. Morda bodo njune ugotovitve spodbudile oblikovanje piktogramov v še kateri šolski knjižnici. Digitalna knjižnica se je že dodobra usidrala med zelo pomembne in relevantne informacijske vire. Uporabo v šolski knjižnici in pri pouku knjižničnega informacijskega znanja je v svojem prispevku predstavila Sabina Usenik. Gregor Škrj pa je tokrat zapisal, kako so s četrtošolci spoznavali nastanek in zgradbo knjige ter tudi kako poteka učenje v čitalnici šolske knjižnice in kako uporabljati čitalniško gradivo.

Kar nekaj velikih in malih odmevov se je nabralo v tokratni številki in rubriki, to pa pomeni, da je bilo dogajanje na strokovnem področju zelo pestro. Najprej je tukaj zapis z letošnje vsebinsko zelo bogate Bibliopedagoške šole, ki je bila uspešno izvedena dvakrat, sledi poročilo z mednarodnega srečanja bibliotekarjev slavistov v Sarajevu, v Ljubljani je bila tradicionalna razstava in prodaja knjižnih novosti Bologna po Bologni v organizaciji Mladinske knjige, na temo vrednotenja književnosti za potrebe knjižnic pa je bilo organizirano enodnevno strokovno posvetovanje z okroglo mizo. Že skoraj ob koncu šolskega leta je bila v Kranjski Gori še konferenca SIRikt, ki ima prav tako že nekajletno tradicijo. Kot vsako leto je tudi tokrat ponudila zelo pestro in bogato dogajanje. V prispevku z veseljem izpostavljam aktivno sodelovanje šolskih knjižničarjev na tem dogodku.

Želim vam prijetno branje in uspešen prenos zanimivih novih spoznanj v vašo prakso.

Strategije iskanja knjižničnega gradiva 2: blok glavnega opisa, blok za opombe, povezovanje, sorodne naslove in za podatke o odgovornosti v formatu COMARC

Library materials search strategies 2: blocks for main description, for comments, linking, related titles and for responsibility data in COMARC format

> Mateja Ločniškar - Fidler

>> Marija Kobal

>>> Nevenka Pečavar

>>>> Tatjana Arnuš

Izvleček

V drugem delu prispevka Strategije iskanja knjižničnega gradiva v formatu COMARC predstavimo izbrana, indeksirana polja in podpolja bloka glavnega opisa, blokov za opombe, povezovanje, sorodne naslove in za podatke o odgovornosti. V bloku glavnega opisa spoznamo predpone, ki jih v COBISS/OPAC-u uporabljamo v ukaznem načinu iskanja gradiva za naslov, podrejeni naslov, splošno oznako gradiva, kraj založbe, založnika in zbirko. V bloku za povezovanje, ki v poljih in podpoljih popisuje priložo določenega dela, z ustrezno predpono poiščemo naslov priloge. Enako z določenimi predponami poiščemo dodana prikrita in priključena dela, naslov in/ali avtorja dela, ter sorodne naslove, ki so lahko navedeni v okviru bibliografsko popisanega dela. Vrsto avtorstva natančneje določimo, če predpono za osebe in korporacije povežemo s kontekstnim operatorjem (W). Teoretičnemu delu sledi nazoren prikaz iskanja tiskanega besedilnega gradiva, v nekaterih primerih tudi prikaz e-knjige in zvočnega glasbenega dela. Zaključujemo z abecednim seznamom predpon in njihovim pomenom ter s primeri vaj z rešitvami.

Ključne besede

knjižnice, bibliografska obdelava, COBISS/OPAC, knjižnično gradivo, iskanje in poizvedovanje, ukazno iskanje, predpone, kontekstni operator (W)

UDK 025.355:025.4.03

Abstract

The second part of our paper on search strategies in COMARC format we present selected indexed fields and subfields in the blocks for main description, for comments, linking, related titles and for responsibility data. In the main description block we get to know the prefixes used in the COBISS/OPAC command mode for searching for title, dependent title, general material designation, place of publishing and series. In the block for linking, used for cataloguing a supplement of a work, we use an appropriate prefix to search for the title of the supplement. Similarly, using appropriate prefixes, we look for hidden and added works, title and/or author of a work, and related titles which can be given within the catalogued work. The type of authorship is more precisely defined if the prefix for persons and corporate bodies is combined with the context operator (W). The theoretical part is followed by a demonstration of a search for printed textual materials, in some cases also e-books and sound musical works. We conclude with an abc-list of prefixes alongside their meaning, and examples of exercises with solutions.

Keywords

libraries, descriptive cataloguing, COBISS/OPAC, library materials, seeking, searching, command mode searching, prefixes, context operator (W)

Uvod

Že v prvem strokovnem članku o strategijah iskanja knjižničnega gradiva¹ smo poudarili, da sta pridobivanje in bibliografski popis knjižničnega gradiva tesno povezana z referenčnim procesom ter posredovanjem informacij uporabnikom knjižnice. Tudi namen tega strokovnega prispevka je predstaviti osnovno knjižnično orodje – katalog z vidika iskanja podatkov, ki jih pri bibliografskem popisu vnesemo v knjižnični katalog ter s tem omogočimo informatorjem, da te podatke v referenčnem procesu priključijo glede na iskalne zahteve uporabnikov.

Osredotočamo se na ukazni način iskanja knjižničnega gradiva. Iščemo po vseh poljih in podpoljih, ki so indeksirana v bazah podatkov. Ukazni način iskanja gradiva je najzahtevnejši, saj zahteva dobro poznavanje formata COMARC. Tako je tudi ta prispevek namenjen knjižničarjem informatorjem, ki želijo poglobiti znanje o tem načinu iskanja v COBISS/OPAC-u, v lokalnem ali vzajemnem katalogu.

V nadaljevanju strategij predstavljamo: 2XX – Blok glavnega opisa, 3XX – Blok za opombe, 4XX – Blok za povezave, 5XX – Blok za sorodne naslove in 7XX – Blok za podatke o odgovornosti. Ob teoretičnem delu so tudi tu predstavljeni primeri knjižničnega gradiva v COMARC-formatu in ukazno iskanje z ustrezno iskalno zahtevo v COBISS/OPAC-u.

Poudarek je na primerih tiskanega besedilnega gradiva, e-knjige in zvočnega glasbenega dela.

Prispevek zaključujemo z abecednim seznamom predpon, kodami za vrsto avtorstva in vajami z iskalnimi strategijami.

Serijo člankov o strategijah bomo sklenili s tretjim delom, ki bo v eni od naslednjih številkih revije obravnaval obsežno iskanje po vsebini, tj. 6XX – Blok za vsebinsko analizo.

1 Blok glavnega opisa – 2XX

Blok obsega vsa območja ISBD² razen opomb in standardnih števil. Vrstni red območij je naslednji: območje naslova in navedbe odgovornosti, območje izdaje, območje posebnih podatkov, ki se nanašajo na kartografsko gradivo, kontinuirane vire in muzikalije, območje založništva in distribucije, območje fizičnega opisa, območje zbirke in območje posebnih podatkov, ki se nanašajo na značilnosti elektronskih virov.³ V takem zaporedju si sledijo tudi polja s podpolji v formatu COMARC in le določena podpolja so z ustrezno predpono iskalna.

1.1 Naslov: TI=

Polje 200 vsebuje naslov, dodatke k naslovu in navedbe odgovornosti, navedene v jeziku publikacije in/ali v drugih jezikih (vzporedni naslov, vzporedne navedbe odgovornosti itd.).

¹ Ločniškar - Fidler, M., Kobal, M., Pečavar, N., Arnuš, T. (2013). Strategije iskanja knjižničnega gradiva: bloka za identifikacijo gradiva in kodirane podatke v formatu COMARC. Šolska knjižnica, letn. 23, št. 2/4, str. 132–151.

² Mednarodni standardni bibliografski opis (ISBD).

³ Format COMAR/B za bibliografske podatke.

Za iskanje po stvarnem naslovu (200\$a), naslovu podrejenega dela (200\$i), vzporednem naslovu (200\$d), podnaslovu ali dodatku k naslovu (200\$e) in tudi po stvarnem naslovu dela naslednjega avtorja (200\$c) uporabljamo predpono **TI=** (title). Variantni naslovi, kot so npr. hrbtni, ovojni in drugi naslovi, ki se pojavljajo zunaj glavnega vira podatkov, so navedeni v bloku opomb 3xx (gl. poglavje 3 Blok za opombe) in so iskalni, če so zapisani v bloku za sorodne naslove 5xx (gl. poglavje 5 Blok za sorodne naslove).

1.2 Splošna oznaka gradiva: GM=

Za vrste gradiva, ki niso tiskano besedilno gradivo, s splošno oznako gradiva (200\$b) povemo, kakšni vrsti gradiva enota pripada. Splošna oznaka gradiva je dogovorjen splošno razumljiv izraz, ki neposredno sledi naslovu dela in je v jeziku in pisavi bibliografske ustanove. Navajanje splošne oznake gradiva je še posebej pomembno pri netiskanem gradivu, muzikalijah, kartografskem in večvrstnem gradivu⁴ ter pri tridimenzionalnih izdelkih in predmetih. Za splošno oznako gradiva uporabljamo predpono **GM=** (general material designation). Dogovorjeni izrazi, ki na splošno pojasnjujejo vrsto gradiva, ki mu enota pripada, so naslednji: videoposnetek, zvočni posnetek, elektronski vir, kartografsko gradivo, glasbeni tisk, garnitura, slikovno gradivo, za večvrstno gradivo pa *dva medija* ali *več medijev*. Tovrstni način iskanja je za večino oznak gradiva mogoč že s predpono **RT=**, po kateri iščemo vrsto zapisa (001\$b).

Imena oseb in korporacij, ki nosijo intelektualno odgovornost za nastanek opisane bibliografske enote in so navedena v podpoljih 200\$f\$g\$g, niso iskalna, zato jih vnesemo v ustrezna polja v bloku za podatke o odgovornosti (7xx) (gl. poglavje 6 Blok za podatke o odgovornosti).

1.3 Založništvo, distribucija: PP=, PU=

Kraj izida, ki je naveden v podpolju 210\$a, iščemo s predpono **PP=** (place of publication), ime založnika ali distributerja, ki je naveden v podpolju 210\$c, pa s predpono **PU=** (publisher).

1.4 Fizični opis

Polje vsebuje podatke o fizičnih lastnostih enote, ki niso iskalni, a so velikokrat pomembni za natančnejše prepoznavanje enote. Taki podpolji sta 215\$a, ki pojasnjuje posebno oznako gradiva in obseg, ter 215\$e, v katerem je navedeno spremno gradivo, če je seveda le-to del opisane enote. Katalogizator se odloči, ali bo spremno gradivo opisal v območju fizičnega opisa (215\$e) ali v bloku za povezave 4xx kot prilogo v polju 421 (gl. poglavje 4 Blok za povezovanje).

1.5 Zbirka: CL=

Polje vsebuje najpogosteje naslov zbirke (225\$a) in številčenje v zbirki (225\$v). Navedeni so lahko še: dodatek k naslovu (225\$e), navedba odgovornosti (225\$f), oznaka zbirke (225\$h) in naslov podzbirke (225\$i). Podatki so lahko ponovljeni v drugih jezikih. Predpona za iskanje zbirke je **CL=** (series title).

⁴ Kadar enota vsebuje sestavine, ki pripadajo dvema ali več vrstam gradiva in za nobeno od njih ne moremo reči, da je najpomembnejša (npr. zbirka učnega gradiva, jezikovni tečaj, ki vsebuje zvočni in/ali filmski zapis), je ustrezna oznaka »dva medija« ali »več medijev« (ISBD(NBM)).

V nadaljevanju prikazujemo blok glavnega opisa v izbranem zapisu COMARC in ukazni način iskanja za tiskano tekstovno in večvrstno gradivo:

Tiskano besedilno gradivo

Za primer smo izbrali med mladostniki znano resnično zgodbo V morju so krokodili (ID=255957504).

Izbrani zapis		traina povezava	
Polni	ISBD	COMARC	zapis [1/1]
ID=255957504 M V5 09.05.2011 NUK::METKA_K Updated: 22.10.2012 MKL::KATJAK Copied: 17.06.2011 MKL::SLAVI COBISS3: 24.01.2014 MKL::TANJAV SynToCon: 18.04.2013			
001		ac - popravljen zapis ba - tekstovno gradivo, tiskano cm - monografska publikacija d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica	
010		a978-961-01-1561-8	
021		asvn - Slovenija	
100		bd - publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu c2011 ee - mladinski, nad 14 let (M) hslv - slovenski lba - latinica	
101	1	aslv - slovenski cita - italijanski	
102		asvn - Slovenija	
105		ay - publikacija ni ilustrirana fi1 - spomini, dnevnik	
200	0	a/ morju so krokodili e resnična zgodba Enajatolaha Akbarija f Fabio Geda g [prevedla Anita Jadrič g spremna beseda Aldo Milohnič]	
205		a1. izd.	
210		a ljubljana c mladinska knjiga d 2011	
215		a175 str. d21 cm	
225	1	a zbirka Odisej	
300		a Prevod dela: Nel mare ci sono i cocodrilli	
300		a llustr. na spojnem listu	
500	0 0	a Nel mare ci sono i cocodrilli mslovenski jezik	

Slika 1: Prikaz bloka glavnega opisa. Izbrani zapis COMARC. Primer V morju so krokodili (ID=255958504).

Stvarnemu naslovu »V morju so krokodili« (200\$a) sledi podnaslov »resnična zgodba Enajatolaha Akbarija« (200\$b). Založnik dela je Mladinska knjiga (210\$c), kraj založbe, Ljubljana, je zapisan v podpolju 210\$a. Delo je izšlo v zbirki Odisej (225\$a).

Iskanje

Osnovno Izbirno **Ukazno**

Iskalna zahteva:

Izbor zapisov:

Slika 2: Primer ukaznega iskanja po naslovu, kraju založbe, založniku in zbirki.

V ukaznem načinu iskanja sta stvarni naslov dela in podnaslov iskalna s predpono TI=, lahko ju krajšamo z zvezdico *, npr.: *ti=v morju so** ali *ti=*krokodili* ali *ti=resnična zgodba**. Kraj založbe je redko iskano, iskano je s predpono pp=. Pogosteje iščemo založbo, ki jo prav tako lahko smiselno krajšamo, npr. *pu=mladinska**. Zbirko iščemo s predpono ci=. Vemo, da je Zbirka Odisej med mladimi obiskovalci šolskih in splošnih knjižnic priljubljena, in če se mladostnik ne spomni naslovov, ki so na primer izšli v letih 2013 in 2014, mu lahko pomagamo z našim strokovnim znanjem, to je s tistim hitrim iskalnim postopkom, ki je uporabniku nerazumljiv, prezahteven, saj ne pozna strukture formata COMARC. V ukaznem načinu iskanja zapišemo naslednjo poizvedbo: *ci=*odisej and py=2013:2014* ali *ci=zbirka odisej and py=2013:2014* in prikazala se bodo vsa dela, ki so izšla v zbirki v lanskem in letošnjem letu. Ta postopek priporočamo tudi za iskanje del, ki so izšla v drugih zbirkah, še posebej, če želimo izpostaviti dela določene zbirke za branje, morda za

priložnostno razstavo, za pomoč učiteljem pri svetovanju, priporočilne sezname (npr. Zbirka Velike slikanice, Moja knjižnica, Krokarsčine, Knjižnica Sinjega galeba, Žepna knjiga, Zorenja, Zorenja+, Žepnice itn.).

Večvrstno gradivo: Dva medija

Primerov, ko sta skupaj izdana dva medija, ki sta po vsebini enakovredna in drug drugega dopolnjujeta ter sta tako neločljiva (npr. učenje jezikov), je v šolskih in splošnih knjižnicah veliko. Zato v tem poglavju navajamo še primer večvrstnega gradiva, učbenik za učenje nemščine, ki je sestavljen iz dveh zvezkov in štirih zvočnih CD-jev Korak za korakom, Nemščina (ID=268290560). Vsebinsko sta medija, torej, tiskani in zvočni zapis, povezana, zato ju bibliografsko ne smemo popisati ločeno.

Izbrani zapis		traina povezava	
Polni	ISBD	COMARC	zapis [1/1]
ID=268290560 N V1 05.08.2013 NUK::MAJDAK Updated: 07.12.2013 MKL::MIRJAM Copied: 27.11.2013 MKL::SLAVI COBISS3: 10.03.2014 MKL::TINA KAT3: C3			
001		ac - popravljen zapis b1m - večvrstno gradivo cm - monografska publikacija d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica	
010		a978-961-209-512-3 bkomplet	
100		bd - publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu c2013 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica	
101	2	aslv - slovenski ager - nemški	
102		asvn - Slovenija	
105		bv - priročnik	
125		cp - poučevanje (jezika)	
126		ai - CD bg - 1,4 m/s (CD) cb - stereofonija eh - 4 3/4 in (12,05 cm, CD, DVD)	
200	0	aKorak za korakom iNemščina iDva medija eavdiotečaj za začetnike fChristine Breslauer v sodelovanju z Renate Weber g[prevod Urška Rajgel gilustracije Walter Uihlein gfotografije po izvirniku]	
205		a1. izd. b4. ponatis	
210		aLjubljana cRokus Klett d2013	
215		a2 zv. cilustr. d23 cm	
215		a4 CD-ji csterео d12 cm	
225	1	aPons	
300		aUčbenik, priročnik in 4 CD-ji v škatli, 24 x 17 x 5 cm	
327	1 1	0Vsebina: aUčbenik. - 170 str. aPriročnik. - 76 str. aCD 1: Lekcije 1-8 in ponovitev 1+2 aCD 2: Lekcije 9-16 in ponovitev 3+4 aCD 3: Besedišče aCD za mimogrede	

Slika 3: Prikaz večvrstnega gradiva. Izbrani zapis COMARC. Primer Korak za korakom (ID=268290560).

Stvarnemu naslovu dela Korak za korakom (200\$a) sledi podrejeni naslov Nemščina (200\$i). Oba naslova sta v ukaznem načinu iskanja gradiva iskana s predpono ti=. Sledi splošna oznaka gradiva (200\$b), v kateri pojasnimo, da je delo sestavljeno iz dveh medijev. Le-to je v ukaznem načinu iskanja gradiva iskano s predpono gm=.

S takim načinom iskanja lahko na primer pogledamo v katalogu Gimnazije Bežigrad, koliko del je označenih kot dva medija. V ukaznem načinu iskanja v lokalni bazi gimnazije zapišemo poizvedbo gm=dva medija in rezultat iskanja je 68 del.

Lokalna baza podatkov: Gimnazija Bežigrad, Ljubljana (Štev. zapisov: 27.017)

Iskanje

Osnovno Izbirno Ukazno

Iskalna zahteva: gm=dva medija

Izbor zapisov: vse gradivo (tudi e-viri)

Slika 4: Ukazno iskanje gm=dva medija v katalogu Gimnazije Bežigrad.

Seveda bi lahko iskanje omejili še po naslovu, založbi, letnici izdaje, kontroliranih in nekontroliranih predmetnih oznakah itn. z ustreznimi predponami in logičnimi operatorji.

Lokalna baza podatkov: Gimnazija Bežigrad, Ljubljana (Štev. zapisov: 27.017) | 🏠

Rezultati ukaznega iskanja

Iskali ste: gm=dva medija IN oddelek=1 IN Izbor zapisov=vse gradivo (tudi e-viri) Potek iskanja

Število najdenih zapisov: 68 SPREMENI ISKALNO ZAHTEVO

Razvrstitev po: COBISS.SI-ID [zapisi: 1-10] 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 > >>

Št.	Avtor	Naslov	Vrsta gradiva	Jezik	Leto	Status v izposoji	E-dostop
1.	Guillemant, Dominique	Le roman de Renart [Dva medija]	večvrstno gradivo	fre	2011	prosto - na dom	🔗
2.	Leblanc, Maurice	Arsène Lupin gentleman cambrioleur [Dva medija]	večvrstno gradivo	fre	2012	prosto - na dom	🔗
3.	Descombes, M.	Jamais de jasmin [Dva medija]	večvrstno gradivo	fre	2007	prosto - na dom	🔗
4.	Valero Planas, Carmelo	La princesa del Ártico [Dva medija]	večvrstno gradivo	spa	2011	prosto - na dom	🔗
5.	García Jiménez, Ana	La fórmula secreta [Dva medija]	večvrstno gradivo	spa	2011	prosto - na dom	🔗
6.	Verne, Jules	20 000 lieues sous les mers [Dva medija]	večvrstno gradivo	fre	2011	prosto - na dom	🔗
7.	Vogel, Jerica Kastelic, Silva Hodak, Marjana	Slovenščina 2 : z besedo do besede, Učbenik za slovenščino - jezik v 2. letniku gimnazij in srednjih strokovnih šol [Dva medija]	večvrstno gradivo	slv	2013	prosto - pogojno - na dom	🔗
8.	Mohorič, Aleš, 1969- Babič, Vito	Fizika 2 [Dva medija] : učbenik za fiziko v 2. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol	večvrstno gradivo	slv	2013	prosto - za čitalnico	🔗

Slika 5: Rezultati ukaznega iskanja gm=dva medija v katalogu Gimnazije Bežigrad.

2 Blok za opombe – 3XX: KW=

Opombe dopolnjujejo in pojasnjujejo opis enote, njen videz in vsebino. Nanašajo se na naslov in navedbo odgovornosti, izdajo in bibliografsko preteklost ter na priloge, kot so bibliografija, kazalo, izvleček in/ali povzetek v opisanem delu (300\$a – 321\$a).

Pri videogradivu in zvočnih posnetkih sta pomembni opombi o sodelavcih pri nastanku enote (322\$a) in izvajalcih (323\$a). Imena oseb (igralci, izvajalci) in korporacij (npr. glasbena skupina, orkester), ki nosijo intelektualno odgovornost za nastanek opisane bibliografske enote, v teh poljih niso iskalna, zato jih vnesemo v ustrezna polja v bloku za podatke o odgovornosti (7xx).

Podatki o vsebini enote, npr. naslovi v zbranih in/ali izbranih delih, naslovi risank, naslovi pesmi na CD-ploščah, video DVD-jih in/ali na BD-jih (koncerti), so navedeni v polju 327. Posamezne naslove lahko iščemo le v izbirnem načinu iskanja pod »Naslov«.

Katalogizator vse pogosteje na kratko opiše vsebino enote (leposlovje, tiskano in v e-obliki ter igrani filmi) (330\$a) in pojasni, komu je gradivo namenjeno (333\$a), ter navede tudi morebitne podatke o nagradi ali priznanju, povezane z opisano enoto (334\$a). Ti zapisi so iskalni le s predpono **KW=** (key word), kar je zelo nerodno, saj se želenemu delu lahko približamo le z modro izbranimi ključnimi besedami, ki jih moramo povezati z Boolovimi ali logičnimi operatorji.

Določene splošne opombe (300\$a) in podatki o vsebini enote (327\$a) so razvidni že v zgornjih primerih (slika 1 in slika 3).

Izpostavljam še primer opisa vsebine enote za e-knjigo Prigode Poprove Pipi (ID=271081216), saj nekatere šolske knjižnice že testirajo Biblos lib, portal, ki pod

določenimi pogoji nudi več kot 700 enot e-knjig, slovenskih in tujih avtorjev, za izposajo.

200	0	aPrigode Poprove Pipi bElektronski vir fNejka Omahen
205		aElektronska izd. b1. objava
210		aLjubljana cDZS d2013
230		aEl. knjiga
330		zslv - slovenski življenje v Gobjem Dolu, mali vasici, v kateri teče življenje počasi in kjer razen hladilnikov ne marajo za potrošniške muhe, imajo pa radi svoje korenine in svoje izročilo - no, to življenje krepko pretrese prihod živahne Pipi, ki že po imenu spominja na Piko Nogavičko. Živahna deklica se v novo domovanje hitro vživi, a njena radovednost in domišljija nimata meja. Kmalu si otroci ne morejo več predstavljati vsakdanjega življenja brez nje. fNeda Isaković

Slika 6: Prikaz opisa vsebine v bloku opomb. Izbrani zapis COMARC. Primer Prigode Poprove Pipi (ID=271081216).

3 Blok za povezovanje – 4XX

V bloku za povezave izpostavimo polji 421 Priloga in 423 Dodana prikrita in priključena dela. Polje 421 uporabljamo v primeru, ko je bibliografski enoti dodana priloga, katere naslov se razlikuje od opisane bibliografske enote. Naslov priloge je iskan s predpono TI=. Polje 423 pa uporabljamo za vnos podatkov o posameznih delih, ki so izšli v eni bibliografski enoti. Naslov je iskan s predpono TI=, osebno ime je iskano s predpono **AU=** (author), ime korporacije pa s predpono **CB=** (corporate body).

Prikaz primerov tiskanega besedilnega gradiva s priložo in prikritimi deli v zapisu COMARC:

200	1	aŠčepec védenja ezamolčane zdravilne moči začimb fSanja Lončar ... [et al.] g[fotografije Sanja Lončar ... et al.]
210		aLjubljana cJasno in glasno d2013 e[Ljubljana] gPleško
215		a399 str. cilustr. d23 cm
225	1	aSkupaj za zdravje človeka in narave
300		aNa hrbtu tudi številčenje: 2
300	0	a"... branje prvega dela knjige (Ščepec rešitve) odstrlo pogled na moč začimb ..." --> str. 10
300		a"Publikacija v okviru projekta Skupaj za zdravje človeka in narave" --> kolofon
300		aBroš. izd. meri 22 cm
300		a5.000 izv.
320		aKazalo
421	1	12001 aKoristne informacije epriloga k [I] knjigi Ščepec védenja, zamolčane zdravilne moči začimb 1215 a[16] str. d21 cm 13000 aOv. nasl.

Slika 7: Prikaz tiskanega besedilnega gradiva s priložo. Izbrani zapis COMARC. Primer Ščepec vedenja (ID=265574400).

200	1	aGrumova nagrada za najboljšo dramsko besedilo e[Grumovi nagrajenci 2009] dThe Grum award for the best new Slovenian play e [Grum prizewinners 2009] f[urednika, editors Marinka Poštrak, Milan Nardin]
210		aKranj cPrešernovo gledališče cZelolepo d2009 e[Nova Gorica] gGrafika Soča
215		a313 str. cavtoričini sl. d22 cm
300		aDodatek k nasl. naveden na ov.
300		aVzpor. slov. besedilo in prevod v angl.
327	1 0	0Vsebinska na nasl. str.: aKonec atlasa = The end of the atlas / Žanina Mirčevska ; [prevedla, translated by Erica Johnson Debeljak]. 5fantkov.si = 5boys.si / Simona Semenič ; [prevedla, translated by Simona Semenič]
423	1	12000 aKonec atlasa 150000 aThe end of the atlas 1700 1 aMirčevska bŽanina 4070 - avtor
423	1	12000 a5fantkov.si 150000 a5boys.si 1700 1 aSemenič bSimona 4070 - avtor 4730 - prevajalec

Slika 8: Prikaz tiskanega tekstovnega gradiva s prikritimi deli. Izbrani zapis COMARC. Primer Grumova nagrada za najboljšo dramsko besedilo (ID=248912384).

4 Blok za sorodne naslove – 5XX

4.1 Sorodni naslovi: TI=

Polja za sorodne naslove se uporabljajo za vnos preostalih naslovov, ki se nanašajo na obdelovano enoto in so navadno na njej navedeni (500\$a–539\$a), npr.: enotni naslov, ovojni naslov, naslov na vzporedni naslovni strani, čelni naslov, hrbtni naslov, izpisani naslov. Vnašajo se tudi deli naslovov ali splošno znani naslovi, ki jih ni na predlogi (540\$a) in prav tako prevedeni naslovi, ki jih ni na predlogi in jih doda katalogizator (541\$a). Vse naslove iščemo s predpono **TI=**.

Navajamo primer glasbenega zvočnega posnetka, kjer so navedeni splošno znani naslovi in prevedeni naslovi:

200	0	aPiano sonatas bZvočni posnetek fBeethoven gChristina Ortiz, piano
210		a[London] cThe Royal Philharmonic Orchestra aHamburg cCenturion Music eTIM, [distributer] dp 1993, cop. 1994
215		a1 CD (57 min, 20 sek) cstereo, DDD d12 cm
225	1	aThe Royal Philharmonic collection
300		aV spremni knjižici so podatki o izvajalki, skladatelju in njegovih delih
327	1 0	0Vsebina: aPiano sonata No. 8 in C minor, Op. 13, "Pathétique" aPiano sonata No. 17 in D minor, Op. 31 No. 2, "Tempest" aPiano sonata No. 14 in C sharp minor, Op. 27, No. 2, "Moonlight"
540	0	aPathétique
540	0	aTempest
540	0	aMoonlight
541	0	aPatetična
541	0	aPatetična sonata
541	0	aMondschein
541	0	aSonata v mesečini

Slika 9: Prikaz sorodnih naslovov. Izbrani zapis COMARC. Primer Ludwig van Beethoven: Piano sonatas (ID=11101557854).

4.2 Enotni naslov: TO=

Enotni naslov oziroma originalni naslov dela iščemo s predpono **TO=** (uniform title).

200	0	aKradljivka knjig fMarkus Zusak giz angleščine prevedla Katarina Draškovič
205		a1. natis
210		aLjubljana cSanje d2010 etiskano v Sloveniji
215		a541 str. d21 cm
225	1	aZbirka Sanje iRoman
300		aPrevod dela: The book thief
300		a2.500 izv.
500	0 0	aThe book thief mslovenski jezik

Slika 10: Prikaz izvirnega naslova. Izbrani zapis COMARC. Primer Kradljivka knjig (ID=252660480).

5 Blok za podatke o odgovornosti – 7XX

Blok vsebuje imena oseb in korporacij, ki nosijo intelektualno odgovornost za nastanek opisane bibliografske enote.

5.1 Osebno ime: AU=

Osebna imena so navedena v poljih 700, 701 in 702 in so iskalna s predpono **AU=**.

5.2 Ime korporacije: CB=

Imena korporacij so navedena v poljih 710, 711 in 712, iskana so s predpono **CB=**.

5.3 Koda za vrsto avtorstva: AC=

Osebna imena in imena korporacij imajo dodano podpolje, ki z izbrano kodo (Priloga 2: Izbrane kode za vrsto avtorstva) označuje vrsto avtorstva (7xx\$4). Iskanje po vrsti avtorstva je mogoče s predpono **AC=** (relator code).

Predponi za iskanje AU= in AC= namesto z operatorjem AND povezujemo s kontekstnim operatorjem (W). S tem avtorju natančneje določimo vrsto avtorstva. Zaporedje predpon je pri takem načinu iskanja zelo pomembno. Najprej je predpona AU=, sledi kontekstni operator (W) in nato predpona AC=.

Prikaz bloka za podatke o odgovornosti v izbranem zapisu COMARC za tiskano besedilno gradivo in za videogradivo:

200	0	aKradljivka knjig fMarkus Zusak giz angleščine prevedla Katarina Draškovič
205		a1. natis
210		aLjubljana cSanje d2010 etiskano v Sloveniji
215		a541 str. d21 cm
225	1	aZbirka Sanje iRoman
300		aPrevod dela: The book thief
300		a2.500 izv.
500	0 0	aThe book thief mslovenski jezik
606	1	aRejenke yNemčija xV leposlovju
606	1	aKnjige xBranje xV leposlovju
606	1	aPripovedovanje zgodb xV leposlovju
606	1	aSvetovna vojna 1939-1945 xNacizem yNemčija xV leposlovju 601
606	1	aSmt xV leposlovju
607	1	aNemčija xŽidje z1933-1945 xV leposlovju
675		a821.111(94)-311.2 b82-3 c821.111(...) - Ostale angleške književnosti, dežel Commonwealtha, Kanade, Avstralije (vključno študije) s82 vUDCMRF 2006
700	1	3119711587 aZusak bMarkus f1975- 4070 - avtor
702	0 1	348725603 aDraškovič bKaterina 4730 - prevajalec

Slika 11: Prikaz odgovornosti za nastanek enote. Izbrani zapis COMARC. Primer Kradljivka knjig (ID=252660480).

Delo Kradljivka knjig je prevedla Katerina Draškovič. Če bi želeli ugotoviti, ali je prevajalka prevedla še kako delo in je v katalogu, v ukaznem načinu iskanja avtorico in kodo za prevajalca povežemo s kontekstnim operatorjem (W): *au=draškovič, katerina* (W) ac=730*. Pri avtorjih vedno navajamo *, ker lahko imenu sledi še letnica rojstva ali dodatek k imenu (npr. glasbenik, prevajalec, ilustrator itn.). Koda 730 označuje prevajalce.

Iskanje

Osnovno Izbirno **Ukazno**

Iskalna zahteva:

Izbor zapisov:

Slika 12: Prikaz ukaznega iskanja s kontekstnim operatorjem (W). Koda za prevajalca je 730.

Sklep

Že v prvem delu prispevka Strategije iskanja knjižničnega gradiva (Ločniškar - Fidler, Kobal, Pečavar, Arnuš, 2013) smo zapisali, da želimo z zapisanimi navodili spodbuditi knjižničarje informatorje in vse tiste knjižničarje, ki v eni osebi opravljajo vsa knjižničarska dela, torej tudi informacijska, med katere sodijo vsi šolski knjižničarji, da uporabljajo ukazni način iskanja knjižničnega gradiva v COBISS/OPAC-u, saj ta z določenimi postopki omogoča iskanje po vseh poljih in podpoljih v formatu COMARC, ki so indeksirana v lokalnem in vzajemnem katalogu. Ker ukazni način iskanja gradiva zahteva dobro poznavanje formata COMARC, smo vse podatke, ki so iskalni iz bloka glavnega opisa, blokov za opombe, povezovanje, sorodne naslove in za podatke o odgovornosti, poskusili nazorno predstaviti in na primerih razložiti potek iskanja za različne vrste knjižničnega gradiva.

Poudariti moramo, da je iskanje večvrstnega gradiva mogoče le z ukaznim iskanjem. Iščemo lahko s predpono, ki označuje vrsto zapisa, koda za večvrstno gradivo je »m« (rt=m) ali s predpono, ki označuje splošno oznako gradiva (gm=dva medija ali gm=več medijev). S prvo predpono (rt=) priključimo vse komplete, torej tiste, ki so sestavljeni iz dveh in več medijev. S predpono, ki označuje splošno oznako gradiva (gm=), pa so iskani kompleti po sestavi medijev ločeni v dve skupini, dva medija ali več medijev. Med večvrstnim gradivom so lahko mediji, ki niso več aktualni, npr. zvočne kasete in videokasete, saj aparaturo za predvajanje analognih del tako rekoč ni več. Naključno smo pogledali, kakšno je stanje v katalogu II. gimnazije Maribor (ukazni način iskanja gradiva: rt=m and kw=*kasete, rt=m and kw=*kasete). Na dan 3. junija 2013 je imela v zbirki 11 kompletov, ki so bili sestavljeni iz tiskanega gradiva in zvočnih kaset ter iz tiskanega gradiva in videokaset.

V prvem prispevku o strategijah iskanj smo nazorno predstavili iskanje s kodami za namembnost. Predpona za iskanje je ta=, kode za namembnost, ki označujejo leposlovje v okviru starostne stopnje, so b (predšolski otroci 0–5 let ali starostna stopnja C), c (šolski otroci 5–10 let ali starostna stopnja C), d (šolski otroci 9–14 let ali starostna stopnja P) in e (mladina nad 14 let ali starostna stopnja M). To obnavljamo zato, ker želimo poudariti, kako lahko namembnost uporabljamo za različna iskanja. Primer: iz zbirke Žepnice želimo izločiti dela, ki so namenjena šolskim otrokom od devetega do štirinajstega leta starosti, in hkrati želimo učenca, uporabnika seznaniti z novjšimi deli iz te zbirke. S pridobljenim znanjem je ukazni način iskanja preprost: cl=žepnice and ta=d and py=2013:2014.

V prispevku smo poudarili, da so za uporabnika postopki iskanj v COBISS/OPAC-u v ukaznem načinu prezahtevni. Še posebej, ko moramo pri določenih postopkih iskanj, npr. določitev vrste avtorstva, vključiti kontekstni operator (W). Si predstavljamo, v kakšni zadregi je lahko mladostnik, ki mora v seminarsko delo npr. o pisateljici Maji Novak vključiti tudi njeno prevajalsko dejavnost s konkretnimi naslovi del, ki so izšle v obdobju 2013–2014? Za knjižničarja, ki se pogloblja v strategije iskanj, je odgovor preprost: au=novak, maja* (W) ac=730 and py=2013:2014. Če je dodana še zahteva »le prevedeni družbeni romani« pa: au=novak, maja* (W) ac=730 and py=2013:2014 and lc=a1.

Poznavanje strukture formata COMARC in usposobljenost knjižničarja za zahtevno iskanje po katalogu sta temelj dobre informacijske službe, ta pa zagotavlja dobro uporabo knjižničnega gradiva in zadovoljnega uporabnika.

Viri

Arnuš, T., Kobal, M., Ločniškar - Fidler, M., Pečavar, N. (2013, *interno gradivo*). Strategije iskanja knjižničnega gradiva: priročnik. Ljubljana: Mestna knjižnica.

COBISS/Katalogizacija. (2008-). Maribor: IZUM.
COMARC/B format. (2010-). Maribor: IZUM. *
COMARC/H format. (2008-). Maribor: IZUM. *
ISBD(ER) (2000). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
ISBD(M) (1997). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
ISBD(NBM) (1997). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
Ločniškar - Fidler, M., Kobal, M., Pečavar, N., Arnuš, T. (2013). Strategije iskanja knjižničnega gradiva: bloka za identifikacijo gradiva in kodirane podatke v formatu COMARC. Šolska knjižnica, letn. 23, št. 2/4, str. 132–151.

* E-priročniki se občasno spreminjajo in dopolnjujejo. Dostopni so z uporabniškim imenom in geslom.

-
- > **Mag. Mateja Ločniškar - Fidler**, univ. dipl. bibliotekarka, je zaposlena kot referentka za nabavo in bibliografsko obdelavo knjižničnega gradiva v MKL.
Naslov: Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: mateja.locniskar-fidler@mklj.si
 - >> **Mag. Marija Kobal**, prof. slov., je zaposlena kot bibliotekarka v Mestni knjižnici Ljubljana (MKL).
Naslov: Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: marija.kobal@mklj.si
 - >>> **Nevenka Pečavar**, univ. dipl. bibliotekarka, je zaposlena kot klasifikator, katalogizator v MKL.
Naslov: Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: nevenka.pecavar@mklj.si
 - >>>> **Tatjana Arnuš**, višja knjižničarka, je zaposlena kot referentka za nabavo in bibliografsko obdelavo neknjižnega gradiva v MKL.
Naslov: Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: tatjana.arnus@mklj.si

Priloga 1: Abecedni seznam predpon in njihov pomen

PREDPONA	angleški izraz	slovenski izraz (pomen)	COBISS
AC=	relator code	vrsta avtorstva	7xx\$4
AU=	author	avtor – oseba	700\$3, 701\$3, 702\$3
CB=	corporate body	avtor – korporacija	710\$a, 712\$a
CL=	series title	zbirka	225\$a
GM=	general material designation	splošna oznaka gradiva	200\$b
KW=	key word	ključne besede	
PP=	place of publication	kraj izida	210\$a
PU=	publisher	ime založnika	210\$c
TI=	title	naslov, naslov podrejenega dela, podnaslov, vzporedni naslov ...	200\$a, 5xx
TO=	uniform title	naslov originala	500\$a

Priloga 2: Izbrane kode za vrsto avtorstva – 7xx\$4: AC=

avtor	070
avtor dodatnega besedila	080
avtor povzetka	913
avtor razstave	904
avtor snemalne knjige	090
bibliografski predhodnik	100
dirigent, zborovodja	250
fotograf	600
glasbenik	545
glavni urednik	344
glavni in odgovorni urednik	346
igralec	005
ilustrator	440
intervjuvanec	460
izvajalec	590
kartograf	180
kritik, ocenjevalec	675
mentor	991
notograf	908
oblikovalec ščitnega ovitka	140
pisec besedila na spremnem gradivu	770
pisec besedila za pesmi (uglasbene)	520
prevajalec	730
pripovedovalec	550
prireditelj	010
režiser	300
scenarist	690
skladatelj	230
urednik	340
vodja projekta	637

Vaje z rešitvami (rešitve so navedene v poševnem tisku)

Iskanje poteka v COBISS/OPAC-u v ukaznem načinu iskanja gradiva. Iskanje po namembnosti (ta=), založniku (pu=), letu izida (py=), literarni vrsti (lc=), zbirki (cl=), vrsti zapisa (rt=), ključni besedi (kw=), avtorju (au=). Pri vseh iskanjih naj bo izbor zapisov »vse gradivo (tudi e-viri)«.

V vaši lokalni bazi poiščite:

1. leposlovne knjige za mladostnike, ki so izšle pri Mladinski knjigi v letu 2013
ta=e and pu=mladinska and py=2013*
2. dela, ki so izšla pri založbi Didakta v obdobju 2013 in 2014
pu=didakta and py=2013:2014
3. strokovne knjige za otroke, ki so izšle pri Učila International v letu 2013
ta=a and pu=učila international and py=2013 ali
ta=a and pu=učila and py=2013*
4. potopise in spomine za odrasle bralce, ki so izšli v zbirki Sanje
lc=(i1 or i2) and ta=m and cl=sanje
5. elektronske knjige, ki so izšle pri Študentski založbi in Beletrini
rt=l and pu=(študentska založba or beletrina)
6. elektronske knjige, ki so izšle pri založbi Sanje
rt=l and pu=sanje
7. elektronske knjige pravljic za otroke v starosti 5–10 let, ki so na portalu Biblos lib
rt=l and lc=f1 and ta=c kw=biblos
8. zgodovinske romane v zbirki e-klasiki
lc=a3 and cl=e-klasiki
9. dela avtorja Borisa A. Novaka, ki so izšla pri Mladinski knjigi
au=novak, boris a (W) ac=070 and pu=mladinska**
10. dela, ki jih je prevedla Maja Novak in so izšla v letih 2013 in 2014
au=novak, maja (W) ac=730 and py=2013:2014*

E-knjige in knjižnice: izzivi in priložnosti oddaljene izposoje e-knjig

E-books and libraries: challenges and opportunities of distance e-book lending

> Renata Zamida

Izvleček

E-knjiga se uveljavlja kot nov medij branja in prevzema vse pomembnejšo vsakdanjo vlogo. Ta trend se odraža tudi v splošnih knjižnicah po svetu, kjer so e-knjige danes del samoumevne ponudbe in je povpraševanje po njih v strmem porastu. Že nekaj let se pojavljajo različne oblike oddaljene izposoje e-knjig: bodisi komercialni, s knjižnicami nepovezani modeli izposoje, ki so za končnega uporabnika plačljivi (naročnine ipd.), bodisi skozi knjižnične modele, ki so na nacionalni ravni največkrat prepoznani kot modeli v javnem interesu in so za končne uporabnike (člane knjižnic) večinoma brezplačni. Prispevek predstavi način delovanja obeh vrst modelov, v sklepu pa osvetli tudi pomen slovenskega servisa oddaljene izposoje e-knjig oz. splošni javni interes zanj.

Ključne besede

e-knjige, šolske knjižnice, splošne knjižnice, oddaljena izposoja e-knjig, poslovni modeli izposoje, epub, epub3, javni interes, Skoobe, OverDrive, Biblos_lib

UDK 655.41:004.738.5
025.6:027.8
025.6:027

Abstract

E-books are becoming a new medium for reading. It is getting an ever greater role in everyday life. This trend is also evident in public libraries where e-books have become part of their offer and the demand is in steep growth. For several years we have been seeing various models of remote lending of e-books: be it commercial models, non-related to libraries which the end-user must pay (subscriptions, etc.), or library models which, on a national level, are often recognized as models of public interest and are mostly free of charge for end users (library members). The paper presents both types of models and in conclusion sheds some light on the meaning of Slovenian remote e-books lending service Biblos_lib and its general public interest.

Keywords

e-books, school libraries, remote e-book lending, lending business models, epub, epub3, public interest, Skoobe, OverDrive, Biblos_lib

Uvod

Elektronsko knjigo bi leta 2014 težko še zmeraj imenovali »digitalna inovacija«, saj je praktično že globalno trdno zasidrana v zavesti uporabnikov spleta in bralcev, ob boku svoje tradicionalne, tiskane različice. Opredelitve pojma e-knjiga in opisi njene rabe so s tega stališča v nastanku takega in podobnih dokumentov zato že skoraj odveč, a vendarle (in v upanju, da se je med gesli znašla tudi v najnovejši različici SSKJ): *E-knjiga*, okrajšava za elektronsko knjigo (angl. e-book – electronic book), označuje knjigo v digitalizirani obliki, ki jo lahko beremo na elektronskih bralnih napravah (bralnikih) ali z ustrezno programsko opremo na domačih računalnikih, tablicah ali pametnih telefonih – kot tipografsko, kar se da izvirniku zvesto, branju prijazno odslikavo tiskane knjige.

E-knjige so le plod nadaljnjega tehnološkega razvoja, nova oblika predstavitve vsebin, ki so bile doslej podane le kot natisnjene knjige, torej pridobitev možnosti posredovanja vsebin, primerljiva na primer z razvojem žepnih izdaj, ki so po drugi svetovni vojni knjigotrštvu odprle nove poti. Toda tudi žepne izdaje niso izrinile natisnjene knjige s trdimi platnicami, temveč so – tako kot e-knjiga – odprle nove kroge bralcev. Le domišljija je meja v razmisleku, kako bomo bralcem ponudili vsebine, in tudi e-knjiga verjetno ni zadnja stopnja tega razmisleka.

1 Položaj na področju e-knjige doma in globalno

E-knjige so se začele kot eksperiment, ekonomsko pa kot nišni trg – za strokovna in znanstvena besedila. Začetno umestitev na trg so dosegle digitalne knjižne kopije na podlagi prenosne oblike dokumentov PDF za strokovne izdaje z elektronsko funkcijo iskanja po celotnem besedilu. Ravno na področju znanosti je neomejena geografska prisotnost raziskovalnih projektov in publikacij ključna, zato so tudi v Sloveniji še posebej agilne pri digitalizaciji in on-line posredovanju institucije s področja znanosti in izobraževanja (izpostaviti gre ZRC SAZU).

Tehnično je treba ločevati med formati e-knjige, saj je včasih pojem e-knjiga zajemal večino elektronskih različic knjig, danes pa gre tukaj za standard, katerega razvoj poteka pod okriljem IDPF (International Digital Publishing Forum). Rezultat tega je standard EPUB, ki velja za glavni format sedanjih in prihodnjih e-knjig. Trenutno aktualna različica EPUB 3 omogoča podporo večini svetovnih jezikov in pisav, vstavljanje zvočnih, slikovnih ter videozapisov, podpira napredno oblikovno izvedbo, omogoča zapise matematičnih in kemijskih formul, omogoča napredne programske vtičnike (JavaScript in JQuery), s čimer omogoča izvedbo sodobnih e-učbenikov, je DAISY kompatibilen, kar pomeni, da bo v bližnji prihodnosti nadomestil formate, ki jih trenutno uporabljajo slepi in slabovidni za branje knjig. Biblos trenutno uporablja epub- in pdf-format e-knjig, s tem da bodo pdf-datoteke srednjeročno v celoti nadomeščene z epub-različicami.

Največji mednarodni knjižni sejem v Frankfurtu se e-knjigi intenzivno posveča že okroglo desetletje, intenzivneje zadnjih nekaj let, vsako leto pa je temu področju namenjenega več prostora in (izobraževalnih) vsebin. Leta 2007 je Amazon tudi tu predstavil prvo generacijo svojega e-bralnika, Kindla, ki do danes zavzema najvišji tržni delež med e-bralniki, istega leta kot je bila v Sloveniji ustanovljena Javna agencija za knjigo, pa je bil javno potrjen podatek, da je v elektronski obliki na svetu dostopnih že 30 % vseh knjig.

Intenzivnejša razprava o e-knjigah v Sloveniji poteka že približno štiri leta, povedano drugače, od takrat, ko je e-knjižni trg v ZDA prebil mejo 30 % in se v Veliki Britaniji vzpenjal proti 10 %, od takrat, ko je nemški e-knjižni trg začel beležiti več kot stodontno letno rast, od takrat, ko sta pri naših hrvaških sosedih skoraj hkrati vzniknili dve spletni knjigarni za nakup e-knjig (danes obstajajo že štiri).

Tej razpravi so se dolgo izogibali ali se je na napačnem koncu lotevali predvsem tisti slovenski deležniki na knjižnem trgu, ki dosegajo bodisi odlično prodajo plažnega branja v obliki žepnic (tako končnim kupcem kot knjižnicam), pa tudi tisti, ki uživajo monopol knjigotrške mreže in menijo, da bodo tudi pri inovacijah uspešnejši s solo programom.

Medtem je na globalni ravni razvoj tekel naprej, spremljali smo lahko rasti in stagnacije na različnih prodajnih platformah, cenitev tehnologije, pilotne projekte izposoje e-knjig, pravne zagate, lobistične in stanovske boje različnih organizacij in vedno

večjo monopolizacijo s strani Amazona, ki medtem ni postal le izposojevalec e-knjig, temveč tudi njihov nekritični založnik in s tem raj za vse pišoče. Navajamo nekaj ključnih dejstev, ob katerih nihče, od založnikov do negovalcev bralne kulture, ne more ostati ravnodušen. Na anglosaških trgih e-knjige predstavljajo med 20 in 50 odstotki prodaje, v celinski Evropi predstavljajo v večini držav manj kot deset odstotkov prodaje (z izjemo Nemčije, ki se temu odstotku približuje), v nekaterih, tudi v Sloveniji, pa ne dosežejo niti enega odstotka celotnega knjižnega trga. Po dosegljivih ocenah (natančne številke nikakor ni mogoče ugotoviti) dosega število vseh e-knjig že blizu 20 milijonov, k čemur zagotovo veliko pripomorejo »neusahljiva naklada« oz. neizbrisljivost e-knjige ter poplava samozaložniških projektov.

Statistični podatki z rastočih digitalnih knjižnih trgov v celinski Evropi pa navajajo še naslednja, za knjigotržce razveseljiva oz. spodbudna dejstva:

- kljub temu da cena e-knjig pada, kupci zanje porabijo vsako leto več denarja;
- razvoj e-knjižnega trga ni negativno vplival na tradicionalni knjižni trg, v Nemčiji na primer stalno naraščajoča digitalna prodaja več kot kompenzira neznatni padec pri prodaji tiskanih knjig (če je bilo leta 2010 prodanih za približno 4 milijarde evrov tiskanih knjig, medtem ko so zvočne in e-knjige skupaj dosegle približno 45 milijonov evrov, je 2013 znašal promet s tiskanimi knjigami še vedno okoli 4 milijarde evrov, so pa zvočne in e-knjige medtem dosegle promet skoraj 200 milijonov evrov);¹
- podatki kažejo, da le tretjina bralcev bere izključno digitalno, 70 % e-bralcev pa še naprej kupuje tudi tiskane knjige, nemško poročilo pravi celo, da so e-kupci svoje nakupe tiskanih knjig povečali za 5 %.

To so številke iz Nemčije. Angleški tržni raziskovalci napovedujejo, da se bo v naslednjih dveh letih digitalni delež skupnega prometa knjižne panoge v Veliki Britaniji ustalil pri 35 odstotkih. To nakazuje razvoj v ZDA.

In v Sloveniji? Kot rečeno, elektronski knjižni trg je za zdaj butičen, s prometom pod 1 % skupnega knjižnega trga. A zgornjih podatkov za nemški in ameriški trg ne navajamo zato, da bi se primerjali z največjima knjižnima trgoma na svetu. Razlog je ta, da sta ta trga prestala že precej začetnih anomalij, ki jih je sprožilo elektronsko založništvo, težav z različnimi poslovnimi modeli tako za prodajo kot za izposajo, vznemirjenosti založnikov in knjigotržcev, bojov okoli avtorskih pravic, davkov, spremljali smo lahko mehčanje konservativnih stališč založnikov, slabih posledic monopolizacije trga, ki se je na anglosaškem trgu zgodila v pičlih petih letih z Amazonom itd. Skratka, izkušnje iz tujine, napake in primeri dobrih praks, so za nas izhodišče razmisleka pri prenosu našega sistema v prakso. Servis Biblos_lib namreč ne odkriva tople vode, želimo si uporabiti vse, kar se je v tujini skozi nekaj let kontinuiranega delovanja izkazalo kot uspešno, in zavreči vse, kar se je naplavilo kot neuporabno, zmotno, ekonomsko ali drugače nevzdržno.

V luči tega bi želeli navesti tudi nekaj poudarkov, ki niso vezani izključno na servis, kot je Biblos_lib, a so lahko predmet oblikovanja ustrezne nacionalne politike na tem področju in so se deloma na globalni ravni že izoblikovale, deloma pa so specifično slovenske:

DDV: splošno prisotna nižja stopnja DDV za tiskane knjige, ki se jih obravnava kot proizvod, ne velja za e-knjige, ki se jih obravnava kot storitev (posebej to prihaja do izraza na območju EU); nekatere države so že leta 2011/2012 mimo smernic EU izvedle znižanje stopnje DDV na e-knjige (Francija, Združeno kraljestvo, Luksemburg) in po nekaj letih razprav na to temo Evropska komisija za leto 2015 napoveduje direktivo, ki bo postavila regulatorni okvir za znižanje stopnje DDV e-knjigam v EU.

¹ Letno poročilo, Buchreport (www.buchreport.de).

Tudi NPK 2014–2017 v luči tega navaja: »Slovenija na ravni EU podpira spremembo direktive o DDV na način, da bi bile dobave knjig in drugih publikacij (časopisi in periodične publikacije) v elektronski obliki glede na stopnje DDV izenačene z dobavami teh publikacij v tiskani obliki.«²

Enotna cena knjige: od letos je tudi v Sloveniji v veljavi zakon o enotni ceni knjige.³ To uredbo že ima skoraj polovica članic EU, marsikje pa so se začele izražati težave pri upoštevanju take regulacije, ko gre za e-knjigo. Tudi slovenski ZECK nikjer eksplicitno ne omenja elektronske ali e-knjige, tako definicija iz prve alineje 2. člena ostaja predmet interpretacije. Predvsem monopolistično naravnane korporacije (Amazon) namreč zakona o enotni ceni knjige ne spoštujejo pri prodaji e-knjig, kajti e-knjiga v regulatornih okvirih (davčnem itd.) ni dovolj dobro prepoznana/opredeljena kot knjiga, temveč se obravnava kot storitev. Torej – če ni knjiga, ampak storitev, ni predmet zakonodaje o enotni ceni knjige. V Nemčiji, Italiji in Španiji zato že nastajajo pobude, da bi status e-knjige kot knjige dokončno razrešili na ravni EU. Le tako bi namreč lahko uravnotežili razvoj trga tiskane in e-knjige in se izognili negativnim posledicam iz ZDA, kjer so cene e-knjig zaradi dumpinga (s ciljem umetnega ustvarjanja monopola) tako padle, da je bralčeva odločitev za nakup tiskane knjige postala čista norost (ali prestiž).

Cenovne strategije: cene za e-knjige v Evropi so trenutno v povprečju 20–30 %, največ 50 % nižje od cen za tiskane knjige, a pričakovano nižanje cen e-knjig se v Evropi za zdaj ne uresničuje (konservativnost založnikov, država kot regulator, dolgoročna poslovna nevzdržnost), trendi na globalnem e-trgu kažejo celo na višanje cen e-knjig in cen storitev, povezanih s tem (kot »trend« se zaradi ogromne količine vsebin prepozna že gibanje cen znotraj Amazonovega ekosistema, ki ob dosegu monopolnega položaja na določenem geografskem področju z dumpingom cen iz lastnih ekonomskih razlogov seveda preneha).

Dovzetnost za branje v tujih jezikih: vdor literature v angleščini pomembno vpliva na založniške aktivnosti, zlasti na področju leposlovja in na trgih Severne Evrope (Danska, Skandinavija), pa na manjših trgih, kar beležimo tudi v Sloveniji, dodaten učinek je opazen na trgih z lokaliziranimi platformami velikih globalnih podjetij.⁴

Piratstvo: uradnih in relevantnih podatkov o dejanski stopnji piratstva je sicer malo, dejstvo je, da so navade pri piratiziranju vsebin v večini Evrope zelo drugačne kot na primer v ZDA, kjer smo pogosto priča zelo majhni stopnji tovrstnega izkoriščanja vsebin in zato celo razpravam o pozitivnih vidikih piratstva (brezplačna promocija, ki pogosto odtehta izgubo, ki jo povzročijo piratske kopije). Zato je veliko elektronskega gradiva, ki je na voljo, brez DRM-zaščite, pa ga uporabniki vseeno plačujejo.⁵ V Evropi, kjer je tradicionalno uveljavljeno mnenje (ne le med mladimi), da se za multimedijske vire ne splača zapravljati denarja, saj je večina vsebin na voljo prek piratskih spletnih strani, pa večina založnikov uporablja sisteme DRM (*digital rights management*) za zaščito svojih vsebin. Pri tem lahko odigra pomembno vzgojno vlogo pri ozaveščanju spoštovanja avtorskih pravic zaščita s t. i. mehko DRM-zaščito, kot je na primer vodni žig z različnimi (lahko tudi osebnimi) podatki o »viru« piratiziranega gradiva. Amazon ima s svojimi bralniki Kindle svoj zaprt sistem, prav tako Apple za svoje mobilne naprave. Večina drugih ponudnikov (tudi Biblos) uporablja rešitev, ki jo je razvilo podjetje Adobe. E-knjige se shranijo na Adobovem strežniku

² http://www.vlada.si/teme_in_projekti/nacionalni_kulturni_program/knjiga/.

³ O smiselnosti sprejetega ZECK-a na tem mestu ne bomo govorili, čeprav je glede na ohlapnost cenovne vezave na samo 6 mesecev in številnih »izjem« ta zelo vprašljiva.

⁴ Renata Zamida: Naj slovenske avtorje elektronsko beremo kar v angleščini?, Bukla 89/90, 2013 in http://www.bukla.si/?action=clanki&limit=36&article_id=2257&q=naj+slovenske+avtorje+elektronsko+beremo+kar+v+angle%C5%A1%C4%8Dini.

⁵ International digital Publishing Forum. Pridobljeno s spletne strani: www.idpf.org.

(Adobe Content Server), ki e-knjigo ob prenosu na uporabnikovo napravo opremi z unikatnim digitalnim ključem kupca, da bi zagotovili, da e-knjige niso dostopne drugemu uporabniku, temveč se lahko odprejo le na bralni napravi, ki je registrirana z unikatnim digitalnim ključem kupca. Od januarja 2014 obstaja nova različica, ki naj bi bila veliko bolj odporna proti vdorom hekerjev. Poleg tega kodiranje poteka dinamično in Adobe lahko algoritem kodiranja kadar koli spremeni, če pride do vdora v trenutno zaščiteno pred kopiranjem.

Ureditev dodatnega e-knjižnega nadomestila za privilegij izposojanja je že več let pereče in nikoli razrešeno vprašanje. Potrebna bi bila sprememba v slovenskem pravilniku o izvajanju knjižničnega nadomestila, ki še zmeraj izrecno navaja, da elektronske publikacije niso predmet knjižničnega nadomestila. Tudi to seveda ni le slovensko vprašanje, kjer je malha, iz katere se letno razdeli knjižnično nadomestilo avtorjem, tako majhna, da bi jo bilo treba ob vpeljavi novih upravičenih vrst gradiv nujno najprej povečati. A kljub dejstvu, da je obseg izposoje e-knjig relativno (in absolutno) še zmeraj majhen, se iz leta v leto veča, v nekaterih državah eksponentno (npr. Nemčija, Švedska) in predlogi pri iskanju rešitev za to poplačilo so vedno številčnejši. O njih bi morali razpravo med vpletenimi deležniki čim prej in čim širše sprožiti tudi pri nas. Žal časovnica razvoja že kaže, da se bo tudi ta problematika reševala šele retrogradno.

Metapodatki: kot ključno se kaže izboljšanje kakovosti in nabor vnesenih metapodatkov (bibliografskih podatkov) za e-gradiva v obstoječi sistem COBISS. Trenutno se v Sloveniji že pojavlja dilema, kdo bi naj metapodatke za e-knjige v razširjeni obliki vnašal, in celo vprašanja zakaj in čemu. Metapodatki so ključni tudi za spletne iskalnike vseh vrst in tu gre po novem za kakovost razširjenih metapodatkov, ki vključujejo čim bolj vsebinske informacije o knjigi in avtorju, saj večina platform za prodajo in izposajo deluje na temelju priporočil in sugestij bralcu (najbolj znan je zagotovo Amazonov »recommendation engine«: informacije o prizvodu povezuje s podatki, ki jih ima o prijavljenem uporabniku, in tako filtrira, kaj uporabnik vidi, ter mu tudi svetuje, kaj naj še preveri.

Avtorsko pravo v digitalni dobi: dejavnikov ozaveščanja avtorjev, prevajalcev in založnikov o primernem prenosu in vrednotenju avtorskih pravic prav tako ne gre zanemariti, ob čemer velja poudariti izjemno togo zakonodajo na področju avtorskega prava, kar se tiče izrabe digitalnih avtorskih pravic, ki preglavice pri interpretaciji povzroča celo pravnim strokovnjakom.

2 E-knjige in knjižnice – zgodba o uspehu?

Če pritrdimo dejstvu, da se je e-knjiga kulturno uveljavlja kot nov medij in nosilka podatkov, in nadalje, da se bo stopnja rasti še naprej povečevala, zaradi česar bo e-knjiga kot medij prevzemala vse pomembnejšo vlogo, vidimo, da se ta trend odraža tudi v knjižnicah po svetu, kjer so e-knjige danes del samoumevne ponudbe in je povpraševanje po njih veliko.

Za knjižnice je vsekakor jasno, da lahko ostanejo sodobne javne ustanove le, če bodo lahko ponujale tudi digitalne medije. Če jim to ostane onemogočeno, se bodo spremenile v knjižne muzeje.

Ob zagonu prvih modelov izposoje e-knjig, ne glede na to, ali je šlo za komercialne ali knjižnične modele,⁶ so se založniki izjemno zbal, da jim bo upadla prodaja, če

⁶ Pri čemer je komercialni model tak, ki e-knjige izposoja mimo članstva v knjižnicah, odpira neke vrste lasten knjižni klub z naročnino, knjižnični model pa je tak, da e-knjige posreduje izključno (javnim) knjižnicam oz njihovim članom.

bodo knjižnice izposojale e-knjige, saj se bralci potem morda ne bodo več odločali za nakup tiskane ali digitalne knjige. Čas je pokazal, da so ti pomisleki v največji meri neutemeljeni.

Razprava je pravzaprav zelo podobna razpravi iz povojnega časa oz. šestdesetih let, ko je šlo za izposajo tiskanih knjig v javnih knjižnicah. Takrat so verjeli, da bo to smrten udarec za celotno založniško branžo, saj nihče več ne bo kupil knjige, ki si jo lahko izposodi. Vendar se to ni zgodilo, prav nasprotno: knjižnice spodbujajo ljudi k nadaljnjemu branju, kar pogosto vodi v nakup priljubljenih knjig. Zato jih tudi javno prepoznavamo za ustanove, ki v največji meri gojijo bralno kulturo. Danes je tudi večina založb, ki so sprva kategorično odklanjale izposajo svojih e-knjig v knjižnicah, vseeno dosegla neke licenčne sporazume in se je priključila ponudbi, pri čemer so dogovori založnikov s ponudniki izposoje zelo raznoliki in individualni, pogosto tudi muhasti – Penguin je septembra 2013 po skoraj dveletni odsotnosti ponovno sklenil pogodbo s podjetjem Overdrive; odsotnost je bila posledica zamere, da njihove knjige k bralcem potujejo prek Amazonovega vmesnika.⁷

Komercialni izposojevalci (npr. ameriški Oyster, eReatah, Scribd, nemški Skoobe, angleški Afictionado, španski 24symbols idr.) predpostavljajo, da nakup e-knjige ni več prednostna možnost. Kajti morda je bralec sploh noče za vselej imeti na svoji tablici, ampak mu za nekatere knjige zadostuje začasen dostop. Seveda je model komercialne izposoje podoben knjižničnemu modelu (ameriška 3M, Overdrive, švedski Elib, nemški Onleihe, slovenski Biblos_lib idr.), vendar obstaja velika razlika: knjižnice sledijo svojemu poslanstvu, da širši javnosti omogočajo dostop do informacij, znanja ter razvedrila neodvisno od socialnega sloja ter prihodkov. Trenutno še obstajajo določene založbe (tudi v Sloveniji), ki knjižnicam odrekajo licence za e-knjige, s čimer pod vprašaj postavljajo vsaj izobraževalno poslanstvo knjižnic.

Apetitov po dobičku iz izposoje e-knjig niso spregledale niti korporacije za distribucijo e-knjig. Vsem je že znan Amazonov Kindle Lending Program, prav lani pa je tudi Kobo začel izvajati podoben pilotni projekt, za zdaj le na Novi Zelandiji.

3 Kako deluje izposoja e-knjig

Pri izposoji e-knjig v knjižnicah poteka neke vrste kopija postopkov v analognem svetu. Izposoja je časovno omejena ter označena z ustreznim časovnim žigom. Uporabniki knjižnice si digitalno knjigo po navadi izposodijo za dva tedna. V tem času je e-knjiga na voljo za prenos na poljubno končno napravo (lahko tudi več njih, po navadi do tri).

Digitalna datoteka je zaščitena s pomočjo tako imenovanega *digital rights menedžmenta* in je ni mogoče širiti nezakonito.

Izposoja e-knjig kot taka se je torej uveljavila bodisi skozi komercialne modele, ki s knjižnicami nimajo nobene zveze in so za končnega uporabnika plačljivi (največkrat v obliki naročnine), bodisi skozi knjižnične modele, ki so največkrat na nacionalni ravni prepoznani kot modeli v javnem interesu in jih izvajajo zasebni partnerji za

⁷ Ameriški založniki so v izposajo e-knjig vstopali zelo različno razpoloženi, za vse pa velja, da e-licence knjižnicam prodajajo po bistveno višjih cenah kot tiskane različice istih naslovov. Random House in Hachette npr. že od začetka v knjižnice kot e-knjige posredujejo vse, tudi najnovejše izdaje, a za časovno omejeno licenco teh zahtevata kar trikratno ceno tiskanega naslova. Harper Colins se je igri priključil malo pozneje, njihova prodana e-licenca šteje za 26 izposoj, nato mora knjižnica kupiti novo. Macmillan je vse leto 2012 izposajo v knjižnicah najprej testiral s svojo edicijo Minotaur Books, nato pa je konec leta 2013 v knjižnice lansiral celotno backlisto svojih izdaj, torej le arhiv, ne pa tudi novih izdaj. Za posamezno licenco, ki traja dve leti ali pa 52 izposoj, mora knjižnica odšteti okroglih 25 USD.

javne ustanove – knjižnice (npr. Nemčija) ali pa knjižnice same (npr. Velika Britanija, v teku je priprava na pilotni projekt). Knjižnični modeli za oddaljeno izposajo e-knjig so kot svoj poslovni model v največji meri prevzeli licenčni model v kombinaciji s pavšalnim ali pa samo licenčni model.

V pričujočem članku bomo za boljšo predstavo prevetrili po en model komercialne (iz Nemčije) in en model knjižnične izposoje (iz ZDA), o obeh smo sicer že na kratko pisali v pričujoči reviji.⁸

3.1 Skoobe

Model komercialne izposoje bomo predstavili na primeru nemškega ponudnika Skoobe, ki je bil prvi tovrstni ponudnik (trenutno v Nemčiji delujejo že štirje komercialni ponudniki e-knjižne izposoje). Skoobe.de je platforma za distribucijo e-knjig, ki deluje kot samostojna mobilna knjižnica, nastala kot skupna investicija dveh založniških in medijskih konglomeratov: Bertelsmann in Holtzbrinck. Sprva je bilo vsebine Skoobe.de mogoče prebirati le na napravah iOS, od leta 2013 tudi na androidih, po novem pa imajo celo aplikacijo Kindle Fire na Amazon Appstoru. Branje ene knjige je možno na treh napravah hkrati, Skoobe pa svoje storitve ponuja vsem, ki imajo bivališče v eni od držav EU ali Švici, pravkar pa bodo zagnali tudi angleško različico svoje spletne strani. V svojem katalogu ima trenutno že krepko čez 10.000 žanrsko raznolikih e-knjig v nemščini in ga pospešeno dopolnjuje, tudi z naslovi v drugih jezikih.

Poslovni model Skoobe je namenjen distribuciji knjig končnim uporabnikom/bralcem (*business to consumer*) in deluje po naročniškem modelu (podoben, denimo, Netflixu). Uporabnik ob prijavi plača mesečni pavšal v višini 9,99 evra, za kar si lahko sočasno na dveh sinhroniziranih napravah izposodi tri knjige in 24 ur skupaj lahko bere brez povezave; za 14,99 evra mesečno si lahko izposodi pet knjig hkrati in za 19,99 evra 15 knjig hkrati. Na splošno vsi pavšalni modeli izposoje delujejo po načelu »all you can eat«. Hitro po komercialnem modelu je Nemčija dobila tudi knjižnični model izposoje v obliki servisa **Onleihe.net** podjetja Divibib. To se z založbami pogaja za licence za e-knjige ter jih s pomočjo sistema *Onleihe* naredi dostopne uporabnikom knjižnic. V *Onleihe* je vključenih že 1800 nemških knjižnic, ponuja pa jim več licenčnih modelov po njihovi meri, od „standardnega” M (dostopnost do naslovov, ki so stari dve leti ali več) do „osrečujočega” XL (vsi, tudi novi naslovi, pri čemer so starejši od dveh let dostopni v dveh izvodih). Ponujajo več dest tisoč naslovov, tudi e-revij, svojo dejavnost pa so razširili na sodelovanje s knjižnicami v Avstriji, Italiji, Švici, Luksemburgu in na Danskem.

3.2 OverDrive

Zasebno podjetje OverDrive je bilo ustanovljeno leta 1986 v Clevelandu, Ohio, in se že od ustanovitve ukvarja z distribucijo digitalnih vsebin. Na začetku svojega delovanja so se ukvarjali s pretvorbo analognih vsebin v digitalizirane interaktivne proizvode in svoje aktivnosti z razvojem informacijske tehnologije postopoma selili na splet. Leta 2000 so odprli *Content Reserve*, digitalno e-skladišče, ki je temelj njihovega distribucijskega poslovnega modela. Že leta 2002 so odprli posebno servisno platformo *Digital Library Reserve* za distribucijo vsebin knjižnicam. Ker takrat še niso imeli resne konkurence, so hitro postali vodilni ponudnik za (predvsem) ameriške knjižnice, ki v devetdesetih odstotkih uporabljajo prav OverDrive. Za nakup podjetja se je v zadnjem času zanimal velikan Amazon, a do realizacije (še) ni prišlo.

⁸ Zamida, R. (2012). Preseganje ovir pri vzpostavljanju izposoje (in prodaje) e-knjig v Sloveniji, Šolska knjižnica, 22 (2/3), str. 237–245.

Nekateri založniki jim zamerijo, da sodelujejo v Amazonovem programu izposoje in da so naslovi na OverDrivu dostopni tudi uporabnikom Kindla.

V jedru poslovnega modela OverDrive.com je distribucija digitalnih vsebin s poudarkom na e-knjigah in zvočnih knjigah. Podjetje deluje kot posrednik med založniki in spletnimi prodajalci ter knjižnicami (spet *business to business*) ter vsebin ne nudi fizičnim osebam; njihova ciljna baza zajema štiri skupine: založniške hiše, knjižnice (javne in zasebne), izobraževalne ustanove (od osnovnih šol do univerz) in spletne prodajalne. Založniki svoje vsebine preprosto naložijo v bazo, imenovano *Digital Content Reserve*, in jim določijo nastavitve DRM (OverDrive uporablja Adobe zaščito, lahko pa založniki izberejo tudi možnost brez DRM-zaščite, ki je predvsem v ZDA zelo pogosta). Knjižnice, spletni prodajalci in šole, vključene v sistem (več kot 15.000 članov), lahko nato dostopajo do *Digital Content Reserve* in si izbirajo vsebine (OverDrive nudi skoraj pol milijona vsebin). V osnovi uporabljajo licenciranje knjig, ki velja vsaj za čas trajanja pogodbe, njihov poslovni model se imenuje **licenca s stalnim dostopom** (*perpetual access*), kar pomeni, da si knjižničarji lahko naložijo knjige in jih potem po pravilu *single patron per copy* izposojajo. Knjižnice nimajo pravice, da bi te knjige prodajale naprej ali jih podarjale, in pogodbe, ki jih knjižnice sklenejo z OverDrivom, imajo časovne omejitve, ki so določene v individualnih pogajanjih z založniki. Vendar so pravila (in tudi pravo) na tem področju še precej luknjasta, prišlo je namreč do primera v zvezni državi Kansas, kjer je knjižnica želela zamenjati ponudnika e-knjig, pa jim OverDrive ni dovolil obdržati že pridobljene zbirke e-knjig sodišče pa je nato sodilo v prid knjižnici. Kot prvi so vpeljali pravilo **ena knjiga – en uporabnik** oziroma omejitev, da je posamezna kopija knjige lahko izposojena samo pri enem uporabniku naenkrat (kot pri fizičnih knjigah) – če obstaja po določenem naslovu veliko povpraševanje, ki mu želi knjižnica zadostiti, bo morala nabaviti več licenčnih kopij knjige.

Ta omejitev je danes v modelih izposoje že standard. Kot slabost za knjižnice se je izkazala predvsem nezanesljiva cenovna politika (spreminjanje pogojev) in umikanje in spreminjanje vsebin brez predhodnih dogovorov (kar pa sodi že med nagajanja založnikov), prav tako pa storitev ni brezplačna za končne uporabnike knjižnic. Letos je OverDrive začel s prodajo e-knjig po svoji celotni mreži in namerava postati eden največjih agregatorjev na svetu.

3.3 Kaj obstaja v Sloveniji?

Med letoma 2011 in 2013 je bil knjižnični servis za oddaljeno izposajo e-knjig pod imenom **Biblos_lib** razvit v Sloveniji, v neprofitnem zavodu Beletrina, s povsem lastnimi razvojno-investicijskimi sredstvi in znanjem. Do razvoja je prišlo na pobudo slovenskih splošnih knjižnic in v tesnem sodelovanju z njimi. Možnost izposoje e-knjig predstavlja nov mejnik v ponudbi storitev slovenskih knjižnic in izboljšano uporabniško izkušnjo za njihove člane. Prav velik interes knjižnic je pretehtal pri odločitvi, ali izposajo e-knjig ponuditi v tržni obliki uporabnikom neposredno ali ustvariti javni servis in oskrbovati obstoječo knjižnično mrežo. Servis Biblos_lib je prestal polletno pilotno preizkušnjo v sodelovanju z desetimi testnimi knjižnicami. Ob javni predstavitvi junija 2013 se je vanj nemudoma vključilo 48 splošnih knjižnic, število pa raste. Servis Biblos_lib ima po slabem letu delovanja 6000 uporabnikov (članov knjižnic), ki lahko koristijo izposajo e-knjig od kjer koli in kadar koli, omogoča dobro uporabniško izkušnjo in precej širok nabor gradiv, zavod Beletrina kot njegov skrbnik pa vlaga v stalne izboljšave obojega. V Biblos_lib se želijo vključiti tudi šolske knjižnice, avgusta se zaključuje testiranje s tremi gimnazijami, s septembrom 2014 se servis odpira vsem šolam. Gre za servis, ki ga s pridom uporabljajo tudi slabovidni, starostniki in živeči zunaj meja Slovenije. S servisom knjižnične izposoje

e-knjig Biblos_lib Slovenija predstavlja vzor marsikateri drugi evropski državi, kjer tak servis šele snujejo ali izvajajo pilotne projekte (tudi na primer v Veliki Britaniji). Podrobneje ga bomo predstavili v eni od naslednjih številki pričujoče revije.

4 Elektronska knjiga in splošni javni interes

V NPK 2014–2017 je, spodbudno, elektronska knjiga kot taka omenjena na dveh področjih. V sklopu KNJIGA je izražen interes za razvoj e-knjige v slovenščini in v tem okviru so načrtovane spodbude pri pretvarjanju/ustvarjanju subvencioniranega knjižnega programa v obliki epubov (kar v okviru razpisov JAK že uspešno poteka) ter pri razvoju prodajne platforme za e-knjige. In nato ponovno v sklopu KNJIŽNIČNA DEJAVNOST, kjer se »javni interes na področju knjižnične dejavnosti kaže v nalogah in poslanstvih knjižnic. Temeljno poslanstvo splošnih knjižnic je postati središča za neomejeno dostopnost knjižničnega gradiva in informacij ter še povečati svojo aktivno vlogo pri vseživljenjskem razvijanju bralne kulture...« Nadalje NPK pravi: »Knjižnice morajo pri ponudbi virov in storitev slediti trendom razvoja sorodnih knjižnic v svetu in potrebam sodobnih uporabnikov knjižnic (npr. izposoja eknjig).« Nato pa med ukrepi k tem ugotovitvam navaja le zelo splošno »povečanje dostopnosti digitalnih kulturnih vsebin s tehnološko in vsebinsko nadgradnjo ter povečanjem števila sodelujočih organizacij«, škoda pa je, da nikjer na področju ukrepov podrobneje ne omenja (svetovno) izjemno aktualne in občutljive topike izposoje elektronskih knjig za uporabnike knjižnic niti morebitne platforme za izposajo e-knjig, čeprav je Združenje splošnih knjižnic na to v javni razpravi izrecno opozarjalo in že vseskozi izraža željo po vključitvi ukrepa spodbujanja enotne platforme za izposajo e-knjig v splošne knjižnice. Pri (specifični) vlogi, ki jo ima javna knjižnična mreža v Sloveniji (tudi za založnike), je ustvariti ustrezne pogoje za izposajo e-knjig zagotovo (vsaj) primerljiv javni interes kot subvencionirati platformo za njihovo prodajo.

Sklep

Svetovni trendi kažejo, da bo izposoja e-knjig dolgoročno predstavljala 50 % trga z e-knjigami in v Sloveniji bo ta odstotek kvečjemu še višji. Pričakovati je, da bodo slovenski založniki s prodajo e-licenc knjižnicam zaslužili vsaj toliko, kot jim prinaša knjižnična prodaja tiskanih knjig, in bodo izposoja e-knjig v knjižnicah v veliki meri sprejeli oziroma jo že sprejemajo. Pričakovati je tudi, da bo tudi v Sloveniji slej ko prej zaživel (verjetno, a ne nujno le en) komercialni, pavšalni model izposoje e-knjig, a upamo, da to ne bo zaprt knjižni klub enega založnika. Če bi takemu komercialnemu modelu izposoje e-knjig uspelo zagotoviti dovolj privlačen nabor naslovov v slovenščini ob hkrati neurejenem statusu knjižničnega modela izposoje, ki bi bil v javnem interesu in za končnega uporabnika brezplačen, menimo, da bi bil to razvoj, ki za slovenske knjižnice ne bi pomenil nič dobrega.

Izposoja e-knjig v knjižnicah je kot vsaka inovacija za zdaj še na mikroravni (čeprav doslej edini knjižnični model izposoje e-knjig pri nas, servis Biblos_lib, dosega višje rezultate, kot je bilo v letu dni delovanja pričakovano⁹), hkrati pa lahko spremljamo znatna odstotna zvišanja izposoje v zadnjem letu, predvsem v večjih mestih. E-knjige postajajo za splošno javnost del vsakdanjika, in prav to morajo postati tudi za uporabnike knjižnic. Zato bi morala Slovenija nadaljevati po poti, ki jo tlakuje že aktualni NPK, in na institucionalni ravni izoblikovati strategijo, ki bi e-knjige čim hitreje in čim številčneje prinesla v slovenske knjižnice, ob tem pa k čim hitreje rastoči ponudbi e-knjig spodbuditi tudi založnike.

⁹ Podrobneje o nastanku, delovanju, področju uporabe, poslovnem modelu in o statistikah servisa Biblos_lib lahko berete v eni od naslednjih izdaj revije Šolska knjižnica.

Viri

- Buchreport. Pridobljeno 28. 4. 2014: <http://www.buchreport.de>.
- International digital Publishing Forum*. Pridobljeno 9. 5. 2014: <http://www.idpf.org>.
- Nacionalni program za kulturo. Pridobljeno 9. 5. 2014: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/nacionalni_kulturni_program/knjiga/.
- OverDrive, <https://www.overdrive.com>.
- Skoobe, <https://www.skoobe.de>.
- Zamida, R. (2012). Preseganje ovir pri vzpostavljanju izposoje (in prodaje) e-knjig v Sloveniji, *Šolska knjižnica*, 22 (2/3), str. 237–245.
- Zamida, R. (2013). Naj slovenske avtorje elektronsko beremo kar v angleščini?, *Bukla*, maj-junij, 89/90.

-
- > **Renata Zamida**, univ. dipl. nov. in fil., je zaposlena pri Beletrini, kjer se ukvarja z marketingom, mednarodno promocijo, posredovanjem avtorskih pravic in prehodom na založniški model v času elektronske knjige. Je programska vodja servisa Biblos za izposajo in prodajo e-knjig.
Naslov: Beletrina, Zavod za založniško dejavnost, Borštnikov trg 2, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: renata@zalozba.org

Oprema mladinskih leposlovnih knjig glede na žanr in vsebino s piktogrami kot primer dobre prakse v Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja

Marking youth fiction with pictograms for genre and contents as a case of good practice in Primary School Dr. Vito Kraigher

> Tjaša Jevnikar

>> Maja Miklič

Izvleček

Na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja v Ljubljani je marca 2013 potekala raziskava, katere namen je bil ugotoviti, ali so piktogrami v njihovi šolski knjižnici dovolj jasno predstavljeni za samostojno vsakodnevno uporabo. Uporaba piktogramov naj bi v knjižnico privabila več otrok in hkrati omogočala čim bolj samostojno brskanje po knjižnični zbirki. Pri raziskavi je sodelovalo 26 učencev, ki so najprej opravljali tri praktične naloge, nato pa v kratkem intervjuju odgovorili na 6 vprašanj. Piktogrami so kot zanimivost v knjižnico prinesli nekaj novega, nekaj, kar otrokom ni znano, ter tako privabili tudi tiste, ki po navadi knjižnice ne obiskujejo. Cilj raziskave, ali so piktogrami dovolj jasno predstavljeni, je bil dosežen, ko so učenci piktograme uporabljali tudi po končani raziskavi, brez pomoči knjižničarke.

Ključne besede

piktogrami, književne zvrsti, šolske knjižnice, Osnovna šola dr. Vita Kraigherja (Ljubljana), mladinsko leposlovje, učenci

UDK 027.8(497.4):82-93
022.42:003.62-053.5/.6

Abstract

At primary school Dr. Vita Kraigherja a survey was held in March 2013, the purpose of which was to determine whether the pictograms in their school library were understandable enough for their independent daily use. The use of pictograms in the library was meant to attract more pupils who should at the same time be able to independently browse through as much of the library collection as they wished. There were 26 pupils involved in the study. At first they had to perform three practical tasks, and then held a short interview, where they answered 6 questions each. Being unknown to the children, pictograms in the library have raised a new interest and thus attracted children who normally do not come to the library. The study showed that pictograms were understandable enough, thus the goal was achieved. This was especially clear when the pupils used pictograms after the completion of the survey, without the assistance of a librarian.

Keywords

pictograms, literary genre, school library, Primary school Dr. Vita Kraigherja (Ljubljana), youth fiction, students

Uvod

Konec šolskega leta 2012/2013 je v Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja pod mentorstvom Maje Miklič potekala raziskava, katere namen je bil predstaviti piktograme in ugotoviti njihovo prepoznavnost med učenci. Piktograme sem za potrebe diplomskega dela z naslovom Oprema mladinskih leposlovnih knjig glede na žanr in vsebino s piktogrami pod mentorstvom profesorice Alenke Šauperl izdelala sama in jih predstavila otrokom. Namen raziskave je bil otrokom približati knjižnico in knjige

narediti bolj zanimive. Prav tako naj bi s piktogrami lajšali iskanje določenih žanrov in otroke spodbudili k samostojnemu iskanju. Za to raziskavo sem se odločila, ker je v Sloveniji zelo malo piktogramov v šolskih knjižnicah, sama šolska knjižnica pa je otrokom zelo pomembna. To je prva knjižnica, v katero otroci stopijo sami. Bralce vzgajamo že od majhnega, in če otrok od otroštva povezuje knjižnico z neko pozitivno lastnostjo, se bo v knjižnico vračal vse življenje. Ravno zato je pomembno bralce privabiti že zelo zgodaj in piktogrami so lahko del te izkušnje. Raziskava nam pokaže, kako se učenci odzivajo na piktograme. Pomaga nam, da vidimo, ali so piktogrami le trenutna zanimivost ali postanejo del knjižnice in nam služijo kot pripomoček v knjižnici. Rezultat naj bi pokazal večje zanimanje za označene knjige in njihovo izposajo.

Piktogrami¹

Ime piktogramov:	Videz piktogramov
Čarovnice	Vijoličen klobuček s palico
Dramatika	Črno-bela maska, ena stran nasmejana, druga žalostna
Fantazija	Troglava pošast – hidra, trije različni odtenki vijolične
Film	Režiserski pripomoček, črno-bel
Groznjivke	Starejši grob z mrtvo roko, ki gleda iz zemlje
Humor	Nasmejan rumen sonček
Kriminalke, detektivke	Povečevalno steklo, ki kaže odtis tačke
Poezija	Kitara
Problemi odraščanja	Deklica in deček držita vprašaj (tri različne barve. Rdeča – primerna za deklice, modra primerna za dečke, črna primerna za vse)
Pustolovščine, popotniške zgodbe	Jadrnica, ki plava po morju
Ljubezenske zgodbe	Prelomljeno rdeče srce, popravljeno z belimi obliži
Strip	Figura z oblakom, v katerem piše strip
Športne knjige	Smučar/-ka
Zgodovinske zgodbe, življenjepisi	Grad z dvema stolpoma
Znanstvena fantastika	Zelena vesoljska ladja
Zgodbe o živalih, rastlinah in ekologiji	Dva metuljčka rdeče in rumene barve in rožica, svetlo rdeče barve

Raziskava

Kot raziskovalna metoda je bil uporabljen polstrukturirani intervju, ki je bil izveden med uporabniki šolske knjižnice. Intervju je bil sestavljen iz dveh delov. Prvi del je potekal z reševanjem različnih nalog, ki sem jih dodelila učencem. Vsak posameznik je opravil tri različne naloge, ki so jih sami naključno izžrebali. Naloga je od učenca zahtevala, da najde določen žanr na podlagi piktograma, da najde knjigo z istim piktogramom drugega avtorja, da najde knjige z več kot enim piktogramom, da razloži, kateri žanr določen piktogram predstavlja, in da se sam spomni piktograma, ki bi lahko predstavljal določen žanr. Po nalogah je sledilo šest vprašanj, na katera so odgovarjali posamezno, čeprav smo naloge reševali v skupini. Naloge so trajale od 5 do 10 minut, odvisno od velikosti skupine, vprašanja pa 2 minuti.

Intervju je vseboval vprašanja:

1. Ali si sliko/žanr takoj prepoznal/-a?
2. Ali je bilo iskanje težko ali lahko? Zakaj?

¹ Piktogrami so kot slikovna priloga predstavljeni na zadnji notranji strani ovitka.

3. Ali si si s čim pomagal/-a? Kako?
4. Ali si reden/-na obiskovalec/-ka knjižnice?
5. Katere žanre najraje bereš?
6. Kakšne so se ti zdele naloge/vprašanja?

Že na začetku se je porajal sum, da učenci samega pojma piktogram še ne poznajo, vendar so piktogrami kot sličice dovolj jasni, da je njihovo sporočilo sprejmejo tudi učenci. Pričakovala sem, da se bo zaradi piktogramov dvignilo zanimanje za knjige, še posebej tiste, ki so označene z njimi. Ravno tako sem pričakovala, da se učenci lažje orientirajo, če želijo iskati določen žanr. Piktogrami naj bi bili na začetku sprejeti kot novost, ki bi se pozneje uporabljala vsak dan.

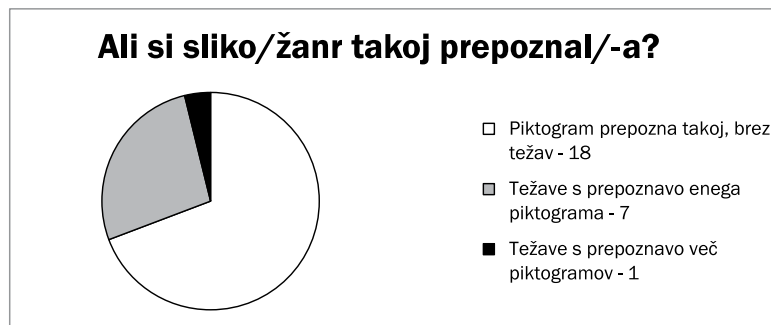
Raziskovalna vprašanja:

- Ali otroci prepoznajo določen žanr na podlagi njihovega piktograma?
- Ali piktogrami omogočijo lažje iskanje žanrov?
- Ali so otrokom bolj znani piktogrami tistih žanrov, ki jih berejo pogosteje?
- Ali piktogrami otroke spodbudijo za nadaljnje brskanje po knjižnih policah?
- Ali so piktogrami dovolj jasni in prepoznavni, da jih otroci uporabljajo za samostojno iskanje po knjižnici?

Rezultati raziskave

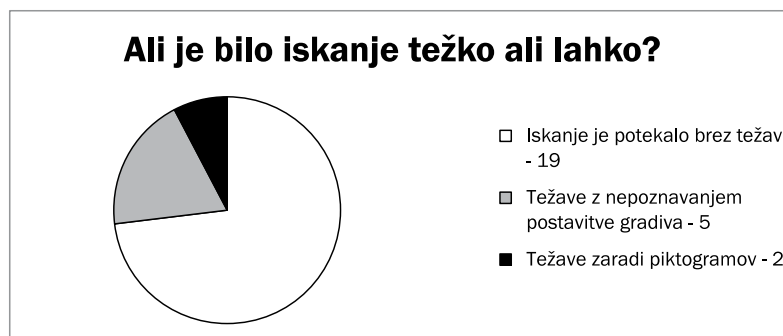
V raziskavi je sodelovalo 26 učencev, od tega 19 deklic in 7 fantov iz različnih razredov devetletke (2. razred do 7. razred).

1. Analiza prvega vprašanja: Ali si sliko/žanr takoj prepoznal/-a?

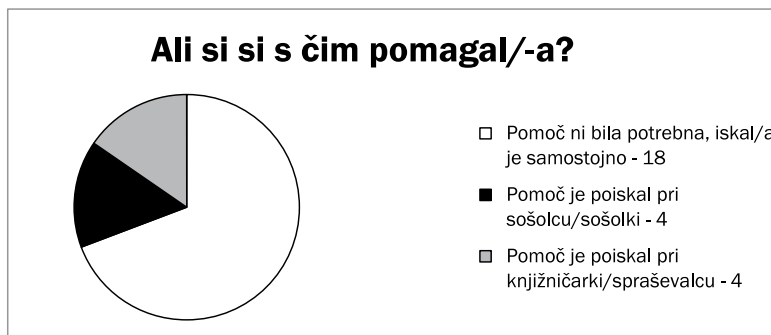
Ugotovili smo, da so piktogrami dovolj jasni za uporabo in da so dovolj preprosti, da učenci nimajo težav z njihovo prepoznavo. Najmanj jasen je bil piktogram za FILM, krivili so predvsem barvo. Ker je črno-bel, je manj viden, tudi manj zanimiv. Sledil mu je piktogram za ZGODBE O ŽIVALIH, RASTLINAH in EKOLOGIJI.

2. Analiza drugega vprašanja: Ali je bilo iskanje težko ali lahko? Zakaj?

V večini primerov težav z iskanjem ni bilo. Učenci so samostojno iskali po policah, brskali in raziskovali. Pojavilo se je pa nekaj težav, ker niso vedeli, kako je gradivo postavljeno – kje je Pionirska stopnja. Potrebna je bila usmeritev (oranžen P predstavlja pionirsko stopnjo). Pojavila se je tudi težava s prepoznavo piktograma oz. kje je določen piktogram – predvsem poezija.

3. Analiza tretjega vprašanja: Ali si si s čim pomagal/-a? Kako?

V večjem delu pomoč pri iskanju ni bila potrebna, niti niso bili potrebni kakšni posebni pripomočki pri iskanju. V nekaterih primerih so si pomagali s sošolci, ki pogosteje obiskujejo knjižnico. Spraševali so za njihovo mnenje. Pri nekaterih je bila potrebna večja spodbuda, potrebovali so pomoč odraslega. To je veljalo za težja vprašanja, ko je bilo treba identificirati kakšen piktogram oz. kakšna sličica naj predstavlja določen žanr. Učenci so se morali sami domisliti, kakšen naj bo neki piktogram.

4. Analiza četrtega vprašanja: Ali si reden/-na obiskovalec/-ka knjižnice?

Reden obiskovalec knjižnice je učenec, ki knjižnico obiskuje vsaj dvakrat tedensko. Pet učencev je odgovorilo, da knjižnico obiskuje redno. Osem učencev knjižnico obiskuje enkrat tedensko. Devet učencev knjižnico obiskuje redko. En učenec knjižnice ne obiskuje. Trije učenci obiskujejo splošno knjižnico Bežigrad.

5. Katere žanre najraje bereš?

Učenci najraje berejo pustolovščine, popotniške zgodbe in fantazije, najmanj pa grozljivke in znanstveno fantastiko. Zanimiva ste bila dva odgovora, da učenca najraje bereta poučne knjige oz. enciklopedije.

6. Kakšne so se ti zdele naloge/vprašanja?

Veliki večini (23) so se naloge zdele preproste, lahke in razumljive. Le eni osebi so se naloge zdele težavne.

Piktogrami v šolski knjižnici Osnovne šole dr. Vita Kraigherja

Pričakovali smo, da učenci prepoznajo določen žanr na podlagi njegovega piktograma. Po končanih nalogah smo imeli kratko razpravo, v okviru katere so si učenci lahko ogledali vse piktograme in povedali svoje mnenje. Piktogrami so bili dovolj preprosti, da so sporočili, kaj predstavljajo. Tudi tisti, ki se na začetku niso zdeli enostavni, so se jim zdeli smiselni, ko so prebrali opis. Za najbolj težavna sta se izkazala predvsem črno-bela piktograma (dramatika, film), ker ne izstopata dovolj. Podobna težava se je pojavila tudi pri piktogramih v knjižnici Bežigrad, kjer nekateri niso bili dovolj jasni za mlajše uporabnike (Šesek, 2009). Preostali piktogrami so barvni, privlačijo pozornost, medtem ko se črno-beli zlijejo z ovitki. Piktogram, za katerega smo predvidevali, da bo učencem delal nekaj težav (Problemi odraščanja – trije piktogrami z eno barvno razliko), pa se je dobro izkazal, saj so učenci takoj razumeli,

kaj smo želeli povedati. Tudi izbira barve je bila jasna in razumljiva (modra – fantje, rdeča – dekleta, črna – primerna za oba spola). Na prvo raziskovalno vprašanje torej lahko odgovorimo pritrdilno: učenci prepoznajo določen žanr na podlagi njegovega piktograma.

Ali piktogrami omogočijo lažje iskanje žanrov? V Oakland Public Library (Nakao, 2005) so piktograme vpeljali kot pomoč uporabnikom, ki imajo težave z učenjem. Pomagali pa niso le njim, ampak celotni skupnosti, saj so z njimi olajšali iskanje knjig. Bistvo piktogramov je omogočanje lažjega iskanja in orientiranja po knjižnici (Sear, 1991). Učencem, ki imajo radi športne romane, ni več treba spraševati knjižničarke, kje na polici lahko najdejo kak športni roman, ampak se sami orientirajo in ga poiščejo. Seveda pa lahko sam piktogram, zaradi svoje zanimivosti in novosti, pritegne učenca k branju določenega žanra. Raziskava je pokazala, da piktogrami res omogočijo lažje iskanje žanrov, vendar morajo biti dovolj vidni in jasni. Učenci so knjige poiskali dosti lažje, če so bile označene s piktogrami.

Ali so otrokom bolj znani piktogrami tistih žanrov, ki jih berejo pogosteje? To vprašanje se je pojavilo v razpravah po intervjuju, ko so bili učencem predstavljeni vsi piktogrami. Na vprašanje, zakaj jim je jadrnica tako znana, so odgovorili, da jih spominja na potovanje, na popotniške zgodbe. Učenci povežejo sliko s zgodbo, s svojo izkušnjo določenega žanra. Slike oz. piktogrami morajo jasno predstavljati svoj namen (Robinson, 1995). Grozljivke te prestrašijo, zato mora biti tudi piktogram bolj strašljiv, pri humorju pa te mora nasmeljati. Sonček z nasmehom je vesel, učenci to takoj povežejo s knjigo, ki jih je nekoč nasmejala. Tudi žanre, ki so malo manj znani (znanstvena fantastika), so njihovi oboževalci zlahka prepoznali. Ker žanr poznajo, vedo, kakšen piktogram lahko pričakujejo. Raziskava je pokazala, da učenec, ki več bere popotniške zgodbe, takoj prepozna piktogram za le te zgodbe. Na raziskovalno vprašanje lahko tako pritrdimo: učenci bolj poznajo piktograme, ki označujejo žanre, ki jih več berejo.

Ali piktogrami otroke spodbudijo k nadaljnjemu brskanju po knjižnih policah? Odgovor na to vprašanje je trenutno še nejasen. Prvi teden, ko smo knjige šele začeli označevati s piktogrami, so učenci prišli v knjižnico in spraševali, kaj so piktogrami in zakaj jih knjižnica potrebuje. Ko smo jim razložili njihov namen, so z veseljem prišli in si jih ogledali sami, ko je bila prva faza označevanja končana. Za njihovo spodbudo smo pripravili tudi razstavo piktogramov zunaj knjižnice. Piktograme smo povečali in jih razstavili, zraven pa dodali opise, kaj določen piktogram pomeni in kaj piktogram sploh je. Konec prvega tedna smo dobili tudi vprašanje, kje lahko najdejo kako knjigo z določenim piktogramom. Piktogrami vzbudijo tudi zanimanje učencev, ki po navadi ne hodijo v knjižnico, je pa v interesu knjižnice, da se to zanimanje ohrani.

Učenci, ki obiskujejo tako splošno knjižnico Bežigrad kot šolsko knjižnico, so opazili nekaj razlik. Po njihovem mnenju so v šolski knjižnici piktogrami bolj jasni in preprosti. Zelo je privlačna živahna barva, pomembno pa je tudi dejstvo, da čeprav so piktogrami večbarvni, za en piktogram velja ena barva. Primer: pri piktogramu za fantazijo prevladuje vijolična barva, medtem ko pri piktogramu za znanstveno fantastiko prevladuje zelena barva.

Ali so piktogrami dovolj jasni in prepoznavni, da jih otroci uporabljajo za samostojno iskanje po knjižnici? Na podlagi raziskave, ki smo jo izvedli, lahko to raziskovalno vprašanje potrdimo. Seveda se pojavi nekaj izjem, a rezultati so spodbudni in tudi v krajšem času nakazujejo pozitiven vpliv na samostojno iskanje in orientacijo učencev v šolski knjižnici.

Obisk knjižnice po treh mesecih

Tri mesece po vpeljavi piktogramov smo opazili povečano zanimanje za knjige, ki so označene s piktogrami. Knjige so bolj iskane in tudi večkrat izposojane. To je najbolj opazno na pionirski stopnji, tj. od 3. do 7. razreda, na mladinski stopnji pa je nivo izposoje enak oziroma porast izposoje ni opazen. Knjige, označene s piktogrami, si najbolj sposojajo učenci, ki so sodelovali od vsega začetka projekta. To so učenci, ki so bili vključeni v pilotno študijo, ki so pomagali zaviti knjige in jih označiti z nalepkami, ter tisti, ki so pomagali pri samem nastanku piktogramov. Učenci, ki so sodelovali pri raziskavi in so se s piktogrami seznanili prej, so o tem obvestili svoje sošolce in tako je beseda o piktogramih potovala od ust do ust.

Knjižničarka je opazila, da samo opremljanje s piktogrami ni edino pomembno za njihovo prepoznavnost. Poleg piktogramov moramo vključiti tudi promocijo in izobraževanje učencev, drugače so sami piktogrami brez pomena in ostanejo neopaženi.

Piktogrami so pozitivno sprejeti, učenci jih uporabljajo. Ravno tako se je z njihovo pomočjo poenotila knjižnična zbirka. Prej je bila v knjižnici posebna zbirka stripov, ki so jih hranili na posebni polici. Ko smo jih označili s piktogrami, jih je knjižničarka postavila na police k preostalim knjigam. Stripi so še vedno zelo izposojani in učencev sploh ne ovira, da niso več ločeni od zbirke.

Pojavila pa se je tudi negativna stran piktogramov, tj. drugačne interpretacije, še posebej pri piktogramu za poezijo, saj otroci, če jim ga vnaprej ne razložimo, ne vedo, da kitara predstavlja poezijo.

Piktogrami, s katerimi je trenutno označeno knjižnično gradivo, so zelo primerni za mladinsko in pionirsko stopnjo, na cicibanovi stopnji pa bi jih lahko še razširili oz. so obstoječi piktogrami manj primerni.

Sklep

Slike so z nami od začetka mišljenja in so še danes univerzalne. Res je, da si lahko vsak predstavlja nekaj svojega, ko prvič zagleda določeno sliko, vseeno pa obstajajo določeni protokoli, ki veljajo po vsem svetu. Vsem je znan univerzalni znak za žensko stranišče, parkirno mesto za invalide, računalniška ikona za Internet Explorer in znak Stop. Vse te slike združuje ena lastnost – imenujejo se piktogrami.

Izdelava piktogramov in njihova predstavitev v knjižnico vzameta ogromno časa, vendar se je treba zavedati, da prinesejo več dobrega kot slabega. Postanejo zanimivost, kar privabi učence v knjižnico, kjer lahko začnejo iskati svoje najljubše knjige. Samo brskanje po policah se lahko spremeni v igro lov na zaklad. Knjižničarke/knjižničarji lahko tudi uporabijo piktograme in jih za začetek dodajo starejšim knjigam, za katere se otroci ne zanimajo več. S piktogrami dodamo knjigam nekaj več, nekaj, kar si učenec želi. Piktogrami so lahko v pomoč učencem, ki so preveč sramežljivi, da bi knjižničarja vprašali, kje se nahajajo knjige z določeno temo. Ravno to zanimivost je treba izkoristiti že pri mlajših učencih, da tako pridobimo stalne bralce.

Piktogrami se bodo razvijali še naprej, saj je slika še vedno prvotni način sporazumevanja, četudi ne v obliki, kot so to pričakovali pred leti. Danes imamo prometne znake, znake na vratih, vse to so piktogrami. Edino pravilno je, da tudi knjižnice stopijo v moderni čas in se prilagodijo modernim uporabnikom. Delno lahko to storijo že danes, in to s piktogrami.

Viri

- Nakao, A. (2005). Library icons help those with learning disabilities navigate the shelves. San Francisco Chronicle. Pridobljeno s svetovnega spleta: <http://www.sfgate.com/bayarea/article/Oakland-Library-icons-help-those-with-learning-2607029.php>.
- Robinson, A. (1995). The story of writing: With over 350 illustrations, 50 in color. London: Thames and Hudson.
- Sear, L in Jennings, B. (1991). Organizing fiction for use. V M. Kinnell Evans (Ur.), Managing fiction in libraries (str. 101–119). London: Library Association Publishing.
- Šesek, T. (2009). Piktogrami za leposlovje na oddelku za otroke in mladino v splošni knjižnici. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.

-
- > **Tjaša Jevnikar je** študentka prvega letnika druge stopnje bolonjskega programa na Oddelku za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.
Naslov e-pošte: tjasajevnikar@gmail.com
- >> **Maja Miklič** je zaposlena kot šolska knjižničarka na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja, Ljubljana.
Naslov: Trg 9. maja 1, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: maja.miklic@guest.arnes.si

Priloga 1: Piktogrami na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja

Piktogrami so slikovne oznake, s katerimi so označene knjige na policah leposlovja (izjemoma tudi stvarna literatura) na stopnjah C, P in M. Z njimi so označeni žanri in zvrsti, opisujejo vsebino knjige.

Piktograme na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja je izdelala Tjaša Jevnikar.

1. ČAROVNICE: zgodbe o čarovnicah in zgodbe, ki se jih bere in hrani v čarovniškem kotičku.

2. DRAMATIKA: Sem spadajo vsa dramska besedila, dvo govori, monologi:

3. FANTAZIJA: Sem spadajo vsa fantastična in fantazijska besedila, ki vključujejo nadnaravne oz. imaginarne pojave in osebe.

4. FILM: Sem spadajo vsa literarna dela, po katerih je posnet film/serija/animacija.

5. GROZLJIVKE: Sem spadajo vsa dela, katerih glavni namen je prestrašiti bralca.

6. HUMOR: Smešno, sproščujoče in humorno branje; sem spadajo vsa dela, katerih namen je bralca nasmejati.

7. KRIMINALKE, DETEKTIVKE: Sem spadajo vsa dela, v katerih bralec išče skrite sledi, razkriva zločince, se bori proti zločinu.

8. POEZIJA: Pesniške zbirke in pesmi.

9. PROBLEMI ODRAŠČANJA: Sem spadajo vsa leposlovna in stvarna dela, ki se ukvarjajo s problemi najstnikov in nudijo odgovore in rešitve, večinoma pa so pisana v obliki zgodb. Opisujejo najrazličnejše problemske teme in najstniške zgodbe. Posebej jih delimo na zgodbe za punce (rdeči vprašaj), za fante (modri vprašaj) in splošne (črni vprašaj).

10. PUSTOLOVŠČINE, POPOTNIŠKE ZGODBE: Zgodbe, ki opisujejo dogodivščine, polne tveganja in nevarnosti, popotovanja po Sloveniji in svetu, odkrivanja in raziskovanja. Sem sodijo tudi zgodbe preživetja v naravi (npr. taborniške zgodbe), zgodbe počitniških dogodivščin ...

11. LJUBEZENSKE ZGODBE: Vsa dela, ki opisujejo romantično zgodbo z ljubezenskimi zapleti.

12. STRIP: So zgodbe v slikah, za njih je značilen zapis pogovora v oblakih.

13. ŠPORTNE KNJIGE: Opisujejo različne športne dejavnosti, v katerih se junak spopada s težavami v določeni športni disciplini.

14. ZGODOVINSKE ZGODBE in ŽIVLJENJEPISI: Ta besedila opisujejo preteklost (različna zgodovinska obdobja), lahko so izmišljena ali pa opisujejo življenjepise realnih oseb.

15. ZNANSTVENA FANTASTIKA: Zgodbe pogosto ugibajo, kaj bi se lahko dogajalo v prihodnosti ali v izmišljenem svetu, ali pa se dogajajo v veselju oz. v izmišljenih svetovih, v njih nastopajo zunajzemeljska bitja, zaznamuje jih značilen način pisanja.

16. ZGODBE O ŽIVALIH, RASTLINAH in EKOLOGIJI: Vsa besedila, ki so povezana z živalmi rastlinami, okoljem, naravo. Sem sodijo tudi basni in pripovedke, pa tudi poučna literatura v obliki zgodbe.

Knjižnično informacijsko znanje z Digitalno knjižnico Slovenije – dLib.si

Library and information knowledge with Digital library of Slovenia – dLib.si

> Sabina Usenik

Izveček

V članku se sprehodimo skozi spletni portal dLib.si – Digitalne knjižnice Slovenije, ki ga lahko predstavimo učencem in dijakom pri urah knjižničnega informacijskega znanja kot zanesljiv vir spletnih informacij. Zbirka podatkov se stalno dopolnjuje z vsebinami z različnih področij humanistike, družboslovja kot tudi naravoslovja, zato jo brez zadržkov uporabimo tudi pri naših medpredmetnih povezavah na šoli.

Ključne besede

Digitalna knjižnica Slovenije, informacijski viri, šolske knjižnice, knjižnično informacijsko znanje, portal dLib.si

UDK 004.5:027.8(497.4)

Abstract

The paper is a walk-through of the web portal dLib.si – Digital Library of Slovenia which can be presented to the pupils in the course Library and Information Knowledge as a reliable source of information on the web. Its database is continuously updated with the content from various areas of humanistic, social and natural science thus being useful for cross-curricular connections.

Keywords

digital library of Slovenia, information sources, school libraries, Library and information knowledge, dLib.si portal

Uvod

Na Gimnaziji Bežigrad učencem pri urah knjižnično informacijskega znanja (KIZ) poleg klasičnih (tiskanih) virov informacij predstavimo tudi druge oblike pridobivanja informacij in Digitalna knjižnica Slovenije je zagotovo ena izmed njih.

Portal dLib.si je knjižnica na spletu, ki je na voljo vsem – kadar koli in kjer koli, prek računalnika ali mobilnega telefona. Do nje lahko dostopamo prosto, brez vseh omejitev. V naš dom, na delovno mesto, univerzo ali šolo prinaša pisne kulturne zaklade Slovenije, redkosti, ki jih hranijo v NUK-u in v drugih slovenskih knjižnicah. Hkrati nam omogoča dostop do aktualnih strokovnih člankov in drugih celotnih besedil.

Gradivo, ki je na voljo na portalu dLib.si, lahko učenci uporabijo kot vir za seminarsko ali raziskovalno nalogo, v povezavi s KIZ pa lahko izvedemo tudi samostojno uro s kolegi z drugih predmetnih področij.

Zbirke dLib sestavljajo:

- Besedila: časopisje in članki, knjige, koncertni sporedi, šolska sporočila, visokošolska dela, znanstveno časopisje in članki
- Slike: 3D-predmeti, fotografije, notno gradivo, plakati, rokopisi, zemljevidi, razglednice in vedute

- Multimedija: filmi, multimedijske predstavitve, virtualne razstave, zvočni posnetki
- Poročila: zaključna poročila ARRS (Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije)

1 Avtorske pravice

V zadnjem obdobju se nenehno srečujemo s terminom »avtorske pravice« in na dan je prišlo kar nekaj negativno odmevnih kršitev avtorskih pravic. Zato je razprava z učenci o avtorskih pravicah izjemno pomembna, še posebej pri spletnih virih, kajti veliko učencev si predstavlja, da vse, kar je dostopno na spletu, lahko brez zadržkov uporabijo in delijo naprej, ne da bi navedli avtorstvo. Pri spoznavanju Digitalne knjižnice Slovenije jim lahko razložimo problem avtorstva, s katerim se srečujejo tvorci knjižnice. Za objavo vseh vrst del na portalu dLib.si je treba pridobiti materialne avtorske pravice. Te pravice so zlasti: pravica reproduciranja, pravica dajanja na voljo javnosti, v določenih primerih pa tudi pravica predelave. So pa primeri, pri katerih prenos pravic oziroma pridobitev dovoljenj nista potrebna.

To velja zlasti za:

- dela v javni domeni. Delo je v javni domeni, ko je avtorskoppravno varstvo že poteklo;
- uporabe del, ki so dovoljene na podlagi izjem in omejitev določenih v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP);
- ko avtor delo ponuja pod licenco, ki dovoljuje prosto uporabo (ob upoštevanju določenih pogojev, predvsem navedbe avtorstva).

Učencem v sklopu tega razložimo, da mogoče kakega dela oz. priljubljenega avtorja ne bodo našli v knjižnici, kajti objekt, ki ga iščejo, trenutno še ne obstaja v digitalni obliki, a z vsakim dnem se verjetnost, da najdejo, kar iščejo, večja. Na portalu dLib.si je več kot tri milijone digitaliziranih strani, a to predstavlja le majhen del vse slovenske pisne kulturne dediščine. Razlog, da gradivo, ki ga iščemo, še ni dostopno, je lahko tudi v tem, da je delo še vedno avtorskoppravno zaščiten. Zato delo še ni bilo digitalizirano ali pa se je imetnik odločil, da ga ne bo objavil na dLib.si.

2 Pregled zbirk v Digitalni knjižnici Slovenije

Z učenci si ogledamo uvodno stran Digitalne knjižnice Slovenije. Stran je zastavljena pregledno, takoj so nam na razpolago posamezne zbirke, po katerih lahko brskamo, poleg zbirk se vrtijo dnevne novice, ki nas opozorijo na novododano gradivo v zbirki ali pa opomnijo na obletnico znane (ali pa tudi manj znane) osebe oz. dela.

Slika 1: Zgornji del uvodne strani dLib.si

V spodnjem delu uvodne strani so na voljo tudi okenca z najpogosteje iskanimi gesli, virtualne razstave in pa kratek informativni film o vsebini Digitalne knjižnice Slovenije. Zanimivo je tudi okence »Na današnji dan«, ki nam ponuja vpogled v zgodovinske dogodke, ki smo jih že pozabili oz. sploh nismo vedeli, da so se zgodili.

Slika 2: Spodnji del uvodne strani dLib.si.

Z učenci se nato osredotočimo na posamezne zbirke Digitalne knjižnice Slovenije, se sprehodimo prek njih in pokažemo njihove značilnosti:

Tematski pregledovalnik

Tematski pregledovalnik zna biti izjemno uporaben, kadar iščemo knjige, članke ali slikovno gradivo z določenega področja. Prikaže nam področja po abecednem seznamu, zraven pa dobimo podatek o številu trenutnih digitalnih zapisov. Učenci si lahko izberejo področje iskanja, ki jih zanima, ali pa jim področje omejimo sami, predvsem če izvajamo medpredmetno povezavo in želimo, da najdejo gradivo na temo, ki jo obravnavajo pri pouku.

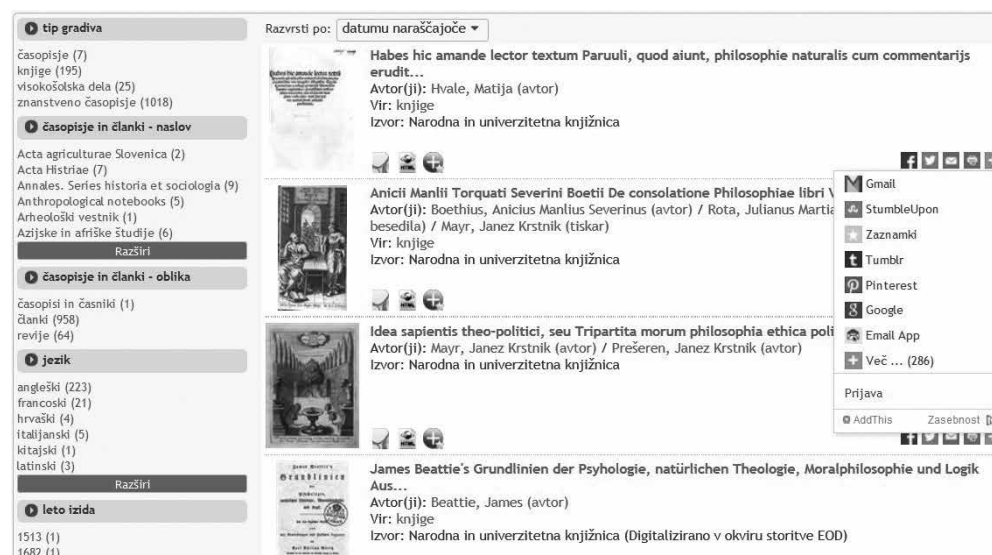

Slika 3: Tematski pregledovalnik.

Ko si izberemo določeno področje, se nam odprejo povezave do besedil (knjig, člankov idr.) ali slik, fotografij in rokopisov. Ker smo se omejili na določeno področje, seveda dobimo kar lepo število zadetkov, ki jih lahko uredimo po ustreznosti, abecedni urejenosti ali datumu izdaje.

Ob levem robu spletne strani imamo na voljo še dodatne instrumente za omejitev našega iskanja. Določimo lahko tip gradiva (časopisje, članki, znanstveno časopisje idr.), časopise in knjige po naslovu, obliki (časopisi, članki, revije), jeziku, letu izida, izvoru in vsebini.

Učencem pokažemo, da nam Digitalna knjižnica Slovenije omogoča, da lahko vsak najdeni dokument ali sliko takoj natisnemo ali pa ga pošljemo na svoj elektronski naslov, Facebook ali Twitter. Če pa nam tudi zgoraj naštetata omrežja ne zadoščajo, imamo še vedno na voljo klik na »rdeči plus«, kjer se nam trenutno odpre 286 povezav do družbenih omrežij, kamor lahko pošljemo najdeni dokument iz dLib.si.

Slika 4: Možnosti omejitve najdenih besedil v Tematskem pregledovalniku.

Besedila

V tej zbirki najdemo časopise, članke, knjige, koncertne razporede, rokopise, šolska poročila, visokošolska dela, znanstveno časopisje in članke. Največji delež v zbirki predstavljajo časopisi in članki, trenutno jih je več kot 520.000. Odpre se nam abecedni seznam časopisov, ki se nahajajo v zbirki, seznam knjig pa je urejen po področjih. Iskanje in omejevanje naših zadetkov pa si, tako kot v tematskem pregledovalniku, omejujemo po jeziku, letu izida, izvoru ali vsebini.

Slika 5: Brižinski spomeniki.

Osredotočimo se na konkreten primer iskanja po besedilih. Pri pouku književnosti v prvem letniku obravnavajo temo srednjega veka na Slovenskem. Tukaj učenci spoznajo Brižinske spomenike. S pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije jim približamo Brižinske spomenike, od blizu si lahko ogledajo minuskulo (pisavo, v kateri so napisani Brižinski spomeniki) in celo slišijo celotno pridigo v stari slovensščini. Na

portalu imamo na voljo spletno povezavo, ki nas popelje na raziskovanje vseh treh spomenikov. Poleg tega si učenci lahko preberejo tudi študije, analize in interpretacije različnih avtorjev in s tem dobijo širši vpogled v srednjeveško obdobje.

Če še malo pobrskamo po snovi pri predmetu slovenskega jezika prvega letnika, naletimo tudi na poglavje pisanja življenjepisov. Učenci pri učni uri spoznajo, kako učinkovito predstaviti sebe ali druge. S pomočjo portala dLib.si si skupaj ogledamo stare življenjepise znanih in manj znanih Slovencev, posebej zanimivi so članki in komentarji o življenju znanih pisateljev, pesnikov.

Eden izmed mnogih je članek avtorja Matije Murka iz časopisa Ljubljanski zvon iz leta 1901. V članku podaja svoje misli o Prešernu in njegovem življenju in naniza mnogo zanimivih dejstev iz življenja našega velikega pesnika.

Misli k Prešernovemu življenjepisu.

Spisal dr. M. Murko.¹⁾

Prešeren ni samo največji slovenski pesnik, ampak prvi lirik in, rekel bi, tudi umetniški epik na celem slovanskem jugu. Našo ubožno lepo književnost je po slabih začetkih postavil takoj na evropsko stališče po vsebini in obliki, pri tem pa ostal popolnoma naroden. Posebno se moramo čuditi, kako je v naš malo razviti jezik mogel presaditi poleg klasičnih vse glavne romanske, germanske in celo vzhodne pesniške oblike tako izvrstno, da mu v tem oziru med starejšimi pesniki ni para v vsem slovanskem svetu. Prešernove poezije so obenem slovenska poetika, za katero žalibog ni napisal tudi drame in novele, kakor je nameraval.

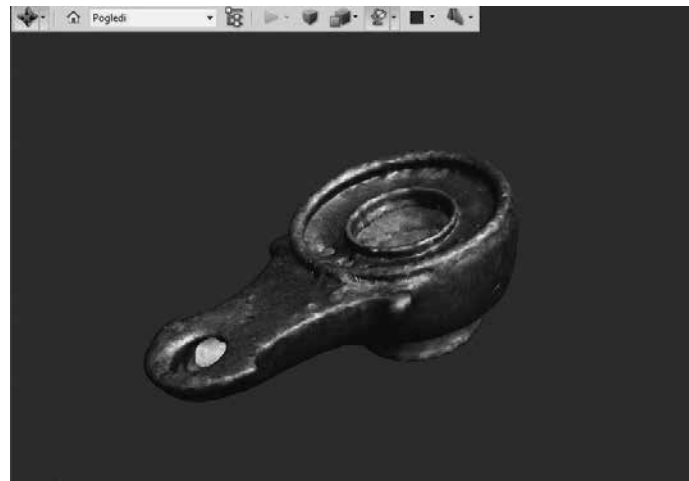
Slika 6: Murko, M.: Misli k Prešernovemu življenjepisu, Ljubljanski zvon, 1901.

Slike

Slikovna zbirka nam ponuja fotografije, 3D-slike predmetov, albume, plakate, rokopise idr.

Že na prvi strani nas pritegnejo 3D-slike predmetov in z učenci se lahko preselimo v zgodovino – v obdobje Rimljanov.

Ogledamo si maketo Emone in številne predmete v tridimenzionalni obliki, ki so bili izkopani na območju Emone (oljenke iz gline, nagrobniki, kocka iz kosti, amfore idr.). Predmete vidimo z vseh zornih kotov in jih obračamo po svoji želji.

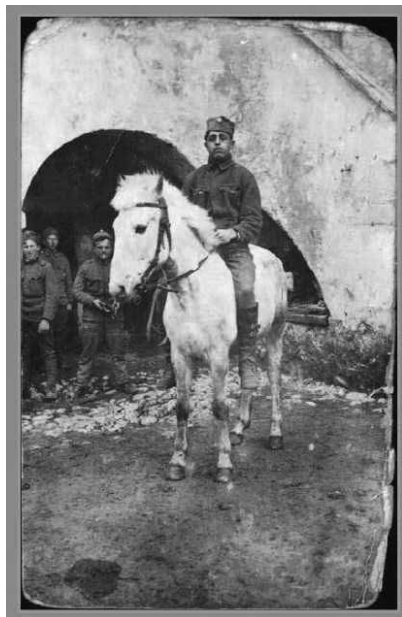

Slika 7: Oljenka s pokrovčkom iz brona iz zbirke 3D-slik predmetov.

Stari zemljevidi nam ponujajo ogled slovenskega ozemlja še iz časa avstro-ogrske monarhije. V zbirki se jih trenutno nahaja 237. V izboru pa imamo poleg zemljevidov slovenskega ozemlja na voljo vpogled v topografske zemljevide, zemljevide afriških, azijskih, evropskih in oceanskih držav.

Malo več pozornosti lahko namenimo ogledovanju fotografij, predvsem zbirki upodobitev znanih Slovencev. Učenci si lahko poiščejo fotografijo najljubšega pesnika, pisatelja, njegov portret ali fotografijo rojstne hiše. Vendar pa nas pri fotografiji opozorijo na njeno dostopnost oz. nedostopnost, kajti nekatero gradivo je zaradi avtorskih pravic dostopno le v NUK-u.

Med zbirkami fotografij bi izpostavila posnetke prve svetovne vojne in boja za severno mejo – v zbirki imajo trenutno 247 slik. Posredovala jih je Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika.

Slika 8: Fotografija »Mlad vojak na konju« iz zbirke Prva svetovna vojna in boji za severno mejo.

Zanimiva je tudi zbirka fotografij iz zapuščine pisatelja in dramatika Ivana Potrča ter pisateljice in odvetnice Ljube Prenner.

Ne zanemarimo pa tudi zbirke slovenskega fotografa Frana Vesela, ki je svoje delo posvetil ustvarjanju podob domačega okolja in njegovih ljudi.

Multimedija

Z učenci si oglejmo in prisluhnimo, kaj nam prinaša še zadnja zbirka na portalu dLib.si – to so multimedijske vsebine. Sem sodijo filmi, multimedijske predstavitve, virtualne razstave in zvočni posnetki, ki jih je v zbirki največ – po zadnjih podatkih 100.

Pridemo do zelo zanimivih izvedb slovenskih ljudskih pesmi, omenila bi jih le nekaj, kot so »Žabja svatba«, koroška narodna pesem, posneta leta 1931 v izvedbi moškega seksteta Brnca, zelo znana je pesem »Bod' moja, bod' moja«, posneta leta 1928, in pa priljubljena »Kje so tiste stezice« na posnetku iz leta 1948.

Pesmi zagotovo poznajo vsi naši učenci, kajti slišali so jih že kot majhni otroci in zelo zanimivo bo opazovati njihove odzive.

Večina pesmi je digitaliziranih iz starih gramofonskih plošč, kjer ob poslušanju še vedno slišimo prasketanje gramofonske igle. Tudi to je za učence izjemno zanimivo

in vredno jih je na to opozoriti, kajti večina zdajšnje generacije še nikoli ni poslušala glasbe po gramofonu, nekateri ne poznajo niti medija.

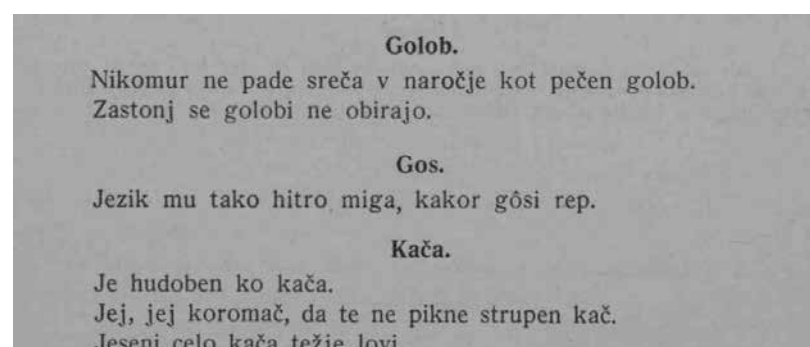

Slika 9: Gramofonska plošča »Kje so tiste stezice« iz leta 1948.

To so vsebine, ki jih lahko uporabimo v medpredmetni povezavi z različnimi predmeti, kot so glasbena vzgoja, zgodovina, književnost, in še marsikje drugje.

V zbirki Multimedija imamo na vpogled tudi nekaj virtualnih razstav, izpostavila bi le eno iz nemirnega leta 1895 z naslovom »Potres v Ljubljani« avtorja Wilhelma Helferja. Razstava vsebuje 47 fotografij, ki nazorno prikažejo dogajanje v tistih dneh: znamenite stavbe v središču Ljubljane, podrte do polovice ali pa podrte z velikimi lesenimi oporniki, in pa življenje ljudi po katastrofi: zasilna bivališča v zeljarskih sodih na Krakovskem nasipu in ljudska kuhinja v Trnovem.

Za konec pregleda zbirke bi opozorila še na zbirko pregovorov in rekov. Glede na to, da obravnavajo prvi letniki pri pouku književnosti v okviru ljudskega slovstva tudi pregovore, si z učenci lahko pogledamo tudi nekaj starejših zapisov s tega področja. Najdemo kar nekaj člankov, kot so latinski, belokranjski in slovenski pregovori, pa tudi reki o živalstvu, vremenu, letini in poljedelstvu niso redki. Najstarejši članek v zbirki je iz leta 1887, objavljen v časopisu Ljubljanski zvon.

Slika 10: »Slovenski pregovori iz živalstva«, časopis Etnolog, leto 1940.

Sklep

Digitalna knjižnica Slovenije je lahko tako za učence kot učitelje odličen vir informacij in učni pripomoček. Prednost knjižnice na spletu je seveda njena stalna dostopnost

ne glede na kraj in čas. Na enem mestu imamo dostop do različnih zbirk podatkov, ki so bile zbrane iz vse Slovenije in tujine. Vpogled v našo kulturno dediščino nam je omogočen tako rekoč z enim klikom, kar je res lep dosežek.

V prispevku sem se osredotočila na družboslovne vsebine in medpredmetne povezave, vendar to ne pomeni, da so vsebine iz naravoslovja zastopane v manjšem obsegu. Prav tako lahko pripravimo medpredmetno povezavo z naravoslovnimi predmeti, kot sta npr. biologija ali fizika. Tudi učenci lahko najdejo veliko zanimivih prispevkov z naravoslovnega področja, ki so jim v pomoč pri raziskovanju za seminarsko nalogo. Zato kar pogumno v nove izzive in raziskovanje Digitalne knjižnice Slovenije, kajti vsak dan znova nas zna presenetiti s svežimi vsebinami s katerega koli področja.

Viri

Digitalna knjižnica Slovenije. Narodna in univerzitetna knjižnica: Digitalna knjižnica Slovenije. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/>.

Fran Vesel. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.etno-muzej.si/sl/spletne-zbirke/album/fran-vesel>.

Kdo smo. Narodna in univerzitetna knjižnica: Digitalna knjižnica Slovenije. Pridobljeno 23. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/menu/o%20nas>.

Slikovni viri

Geržinič, A. (1948). *Ena ptička mi poje*. RCA Victor. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:SND-ORTKYMKB>.

Mlad vojak na konju. (1918-1919). Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-FWVJ42KQ>.

Murko, M. (1901). Misli k Prešernovemu življenjepisu. *Ljubljanski zvon*, let. 21, št. 2. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani:

<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-77KRV48P>.

Oljenka s pokrovčkom. (100). Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani:

<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-G9XSU6MT>.

Šašelj, I. (1940). Slovenski pregovori iz živalstva. *Etnolog*, št.13, str. 140-145. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KOJOMKZK>.

Žbontar, M. (2005). *Brižinski spomeniki*. Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:WEB-DUK9E8FV>.

> **Sabina Usenik**, univ. dipl. bibliotekarka in prof. filozofije, zaposlena kot knjižničarka na Gimnaziji Bežigrad v Ljubljani.
Naslov: Gimnazija Bežigrad, Peričeva 4, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: sabina.usenik@gimb.org

Kako nastane knjiga – pouk v četrtem razredu o nastanku in zgradbi knjige

How the book is made – 4th grade lessons on making and structure of books

> Gregor Škrlič

Izveček

Namen članka je predstaviti pouk o nastanku knjige, njeni zgradbi, sestavnih delih in načinih motiviranja učencev za klasično tiskano knjigo kot avtorsko delo oziroma izdelek z vsebino. Članek opisuje predstavitev, kako se učenci srečajo z različnimi opredelitvami knjige in razlago o sodelujočih strokovnjakih pri procesu nastanka knjige. S slikovnim gradivom je prikazano izdelovanje različnih knjig spretnih rok učencev pri pouku.

Ključne besede

knjiga, izdelava, vsebina, izdelek, poklic, pouk, motivacija, knjižničarstvo

UDK 655.3.066.1

Abstract

The paper presents teaching about making of books, their structure, component parts and ways of motivating the pupils for classical printed book as authored work or a product with content. The paper describes a presentation of various definitions of a book and an explanation about which experts are involved in the process of making a book. It uses picture material to demonstrate the making of different books by skilled pupils during classes.

Keywords

book, making of books, content, product, profession, lessons, motivation, librarianship

Uvod

Knjiga je sešit ali zlepljen blok listov, obdan s trdimi ali mehкими platnicami. Knjiga je lahko predmet (jo prijemamo, listamo ...), naprava (oštevilčenost nam omogoča lažje iskanje informacij), orožje¹ (vsebina, informacije, pomembni zapisi) ali medij (z njo prenašamo sporočila, podatke, informacije ...)².« Je osnovno knjižnično gradivo in nosilec informacij, zakladov ter domišljijskih zgodb. In vendar se je treba vprašati, kako do tega pride.

V prispevku bom predstavil pouk (o nastanku knjige, njeni zgradbi, sestavnih delih) ter načine motiviranja učencev za klasično tiskano knjigo kot avtorsko delo oziroma končni izdelek z določeno vsebino. Nanašal bom načine izdelave knjige, ki je primerne za osnovnošolce v okviru pouka knjižničnega informacijskega znanja (dalje KIZ) in medpredmetnega sodelovanja v četrtem razredu, v okviru kulturnega oz. tehniškega dne pri interesnih dejavnostih v knjižnici.

¹ Za več o temi knjiga kot orožje pri pouku uporabim knjigo Ilich: Pota knjige (2004).

² Povzeto po spletni strani: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Knjiga>.

Učenje o knjigi

Učence na naši šoli že od prvega razreda učimo spoštovati knjige, z njimi pravilno ravnati, jih namensko uporabljati, prelistavati in brati. Skladno s cilji KIZ vsako leto pridobljeno znanje ponovimo in nadgradimo z novim.

Ko učence sprašujem, kaj je knjiga, dobim veliko različnih odgovorov. Tudi definicij, kaj knjiga pravzaprav je, je veliko. SSKJ jo opredeljuje kot večje število trdno sešitih tiskanih listov. To definicijo razširimo, se o njej pogovorimo. Tretje- in četrtošolci pri pouku v knjižnici po slovarjih in spletu poiščejo zahtevnejše, bolj strokovne razlage in širše definicije knjige. Največkrat poiščejo definicijo v spletni Wikipediji, kjer je zapisano da je knjiga »zbirka popisanih, porisanih ali potiskanih listov iz papirja, pergamenta ali drugega materiala, na eni strani zvezanih skupaj in ovitih v platnice«.³ V čitalnici v slovarju najdejo definicijo, da je knjiga »šivan ali lepljen spoj večjega števila listov ali zgibanih pol iz papirja, kartona, pergamenta ipd., popisanih, potiskanih ali praznih, opremljenih s platnicami« (Veliki splošni leksikon, 2006, str. 2054). Nato poiščejo razlago še v enciklopediji, kjer je knjiga opredeljena kot »večje tiskano ali pisano besedilo, pogosto z ilustracijami, s povezanimi listi, namenjeno branju« (Enciklopedija Slovenije, 1991, str. 133). Ob tem tudi ugotovijo, da gre za podobne razlage oziroma zelo sorodne izraze, ki opisujejo predmet iskanja.

Kovač (2009) govori o knjigi kot starodavnem in navadnem mediju, kar v sklopu pouka z učenci natančneje obravnavamo pri pouku zgodovine v šestem razredu. Pri pouku učencev v tretjem in četrtem razredu je za uvod ure ustrezna definicija, ki je zapisana v Bibliotekarskem terminološkem slovarju. Zapisano je, da je knjiga »javnosti namenjena tiskana ali z drugimi tehničnimi sredstvi izdelana publikacija z besedilom, ilustracijami, drugače oblikovanim sporočilom, natisnjenim na straneh, listih, polah knjižnega bloka in zaščitnim z vezavo« (Bibliotekarski, 2009, str. 145). O tej definiciji se z učenci pogovorimo, skupaj razložimo pomen, poiščemo kake primere in nadaljujemo s poukom.

Kako nastane knjiga - KIZ v četrtem razredu

V četrtem razredu se učenci večkrat srečajo z nastajanjem in izdelovanjem knjige. Seznanijo se tudi z razvojem tiska, papirja in pisave (v okviru pouka izdelujejo papir). Pri pouku književnosti prepoznavajo avtorje književnih besedil, ločujejo avtorje od pripovedovalcev v zgodbah, predstavijo avtorja in njegova dela (opis in informacije o življenju ter delu avtorja). Ko se z letnim načrtom določi mesec, kdaj bodo obravnavali učno snov, povezano s knjigo, se povežem z učiteljicami in skupaj pripravimo pouk v knjižnici. Upoštevam cilja, zapisana v kurikulumu⁴ (učenci spoznajo postopek nastanka knjige in spoznajo pot knjige od avtorja do bralca). Uro izpeljemo medpredmetno v okviru pouka slovenščine ali naravoslovja in tehnike ali v sklopu dni dejavnosti (kulturni ali tehniški dan). Učencem želim približati knjigo (z mehanskega in vsebinskega vidika), avtorstvo in vse, kar je s tem povezano. Vsako leto pouk prilagodim glede na že usvojeno znanje in obdelano snov posameznega razreda. Enkrat je več poudarka na ugotavljanju avtorjev knjig in njihovih del, drugič sestavnim delom knjige (knjižni blok, platnice, naslovnica itd.) in izdelovanju knjige ... Učencem predstavim pot knjige od ideje do končnega izdelka. Pripravim precej literature na temo knjige⁵ (izpostavim gradivo o zgradbi knjige, njeni zasnovi, izdelavi in poti, ki jo opravi od

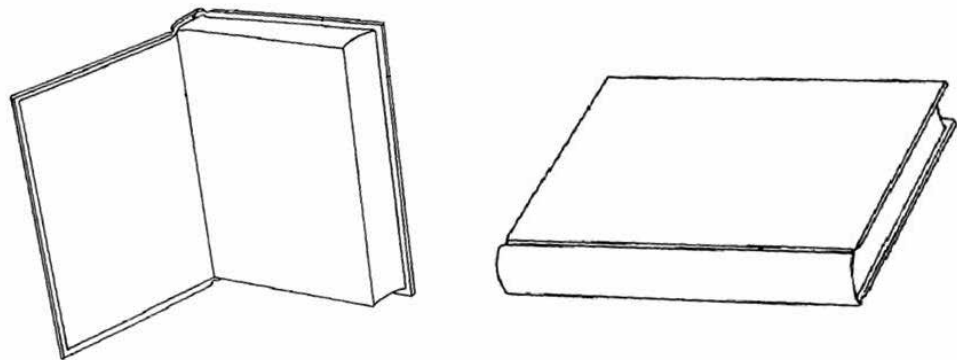
³ Definicija na spletni strani: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Knjiga>.

⁴ Cilji so zapisani v kurikulumu, v poglavju za drugo triletje, dostopno na spletu: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_H-knjinicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.

⁵ Pripravljena in uporabljena: Veliki slikovni slovar, Velika ilustrirana otroška enciklopedija, Zgodba o knjigi, Pota knjige, Izumi, Komunikacija od hieroglifov do hiperpovezav, Pisave ...

ideje do končnega cilja – bralca), o delih in izdelovanju knjige, pisavah, pisnih podlagah, poklicih, povezanih s knjižničarstvom, knjigarstvom in pisateljstvom. Na neki način jih motiviram za izdajo lastne knjige v sklopu pouka (kadar izdelkov nismo uspeli končati, so delo nadaljevali pri likovni vzgoji ali v podaljšanem bivanju). Vedno si vnaprej pripravim navodila, gradiva, učne liste in že izdelane izdelke za prikaz (izdelane knjižice ali origami izdelke).

Uro začnemo z že omenjeno definicijo, nato se s pogovorom navežemo in iščemo ideje, kaj bi bila naša naloga, če bi bili avtorji mi (pisatelji, pesniki). Ali bi pisali zgodbe, pesmi, fantazijske romane in kako bi se tega lotili. Ob tem z učiteljico naveževa pogovor tudi na pisanje literarnega spisa pri slovenščini in zgodb ob raznih literarnih natečajih. Pogovor usmerimo v poklice, ki so povezani z izdelavo knjige (ilustrator, tiskar, založnik itd.), na koga se avtor lahko obrne, kdo vse sodeluje in ustvarja knjigo. Učenci se seznanijo tudi s sestavnimi deli knjige, ki jih poimenujemo skupaj. V zadnjih letih to storimo s pomočjo i-table, kjer imam osnovno skico knjige z različnih kotov, in na podlagi razlag in besed spoznavamo, kje je kaj. Za preverjanje pojmov in pravilno razrešenih delov knjige uporabimo skico v knjigi Pota knjige (str. 191). Tako učenci preverijo poznavanje delov knjige ter spoznajo in se naučijo še kako novo ključno besedo.

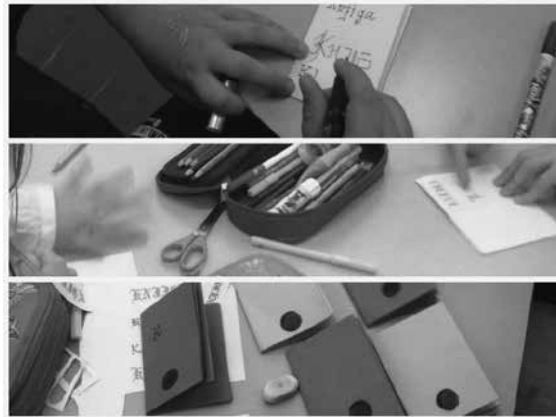
Slika 1: Prikaz prazne odprte in zaprte knjige na i-tabli, na kateri učenci pokažejo, poimenujejo in zapisujejo dele knjige (knjižni blok, platnice, hrbet, vezava itd.).

Po razlagi in pogovoru se v drugem delu lotimo izdelave knjige. Učenci imajo že vnaprej pripravljene pripomočke (škarje, svinčnike, barvice itd.), razdelim jim preostale potrebščine (papir, karton, slikovno gradivo in kaligrafska pisala), ki jih potrebujejo za izdelavo. Ob koncu ure za domačo nalogo dobijo tudi učni list, kjer so opisani poklici. Pravilno morajo povezati posameznega strokovnjaka z njegovim opisom.

Izdelovanje knjige

Učenci izdelujejo knjige, ob tem ponovijo in se naučijo, kdo sodeluje v določeni fazi izdelave knjige (od avtorja, ki ima idejo, kakšna bo vsebina, do tiskarja, ki fizično izdelava knjigo ...). Ob izdelovanju se postavijo v vlogo delavcev različnih poklicev.

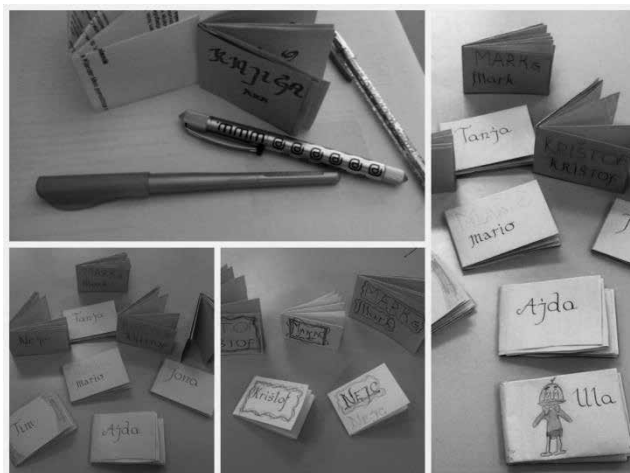
V nadaljevanju bodo s fotografijami prikazani nekateri postopki in izdelki, ki nastanejo v okviru pouka o nastanku knjige. Na naši šoli učenci knjige izdelujejo v okviru pouka KIZ, kulturnega oz. tehniškega dne in pri knjižničarskih krožkih.

Slika 2: V okviru pouka KIZ so učenci izdelovali knjige iz tršega kartona, ki da pridih starinskega videza. Okrasili smo jih s pravim pečatom, odtisnjenim v pečatnemu vosku. Knjige smo popisali s starinskimi pisavami, kar so nam omogočila posebna kaligrafska pisala.

Slika 3: Izdelovanje knjige o Francetu Prešernu v okviru kulturnega dne za učence četrtega razreda. Izdelki so nastali brez vezave, s preprostim prepletanjem papirja. Ob koncu dneva smo priredili razstavo izdelkov v knjižnici. Načrt za takšno izdelavo knjige smo dobili na spletni strani: http://www.youtube.com/watch?v=GJVIUT_daQA.

Slika 4: V okviru interesne dejavnosti vsako šolsko leto izdelujemo takšne ali drugačne knjige. Na sliki so knjige, ki nastanejo iz enega kosa papirja, z malo pregibanja in spretnosti. Potrebovali smo tudi malo spretnosti lepopisja, tako so knjige imele pridih zgodovinske vrednosti. Idejo smo dobili na spletni strani: <http://www.youtube.com/watch?v=WaP3vXioJK>.

Slika 5: Učenci zelo radi zgibajo izdelke. S tem krepijo ročne in miselne spretnosti. Izdelovali smo tudi prepo-gibano knjigo, ki temelji na krogih. Izdelek je lahko skrivna knjiga ali tudi voščilnica. Ideja za krožno knjigo: <http://www.youtube.com/watch?v=k9PNYrknPbM>.

S poukom in izdelavo svoje knjige učenci spoznajo proces in vloge, ki jih opravljajo posamezni poklici, da nastane čisto prava knjiga. Na učnem listu za domačo nalogo (priloga) poglobijo in ponovijo opise poklicev, povezanih s knjigo. Vsak od učencev je pri pouku postal avtor, pisatelj, ilustrator, tiskar in izdajatelj svoje knjige. Marsikdo je tudi v prostem času izdelal knjigo po svoji želji in jo prinesel v šolsko knjižnico.

Sklep

S prispevkom sem želel predstaviti načine podajanja snovi o nastanku in izdelavi knjige na naši šoli. Ugotovimo in prepoznamo, da je knjiga zlepljen ali sešit blok listov, obdan z mehкими ali trdimi platnicami in je osnovno knjižnično gradivo. Je nosilec domišljjskih zgodb in poučnih podatkov, ki jih uporabimo pri pouku, branju in v prostem času. Ob tem je dobro in zanimivo poznati razvojno pot od začetne ideje do knjige na knjižni polici. Sam želim učence (mlade bralce) naučiti spoštovati knjige, pisano besedo in s pomočjo dejavnosti približati branje kot tudi aktivnosti, ki so povezane z nastankom knjige kot izdelka. Ugotavljam, da učenci, ki so jim v življenju knjige pomembne, le-te sami ali s starši dnevno ali večkrat uporabljajo, poznajo njihove sestavne dele (knjižni blok, vezavo, platnice) in razliko med mehкими in trdimi platnicami.

S poukom o nastanku knjige želim vsem učencem poleg vsebine (zgodba, pravljica in poučne informacije) približati knjigo kot izdelek, njene sestavne dele knjige in strokovnjake, ki sodelujejo pri nastanku knjige od ideje do končnega izdelka (ki ga ima bralec v rokah). Učenci dobijo vpogled v nastanek in zgradbo knjige. S priloženim slikovnim gradivom sem predstavil izdelke, ki nastanejo pri pouku pod spretnimi rokami mladih ustvarjalcev.

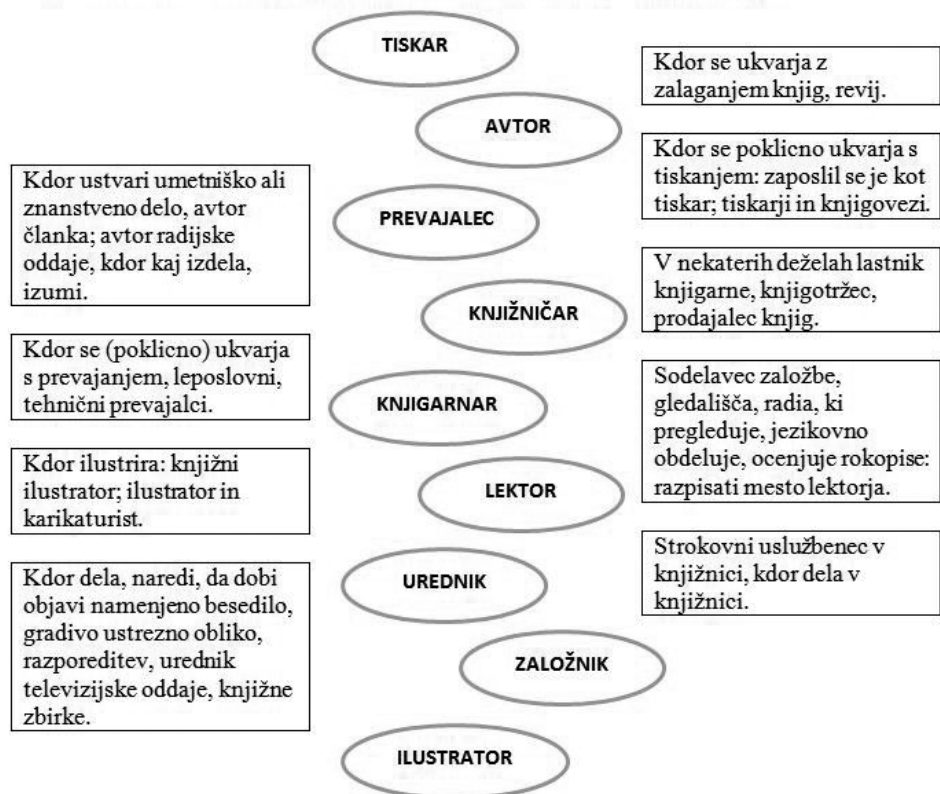
Viri

- Bibliotekarski terminološki slovar* (2009). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Enciklopedija Slovenije* (1987–2002). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ilich, I. (2004). *Pota knjige*. Ljubljana: DZS.
- Knjiga*. Pridobljeno 12. 3. 2013 s spletne strani: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Knjiga>.
- Knjižnično informacijsko znanje. Kurikul: osnovna šola* (2009). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 6. 2013 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_l-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.
- Kovač, M. (2009). *Od katedrale do palačinke: tisk, branje in znanje v digitalni družbi*. Ljubljana: Študentska založba.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1994). Ljubljana: DZS.
- Sušec, Z. (2005). *Knjižnična informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Veliki splošni leksikon: priročna izdaja v dvajsetih knjigah* (2006). Ljubljana: DZS.

> **Gregor Škrlič**, univ. dipl. bibl., je zaposlen kot knjižničar na Osnovni šoli Prule v Ljubljani.
Naslov: Prule 13, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: gregor.skrlic@guest.arnes.si

Priloga

PRAVILNO POVEŽI POKLIC (STROKOVNJAKA) Z OPISOM NJEGOVEGA DELA.

Učenje ter uporaba čitalniškega gradiva v čitalnici šolske knjižnice Osnovne šole Prule

Learning and the use of reading-room materials in the reading-room of Primary School Prule school library

> Gregor Škrlič

Izvleček

Namen članka je predstaviti čitalnico, pomembnost uporabe le-te in čitalniškega gradiva pri pouku in drugem delu učencev. Predstavljeni so čitalniško gradivo in njegova fizična ureditev ter dostopnost. Opisan je primer dela oz. pouka v šolskem letu, ko smo po celotni vertikali (v vseh razredih) izvedli po eno uro knjižničnega informacijskega znanja (KIZ) v čitalnici. Na kratko je omenjen tudi sodobni del čitalniške zbirke – IKT-oprema, saj je v knjižnici poleg e-bralnika in računalniških tablic tudi i-tabla. Za doseganje ciljev in pravilno uporabo gradiva je pomembno, da učenci poznajo različne vrste informacijskih virov in ločijo gradivo po namenu. Zelo priporočljivo je imeti izdelana merila, na podlagi katerih določimo, katero je tisto gradivo, ki sodi v čitalniško zbirko.

Ključne besede

Šolska knjižnica, čitalnica, gradivo, KIZ, IKT, pouk, učenje

UDK 027.8:022.5:024.5

Abstract

The paper aims to present the reading-room, the importance that both, the reading-room and its materials are used in teaching and other school work. It present the reading-room materials, and its physical arrangement and availability. It describes an example of an entire school year where each class received one hour of the Library and information knowledge in the reading room. It also briefly mentions the modern part of the reading-room collection – the ICT equipment, namely e-reader, tablet computers, and i-blackboard. To achieve learning goals and for appropriate use of the materials it is important that the pupils know various types of materials, and distinguish them according to purpose. It is very recommendable to prepare the criteria to identify which library materials should be put in the reading-room collection.

Keywords

school library, reading-room, library materials, Library and information knowledge, teaching, learning

Uvod

Čitalnica je poseben prostor ali del knjižnice, s svojim čitalniškim redom oz. pravili, namenjen tihi uporabi, učenju in branju gradiva, ki je dostopno v čitalniških prostorih. Čitalnic je lahko več vrst – revijska čitalnica, časopisna čitalnica, referenčna, glasbena, rokopisna, učiteljska ipd. (odvisno od namena čitalnice in prostorskih zmogljivosti). Tudi šolske knjižnice imajo čitalnice. Kljub temu da v današnjih časih večina stremi k takojšnjemu pridobivanju informacij, se pravi z enim klikom ali hiperpovezavo je mladim uporabnikom oz. učencem potrebno in nujno predstaviti namen in uporabnost čitalnice ter pomen tiskanega gradiva, kako pomembna je čitalniška oz. referenčna literatura, kolikšno vlogo igra pri njihovem učenju, poglobljanju znanja in raziskovanju. Tako se v šolski knjižnici OŠ Prule z uporabo in brskanjem po čitalniški literaturi učenci prvič srečajo že v prvem razredu, ko v okviru predmetov spoznavanje okolja (SPO) in KIZ spoznavajo šolo in orientacijo v prostorih. V drugem

razredu pa čitalnico spoznajo bolj namensko. In nato skladno z učnimi načrti in cilji KIZ skozi svoje šolanje nadgrajujejo znanje o čitalnici in v njej (kar bo predstavljeno v nadaljevanju članka). V prispevku bosta opisana uporaba in pomen čitalniškega gradiva pri pouku in drugem delu učencev naše šole.

Čitalnica in gradivo v šolski knjižnici

Pravila uporabe čitalnice so zapisana v knjižničnem ali čitalniškem redu šolske knjižnice. V čitalnici se nahaja in je dostopna organizirana zbirka gradiva. Bibliotekarski terminološki slovar opredeljuje čitalniško zbirko kot knjižnično gradivo, ki je postavljeno v čitalnici (Bibliotekarski, 2009). Referenčno zbirko pa opredeli kot knjižnično zbirko referenčnega gradiva, navadno za uporabo v čitalnici (ibid., 2009).

»Knjižnice s prostim pristopom do gradiva postavljajo v čitalnico priročnike (enciklopedije, slovarje ipd.), atlase, tekoči letnik časnikov in časopisov in podobno gradivo.« (Osnove, 1987, str. 137) V vsaki knjižnici je dobro imeti določene kriterije oz. navodila,¹ na podlagi katerih se knjižničar sam odloči, kakšno oz. katero je tisto gradivo, ki sodi v čitalniško zbirko knjižnice. Poleg ustaljene čitalniške zbirke lahko še:

- vrednejše gradivo;
- miniature;
- enouporabniško neknjižno gradivo (slovar na CD-ju, IP-dostopi, licence);
- revije ali le zadnji izvodi revij;
- nova oz. zadnja številka stripa, ki je prvotno dostopna za motivacijo branja;
- bolj iskana literatura (en izvod za tujo bralno značko).

Tudi v sklopu šolske knjižnice OŠ Prule je čitalnica, kjer se učenci lahko učijo, izbirajo ter pregledujejo gradivo za referate, iščejo podatke po spletu in neknjižnem gradivu. Nekaj gradiva, del knjižnične zbirke, je postavljeno ločeno od prostega pristopa, namenjeno le uporabi v čitalnici in se ga ne da izposoditi na dom (zaradi velikosti ali redkosti). Med čitalniško gradivo naše knjižnice sodijo: referenčna literatura (enciklopedije, leksikoni, slovarji, priročniki, almanahi ipd.), miniature, domoznansko gradivo (lastne izdaje – šolske publikacije, raziskovalne naloge itd.), dragoceni tiski (Biblija, Brižinski spomeniki, Slava vojvodine Kranjske, faksimili raznih del itd.), rokopisi, letopisi, serijske publikacije in gradivo, ki ima arhivsko vrednost (posvetila avtorjev ali knjige pisateljev, ki so nekoč učili na šoli).

Slika 1: Ena izmed polic s čitalniškim gradivom. Rumena nalepka na hrbtu že od daleč opozarja na uporabo v čitalnici (foto: G. Škrjaj).

¹ Navodila je smiselno zapisati v enem izmed temeljnih dokumentov knjižnice (letni delovni načrt ali knjižnični red, morebiti tudi v nabavni politiki pri poglavju o katalogizaciji in inventarizaciji gradiva).

Čitalniško gradivo ima na nalepki v signaturi oznako Čit (predstavlja podlokacijo) in na hrbtu rumeno nalepko. Gradivo je del čitalniške oziroma referenčne zbirke. Vedno je na voljo v šolski knjižnici, dostopno na posebnih policah v čitalnici.

Slika 2: Nalepka na čitalniškem gradivu s signaturo označuje prostor in postavitev (foto: G. Škrli).)

Poleg uporabe gradiva v čitalnici, v COBISS-ovemu segmentu izposoja, vodimo oz. beležimo tudi čitalniško izposajo (pomembno za statistične podatke, ki se vpisujejo tudi v vprašalnik Statističnega urada RS). Ravno tako se v katalogu COBISS/OPAC izpisujejo statusi, da je gradivo označeno z izposajo za čitalnico. Kljub vidnim oznakam na gradivu se zgodi, da si kdo želi določeno čitalniško gradivo izposoditi (ne vedoč, ne namenoma). Takrat sistem COBISS opozori, da je gradivo čitalniško, kar je programsko urejeno s stopnjo dostopnosti (omejena dostopnost – čitalnica).

Statusi v izposoji

Št.	Podatki o izvodu (signatura - lokacija, inventarna št. ...)	Status izvoda
1.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/9	prosto - za čitalnico
2.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/16	prosto - za čitalnico
3.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/14	prosto - za čitalnico
4.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/12	prosto - za čitalnico
5.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/11	prosto - za čitalnico
6.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/7	prosto - za čitalnico
7.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/2	prosto - za čitalnico
8.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/6	prosto - za čitalnico
9.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/10	prosto - za čitalnico
10.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/3	prosto - za čitalnico
11.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/13	prosto - za čitalnico
12.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/1	prosto - za čitalnico
13.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/8	prosto - za čitalnico
14.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/5	prosto - za čitalnico
15.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/15	prosto - za čitalnico
16.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/4	prosto - za čitalnico

Slika 3: Prikazan status izbranega zapisa v COBISS/OPAC-u (foto: G. Škrli).)

Statusi v izposoji

Št.	Podatki o izvodu (signatura - lokacija, inventarna št. ...)	Status izvoda
1.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/1	prosto - za čitalnico
2.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/8	prosto - za čitalnico
3.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/6	prosto - za čitalnico
4.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/3	prosto - za čitalnico
5.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/2	prosto - za čitalnico
6.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/7	prosto - za čitalnico
7.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/15	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
8.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/13	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
9.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/4	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
10.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/11	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
11.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/16	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
12.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/12	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
13.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/9	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
14.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/10	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
15.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/14	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011
16.	Čitalnica 03 ENCIKLOPEDIJA/5	izposojeno - v čitalnico, rok vrnitve: 11.09.2011

Slika 4: Prikazan status izbranega zapisa v COBISS/OPAC-u, ko je gradivo v čitalniški izposoji (foto: G. Škrli).)

Pouk KIZ in čitalnica

Za dosego tega, kar je zapisano v Kurikulu knjižnično informacijsko znanje za osnovno šolo, da »ob koncu osnovne šole zna učenec uporabljati informacijske vire za samostojno reševanje problemov in je samostojen uporabnik knjižnice, njenega gradiva in informacijskih virov« (Knjižnično, 2009, str. 14) ter tako postane samostojen uporabnik knjižnice, njenega gradiva in informacijskih virov, je potrebno večletno delo in učenje uporabe knjižnice. Učence vsako leto postopoma navajamo na pravilno uporabo literature (skladno s cilji KIZ) in tako naj bi do konca šolanja usvojili cilje, pričakovane rezultate ter postali informacijsko pismeni ter usposobljeni za samostojno delo z gradivom. V kurikulumu KIZ za osnovno šolo so zapisani tudi pričakovani rezultati ob koncu tretjega triletja (Knjižnično, 2009, str. 15):

- učenec spoznava vlogo in pomen informacij za učenje, osebno rast in delovanje v družbi;
- pozna značilnosti pojmov podatek in informacija;
- pozna vire za splošno, specialno in tekoče informiranje in razume izbor iskalne strategije;
- razširja vedenje o dostopnosti in organizaciji informacij v knjižničnem sistemu in zunaj njega in;
- pozna elemente za kritično presojo lokacije informacij,
- uporablja bibliografske in druge (elektronske) zbirke podatkov;
- zna izbrati vire za raziskovalne, informacijske, učne in sprostitvene namene;
- vire uporablja etično in zakonito (citira in navaja reference) in zmore ovrednotiti svoje delo.

Kurikul knjižnično informacijsko znanje za osnovno šolo zajema več ciljev in vsebin, ki so povezani s čitalnico (vsako leto bolj izpostavimo enega izmed ciljev KIZ: da učenci uporabljajo referenčno in poučno gradivo za pridobitev stvarnih informacij). Vsebine vsako leto prilagodimo in uskladimo s predmeti po triletjih z učitelji, ki želijo sodelovati ter izvesti del pouka tudi v knjižnici oziroma v čitalnici. Naj navedem nekaj primerov povezav s predmeti in cilje, ki smo jih zastavili in uresničili v enem izmed preteklih šolskih let: organizirali smo skriti zaklad za učence četrtega in petega razreda (skozi igro so se učili iskati besede po leksikonih, slovarjih); v četrtem in petem razredu se v povezavi z angleščino učenci učijo delati z večjezičnimi slovarji; v šestem razredu pri zgodovini uporabljajo pisne vire, pri slovenščini se učijo navajati literaturo; ravno tako ponovijo navajanje literature pri KIZ v višjih razredih in pri raziskovalnih in projektnih nalogah.

Razpredelnica prikazuje predmete in cilje ter cilje KIZ po posameznih razredih za eno izmed učnih ur KIZ, ki smo jih z učitelji načrtovali v šolskem letu 2009/2010 ob uporabi čitalnice (ura je bila izvedena v čitalnici ob uporabi čitalniškega gradiva). Preostale ure KIZ so bile načrtovane skladno s kurikulumom brez posebnega poudarka na čitalnici.

Raz.	Predmet	Cilji predmeta	Cilji KIZ
1	Spoznavanje okolja	Spoznajo različne prostore in delavce v šoli. Spoznajo temeljna šolska pravila. Spoznajo, da ima šola svoj časopis.	Seznanijo se z lokacijo knjižnice in čitalnice. Navajajo se na primerno obnašanje v knjižnici.
2	Spoznavanje okolja	Spoznajo organiziranost šole. Orientirajo se v šolskih prostorih.	Samostojno orientiranje v knjižnici. Znajo pravilno ravnati s knjigami in drugim knjižničnim gradivom.
3	Slovenščina	Iščejo novice o aktualnih in zanimivih dogodkih v časopisih in revijah. Vadijo tekoče in pravilno tiho branje.	Znajo prosto pristopiti h gradivu in izbrati ustrezno neumetnostno besedilo. Širijo literarno obzorje, se seznanjajo z novostmi.

Raz.	Predmet	Cilji predmeta	Cilji KIZ
4	Naravoslovje in tehnika	Spoznajo, kako so nastale prve knjige.	Razumejo postopek nastanka in zgradbo knjige. Spoznajo razvojno pot knjige od avtorja do bralca.
5	Angleščina	Razlikujejo med zapisom in izgovorom. Vedo, da se pisna in govorna angleščina razlikujeta.	Se seznanijo z različnimi informacijskimi viri kot viri informacij.
6	Zgodovina	Spoznajo, s čim si pomagamo pri preučevanju preteklosti. Spoznajo pomen ohranjanja in varovanja virov.	Spoznajo vrste referenčnih virov. Usvojijo način iskanja informacij s pomočjo referenčnih virov.
7	Slovenščina	Uporabljajo slovarske priročnike v knjižni in elektronski obliki (SSKJ, Veliki slovar tujk). Uporabljajo pravopisne priročnike (v knjižni in elektronski obliki).	Se navajajo in razumejo pomen citiranja literature pri referatih, seminarških in raziskovalnih nalogah.
8	Angleščina	Se učijo uporabljati različne vire informacij. Poiščejo določene informacije v različnih virih.	Spoznajo in ločijo različne vrste slovarjev. Znano uporabiti različne slovarje za določen namen.
9	Geografija	Znano uporabiti različne načine zbiranja in prikazovanja geografskih informacij.	Znano uporabljati informacijske vire pri raziskovalnem delu za samostojno reševanje problemov.

V šolskem letu 2009/2010 smo ure KIZ v knjižnici realizirali skladno z načrtom. Ure oz. učno snov smo pri določenih predmetih prilagodili temi, ki se je v mesecu obravnavala (gradivo je bilo povezano z vsebino – določena tema pri angleščini, učna snov pri geografiji itd.).

Vsako učno uro smo začeli z razlago in podajanjem navodil ter prikazom oz. predstavitvijo gradiva in načinom iskanja (pri slovarjih in leksikonih usmeritev v iskanje po abecedi, po geslih oz. besedah). Učencem smo frontalno prikazali gradivo, ob tem so bile seveda pomembne dinamičnost pouka in aktivnost učencev (upoštevanje njihovih zmožnosti – diferenciacija in individualizacija) ter uporabnost znanja. Delo pri nekaterih urah je potekalo v skupinah, pri drugih pa individualno. Na fotografijah, ki sledijo, je prikaz učenja v čitalnici ter uporabe čitalniškega gradiva (v sklopu pouka).

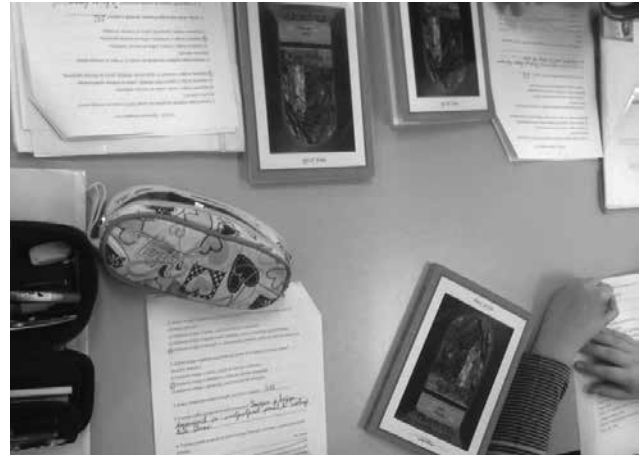
Slika 5: Učenci pri uporabi neknjižnega gradiva. V čitalniški računalnik so vstavili zgoščenko z gradivom in literaturo za reševanje učnega lista pri pouku zgodovine (foto: G. Škrlič).

Slika 6: Pouk angleščine v petem razredu, kjer so se učenci učili uporabljati slovarje. Za vsakega učenca je bil na voljo slovar za individualno iskanje (foto: G. Škrlič).

Slika 7: Na sliki učenci iščejo razlage besed z učnega lista slovenščina 6, ki so jih morali v čitalnici, kot skupina, razložiti s pomočjo SSKJ (foto: G. Škrli).

Slika 8: Uporaba čitalniškega gradiva (slovnični priročnik) pri reševanju projektne naloge za slovenščino v sedmem razredu (foto: G. Škrli).

IKT-oprema čitalnice

V šolski knjižnici imamo že od leta 2009 e-bralnik,² ki ni namenjen izposoji, temveč uporabi v čitalnici, branju, dodatni motivaciji ter obogatitvi pouka (kadar se učimo o nosilcih³ informacij, branju na drugačen način, projektno delo itd.). Učenci kot tudi učitelji so e-bralnik dobro sprejeli (že po prvi predstavitvi za kolektiv so pripomoček z zanimanjem uporabljali). V zadnjih letih smo pri pouku prešli na i-table ter interaktivne učbenike, tako imamo tudi v knjižnici ustrezno opremo ter i-gradiva. Ob vpeljavi i-gradiv so za učence pri pouku ter branju postali aktualni, bolj uporabni oz. priročni tablični računalniki. Programi in gradiva so zasnovani tako, da se uporabljajo in upravljajo interaktivno in ne samo statično, kot se gradiva na e-bralniku (bralnik podpira formate epub, mobi in pdf). A kljub dejstvu, da je tehnologija že del vsakdana, v knjižnici in čitalnici poudarjamo in poučujemo rabo fizičnega oz. tiskanega gradiva.

Slika 9: Na zgornji polovici slike sta dekleti pred leti z zanimanjem uporabljali e-bralnik v čitalnici. Spodnja slika prikazuje tekoče leto, ko dekleta berejo knjige na tabličnem računalniku (foto: G. Škrli).

² O tem več v članku Bralnik e-knjig KolibriV3 na Osnovni šoli Prule (Škrli, 2009).

³ Nosilci informacij, na katerih se ohranjajo določene informacije, so npr. papir, trak, spominske kartice, kompaktni disk, zgoščenka ipd.

Sklep

V prispevku so predstavljeni čitalnica ter pomen in uporaba čitalnice ter čitalniškega gradiva pri pouku in drugem delu učencev naše šole. Posebej sem izpostavil šolsko leto 2009/2010 in načrtovanje pouka KIZ v okviru čitalnice.

Čitalnica OŠ Prule je poseben prostor oz. del knjižnice, ki hkrati sprejme 34 učencev. Obnašanje v čitalnici in njeno uporabo določa knjižnični oz. čitalniški red (tiha uporaba čitalnice za učenje, branje gradiva, reševanje nalog, križank itd.). Namenjena je učencem za učenje, opravljanje domačih nalog, branje, igranje namiznih iger, izdelovanje plakatov idr. Učencem so na voljo tudi računalniki za reševanje domačih nalog, pisanje seminarskih nalog, iskanje informacij po spletu ipd. Poleg računalnikov so na voljo e-bralnik, tablični računalnik in organizirana zbirka čitalniškega gradiva (priročniki, slovarji, leksikoni, atlas, enciklopedije, zemljevidi, letopisi, bibliografije, katalogi idr.). Zelo pomembno je, da učenci spoznajo primarne in sekundarne informacijske vire in jih znajo pravilno uporabljati. Kljub vsej tehnologiji sta še vedno pomembna uporaba tiskanega gradiva v fizični obliki in iskanje po knjigah, zato je še vedno treba posebno pozornost posvečati tiskani knjigi do konca šolanja. Mlade bralce je treba naučiti iskati informacije, vire in rešitve zastavljenih problemov. Za doseganje ciljev in pravilno uporabo gradiva je pomembno, da učenci poznajo različne vrste informacijskih virov in ločijo gradivo po namenu. Zelo priporočljivo je imeti izdelana merila, na podlagi katerih določimo, katero je tisto gradivo, ki sodi v čitalniško zbirko.

Viri

Bibliotekarski terminološki slovar (2009). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica.

Knjižnično informacijsko znanje. Kurikul: osnovna šola (2009). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 6. 2013 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_l-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.

Osnove knjižničarstva (1987). Ljubljana: Posebna izobraževalna skupnost za kulturo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994). Ljubljana: DZS.

Škrj, G. (2009). Bralnik e-knjig Kolibri V3 na Osnovni šoli Prule. *Šolska knjižnica*, let. 19 (2/3), 205–206.

> **Gregor Škrj**, univ. dipl. bibl., je zaposlen kot knjižničar na Osnovni šoli Prule v Ljubljani.
Naslov: Prule 13, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: gregor.skrj@guest.arnes.si

Bibliopedagoška šola 2014

> Gregor Škrj

Vsako leto svetovalka za knjižnično dejavnost na Zavodu RS za šolstvo razpiše in organizira Bibliopedagoško šolo. Letošnja je potekala kot tridnevno izobraževanje teoretičnih predavanj s praktičnimi delavnicami. Program je bil objavljen v Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju (Katis¹) v sklopu posodobitvenih programov – drugo strokovno delo. Od 19. do 21. marca 2014 se je v Strunjanu izobraževanja udeležilo 30 šolskih knjižničarjev (iz srednjih in osnovnih šol). Program je letos ponudil seznanitve z novostmi bibliopedagoškega dela ter namige pri povezovanju teorije in prakse pri knjižničarskem delu.

Romana Fekonja, svetovalka za knjižnično dejavnost na Zavodu RS za šolstvo, je prvi dan začela z uvodnimi pozdravi in aktualnimi informacijami. Po predstavitvi udeležencev in njihovih pričakovanj je bilo na vrsti prvo predavanje z naslovom Šolska knjižnica in promocija. Žiga X. Gombač je nanizal vidike promocije z različnimi javnostmi s perspektive novinarja, moderatorja, pisatelja, predavatelja in vse uspešno povezoval s šolsko knjižnico. Po predavanju je potekala delavnica o promociji, ki jo je izpeljal skupaj s šolsko knjižničarko Aljo Bratuša (OŠ Polzela). Udeleženci so skupaj razvijali ideje in drugačne pristope do odnosov šolske knjižnice z javnostmi na vseh nivojih ter tako pridobili tudi nove izkušnje. Za konec prvega dne sta izvedla prikaz srečanja z ustvarjalcem kar ustvarjalca sama – Žiga X. Gombač in ilustrator Ivan Mitrevski. Ob pripovedovanju zgodbe je nastajala unikatna in zanimiva ilustracija Žive iz muzeja, ki je obiskala Egipt.

Drugi dan je Ida Baš začela s teoretičnimi podlagami govornih veščin. Udeležencem je jasno predstavila in razčlenila osnove, načine in tehnike sporočanja. Predavanje je popestrila s svojimi bogatimi in dolgoletnimi izkušnjami javnega nastopanja. Podala je temeljne iztočnice in napotke za praktično delo, ki je sledilo. Z udeleženci je vadila in uresničevala smiselno branje, skozi delavnice in z vajami so poskrbeli za knjižni jezik ter tehtno branje (tiho, glasno, poudarjeno). Popoldanski del je bil namenjen uporabi družbenih omrežij v šoli, ki sta ga skupaj pripravili Romana Fekonja in Nevenka Mandelj (knjižničarka na OŠ Litija). Poudarek je bil predvsem na odgovornem odnosu in ravnanju v virtualnem družbenem prostoru. Predavateljici sta predstavili definicije in terminološke posebnosti, povezane z družbenimi, socialnimi in virtualnimi omrežji, ter osvetlili tako prednosti kot slabosti slednjih. Z delavnico v nadaljevanju so udeleženci natančneje spoznavali nekatera družbena omrežja (uporabna pri šolskem in knjižničarskem delu), pogoje uporabe, njihova pravila ter prednosti in slabosti. Izdelali so predlagane rešitve in predstavili ključne elemente, s pomočjo katerih so prišli do zanimivih ugotovitev. Sledil je zanimiv družabni večer z literaturo.

¹ Katalog je dostopen na povezavi: <http://lim1.mss.edus.si/katis/default.aspx>.

Slike: Kolaž utrinkov s srečanja (foto: R. Fekonja)

Tretji dan je bil v celoti namenjen hitremu branju. Mag. Darko Hederih je predstavil svoje dolgoletne izkušnje z izvajanjem delavnic hitrega branja za mlade in odrasle. Udeležence je seznanil z načeli, pravili hitrega branja ter z njegovimi prednostmi kot tudi pomanjkljivostmi. Prikazal je metode navpičnega in diagonalnega branja, delno branje, načela in vaje za širjenja bralnega polja. Pojmovno je razložil diagnosticiranje ter testiranje branja, kar so udeleženci v okviru delavnice tudi preverjali. Presenetljivo je bilo štetje premikov oziroma gibov oči pri različnih branjih (počasnem, hitrem, diagonalnem), računanje hitrosti branja besed na minuto ter preverjanje razumevanja prebranega besedila. Udeleženci so hitro brali, reševali učne liste in se spodbujali pri izvedbi določene metode.

Ob koncu tridnevnega druženja je bil čas namenjen še zaključku, refleksiji in evalvaciji predavanj in delavnic ter povabilu na naslednjo Bibliopedagoško šolo. Pomembnejši poudarki izobraževanja so bili: osvetlitev pomena prireditev pri promoviranju branja; seznanitev z osnovami odnosov z javnostmi in načini širitve o dogajanju; metodologija priprave na nastop, vsebina in ustrezno sporočilo ter smiselno branje. Udeleženci so se strinjali, da je izobraževanje za delo šolskih knjižničarjev izjemno pomembno. S tem pridobivajo nova znanja, povezujejo teoretična izhodišča s prakso in krepijo knjižnično mrežo. Neformalna oblika druženja je nujen del vsakega izobraževanja, saj si medsebojno izmenjajo precej idej, izkušenj in primerov dobre prakse.

10. ICSL – Mednarodno srečanje bibliotekarjev slavistov

> Violetta Bottazzo

Utopija in distopija bibliotekarstva: 10 let nazaj in naprej

Sarajevo, 27.–30. 4. 2014

Mednarodna srečanja bibliotekarjev slavistov so že leta neločljivi del Mednarodne razstave knjig v Sarajevu. Razstava knjig je potekala v Skenderiji že 26. leto, za bibliotekarje pa je bilo to jubilejno deseto leto. Za srečanje so izbrali temo Utopija in distopija bibliotekarstva: 10 let nazaj in naprej.

Srečanje se je začelo z otvoritvijo v Umetniški galeriji Bosne in Hercegovine.¹ Delovni del srečanja se je nadaljeval naslednji dan na Filozofski fakulteti² in je bil razdeljen v tri sklope. Razpravljali so o tem, kaj je bilo v regiji narejenega v preteklih desetih letih ter o temi Bibliotheca Futura: futuristični pogled na bibliotekarstvo 2024. Tretji sklop predavanj z naslovom Eseji v spomin in čast Kemala Bakaršića je bil posvečen prežgodaj umrlemu profesorju Filozofske fakultete UNSA dr. Kemalu Bakaršiću, ki je bil poleg prof. dr. Roberta Doniua in Dragana Markovića ustanovitelj srečanj.

Srečanja se je udeležilo 90 bibliotekarjev in drugih zaposlenih v različnih tipih knjižnic. Poleg domačinov iz Bosne in Hercegovine so prišli še kolegice in kolegi iz Hrvaške, Slovenije, Srbije, Avstrije in Madžarske.

Bibliotekarji smo se ob 10. obletnici spraševali, ali smo bliže bibliotekarski utopiji ali distopiji, kaj smo se na srečanjih naučili do zdaj, kje so naše meje in ali je IKT, ki je vsekakor spreminjala našo profesionalno prakso, razširjala ali ožala kognitivne horizonte uporabniških pričakovanj. Razmišljali smo, ali so transformacije spretnosti strokovnega servisiranja uporabnikov hkrati vabilo k reaktualizaciji kritičnih in etičnih načel, kot so: dostopnost, enakost, intelektualna svoboda, odkrivanje novih kategorij družabnosti, pismenosti, solidarnosti ... profesionalne odgovornosti?!

Razpravljalo se je o desetletju prizadevanj, da se znova podčrtajo in raziščejo bibliotekarske zadrege, kot je najbolj razširjena o nevtralnosti stroke, ki se izogiba sprejeti dejstvo vpliva družbene, politične in ekonomske pogojenosti, ki trajnost bibliotekarstva pozicionira nasproti trendovskih razprav o tehnoloških posodobitvah.

Neskončna so vprašanja o informacijskih potrebah in ali o pravicah »umrežene« družbe ter novomedijski paradigmi odprtosti, nasprotovali smo komodifikaciji informacij, znanja, izobraževanja ipd. Bilo je precej vprašanj, na katera nismo vedno, ali sploh nismo imeli odgovorov ..., s sklepom, da ni vprašanje, ali utopija ali distopija, temveč da morata druga z drugo v sinergiji najti svoje mesto na omenjenih srečanjih, in to s posebnim poudarkom na kontinuiteti novih oblik profesionalne kulture.

¹ Spletna stran: <http://ugbih.ba/>.

² Spletna stran fakultete: <http://www.ff.unsa.ba/>.

V okviru srečanj je bilo izpostavljenih precej praktičnih težav, ki pestijo bibliotekarje, kot so nazivi, obstoj in delovanje bibliotekarskih društev. Zlasti smo izpostavili skoraj regionalni problem šolskih knjižničarjev, ki morajo opravljati dvojne strokovne izpite ipd.

In na koncu ne smemo pozabiti, da se v sklopu letnega srečanja slavistov podeljujejo nagrade Fundacije »Kemal Bakaršič«, ki jih po navadi prejmejo študenti bibliotekarstva z najboljšimi ocenami. To leto je upravni odbor fundacije naredil izjemo in je poleg študentke Alme Mešić nagradil tudi institucijo. To je bila Dječija čitaonica Biblioteke Sarajevo,³ ki je kot prva prejela institucionalno nagrado in je po besedah odbora »redok svetli primer večstranske vloge knjižnice v družbi in pomembnosti kreativnega in motiviranega pristopa samih bibliotekarjev, ki vsakodnevno organizirajo zanimive vsebine za otroke, kot so delavnice, kreativne in izobraževalne igre, obeleževanje pomembnih datumov, s katerimi želijo mladim približati pomembnost branja ter jih tako pritegniti z ulice v knjižnico«.

Srečanje se je končalo s skupnim druženjem in izletom v Jablanico, kjer smo si ogledali zgodovinsko pomemben muzej,⁴ v katerem med drugim, deluje tudi knjižnica, ki je preživela vse grozote zadnje vojne in ki s svojo vztrajnostjo privablja veliko prebivalcev Jablanice in preostalih naselij iz bližnje okolice.

³ Več o čitalnici: <http://www.bgs.ba/djecija.html>.

⁴ Več o muzeju: <http://www.muzej-jablanica.com/>.

Bologna po Bologni 2014

> Gregor Škrj

Tudi letos je bila v knjigarni Konzorcij tradicionalna razstava in prodaja knjižnih novosti. To je bila že 22. Bologna po Bologni, ki se je odvijala od 27. do 31. 5. 2014. Organizirala jo je Mladinska knjiga (otroški oddelek knjigarne Konzorcij) v sodelovanju z Mestno knjižnico Ljubljana (Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo). Tokratna razstava je bila posvečena življenjskemu jubileju Svetlane Makarovič in je vabila s sloganom: »Prijazno vabljeni v pekarno otroških knjig!«.

Po slavnostni otvoritvi prvi dan so bile na ogled postavljene izbrane tuje otroške knjige, ki smo si jih lahko ogledali že na sejmu otroških in mladinskih knjig v Bologni.¹ Po razstavi je bilo organizirano tudi strokovno vodstvo. Za šolske knjižničarje je bil zanimiv tudi spremljevalni program, ki je vseboval pravljíčne ure, angleške pravljíčne ure ter druga pravljíčna potovanja, na katere smo lahko pripeljali skupine otrok. Ogled razstave mi je prinesel nove ideje, navdihe za ustvarjalno delo s knjigami in mladimi bralci.

¹ Spletna stran: <http://www.bolognachildrensbookfair.com/>.

Knjižnica, srce mesta: vrednotenje književnosti za potrebe knjižnic

> Irena Brilej

V Mestni knjižnici Ljubljana (MKL) je 21. maja 2014 potekalo enodnevno strokovno posvetovanje z okroglo mizo na temo vrednotenja književnosti za potrebe knjižnic. Zvrstili so se zanimivi in vsebinsko pestri prispevki različnih strokovnjakov:

- mag. Jelka Gazvoda: Potreba po organiziranem priporočanju dobrega branja v splošnih knjižnicah
- Vanesa Matajč: Vrednota nagovora – in kako jo ustvarja književnost
- mag. Marjan Marinkovič: Obstoječe prakse in nove možnosti vrednotenja in promocijske književnosti v knjižnici
- dr. Samo Rugelj: Nekaj premislekov o vrednotenju kakovosti knjig za odrasle na Slovenskem
- dr. Andrej Blatnik: Slovenske knjige iz kvalitete v kvantiteto
- Tina Košir Mazi: Knjižnica za vse čase
- Miro Tržan: Predstavitev prepoznavnih evalvacijskih sistemov leposlovja knjižnic v tujini
- Mag. Darja Lavrenčič Vrabec: Priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig
- dr. Reinhard Eghartner: Lokalno in globalno: vzpostavitev spletne platforme za knjižničarje in bralce
- Luana Malec: Predstavitev spletnega portala Dobreknjige.si

Cilj posvetovanja in okrogle mize je bil predstaviti različne poglede na problematiko vrednotenja literarne knjige in spoznati stališča strokovnjakov, ki o knjigi vsakodnevno razmišljajo. V Mestni knjižnici Ljubljana namreč že dlje časa razmišljajo o možnostih razvoja sistema vrednotenja književnosti, kot orodja za pomoč bralcem pri njihovem gibanju v svetu bralne kulture. Pri tem se sprašujejo, ali sploh ocenjevati ter priporočati, in če, ali v Sloveniji že obstajajo elementi, ki bi jih lahko povezali v skupno podlago. Da bi vzpostavili organizacijo sistematičnega vrednotenja kakovosti izdanih del na področju književnosti, se je smiselno najprej dogovoriti za merila, ki naj jih vrednotenje upošteva. Bralcu bi se tako v pomoč ponudilo orodje, ki mu bo mogoče zaupati. Potrebo po takšnem organiziranem priporočanju dobrega branja v splošnih knjižnicah je pojasnila direktorica MKL Jelka Gazvoda in izpostavila glavne cilje sistema vrednotenja:

- vrednotiti za izboljšanje bralne pismenosti,
- približati knjigo bralcem z različnimi bralnimi sposobnostmi,
- olajšati odločitev bralcev za izbor branja.

Pri tem se je koristno zgledovati po primerih dobre prakse. Iz tujine je dobro prakso predstavil Reinhard Eghard, in sicer uspešno delovanje Avstrijske knjižnične mreže (Österreichische Bibliothekswer), ki pripravlja knjižne recenzije za knjižničarje in bralce že vse od leta 1948, od leta 1997 tudi v spletni obliki. V ta namen so vzpostavili inovativno in vsesplošno uporabno platformo **Rezensionen.online.open** (www.rezensionen.at). Sistem je dobro izdelan, recenzije pokrivajo širok spekter vsebinskih sklopov. Javno dostopni uporabniški vmesnik platforme omogoča knjižničarjem, da kataložne zapise iz sistema brezplačno in brez kakršnih koli omejitev uvažajo neposredno v svoje knjižnične kataloge. Skrb za redno osveževanje in dopolnjevanje z najnovejšimi podatki je prevzelo dvanajst knjižnic. Storitve »biblio-Netzwelt« v okviru široko povezanega sistema spletnih povezav omogoča dostop do spletnih strani,

namenjenih knjižnim opisom in recenzijam, in do knjižničnih katalogov, spletnih knjigarn, člankov na Wikipedii kakor tudi do multimedijskih vsebin in drugih spletnih vsebin, ki so namenjene knjižnim in neknjižnim področjem.

Zelo zanimiv in svež primer dobre prakse pa prihaja iz Slovenije, in sicer nov spletni portal **Dobreknjige.si**, ki ga je predstavila Luana Malec. Temeljni namen projekta je vzpostaviti enotni spletni portal slovenskih splošnih knjižnic s celovitimi, neodvisnimi predstavitvami kakovostne literature, namenjenimi vsem, ki v poplavi literature iščejo nekaj res dobrega zase. Splošne knjižnice s tem portalom zasledujejo več kratkoročnih in soodvisnih ciljev, med drugim: promocijo branja, promocijo kakovostne literature, utrjevanje strokovnega sodelovanja med slovenskimi splošnimi knjižnicami in participacijo porabnikov v procesih oblikovanja knjižnične ponudbe. Portal spoštuje uporabnika, njegove zmožnosti in potrebe. Bralcu zato svetuje, ga usmerja in mu pomaga do dobre knjige, kajti v poplavi vsakršne literature se dobre knjige hitro izgubijo. Skrbno oblikovane kakovostne knjižnične zbirke v splošnih knjižnicah še ne ustvarjajo pozitivnih trendov v bralni kulturi, pomembne so tudi ciljno naravnane promocije kakovostnega knjižničnega gradiva, med katere sodi tudi najnovejši projekt splošnih knjižnic »dobreknjige.si«.

Posvet je tako odprl pogovor o smiselnosti in možnostih začenjanja projekta, ki bi vzpostavil zaupanja vreden in neodvisen sistem vrednotenja izdanih književnih del. Za takšno vrednotenje, ki bi ga lahko slovenske splošne knjižnice uspešno uporabljale za svetovanje bralcem, bi morali sestaviti model, ki bi vključeval čim več različnih informacij o posamezni knjigi. Pri tem je nujno vrednotiti tudi manj zahtevna dela in med njimi poiskati tista, ki so še zmeraj lahko vir rasti bralne pismenosti in znanja, ter odsvetovati tista, ki tega cilja ne dosegajo.

Vir

Vrednotenje književnosti za potrebe knjižnic : enodnevno strokovno posvetovanje z okroglo mizo, sredo, 21. maj 2014, Mestna knjižnica Ljubljana. Ljubljana : Mestna knjižnica.

SIRikt 2014 – utrinki s konference

> Maja Miklič

>> Romana Fekonja

V letu 2014 je konferenca SIRikt potekala konec maja v Kranjski Gori. Letošnja tema konference *Na poti k e-kompetentni šoli* je bila *Učencu naproti*. Posvečena je bila spremembam, ki jih prinaša sodobna tehnologija (predvsem tablice in druge mobilne naprave) z uporabo e-vsebin, e-učbenikov, e-storitev in družabnih omrežij v učenju in poučevanju.

Tudi letos je bil program izjemno bogat, potekal je na več lokacijah sočasno. Večino dogajanja so posneli, tako da si lahko posnetke pogledamo na spletni strani www.sirikt.si, kjer je dosegljiv tudi zbornik srečanja v e-obliki.

Dvodnevni dogodek se je začel v četrtek, 29. 5. 2014, s plenarnim delom v veliki dvorani Vitranc. Po uvodnih govorih predstavnikov organizatorjev, župana Kranjske Gore, ki že vrsto let gosti to konferenco, predstavnika ministrstva, direktorja ZRSŠ,

direktorice Cmepius ter direktorja Arnesa sta sledili dve predavanji, v katerih sta nas navdušila dva učenca. Učenka 5. razreda, ki rada bere knjige in nas je nagovorila z mislimi iz Harry Potterja, je predstavila rezultate svojega vrednotenja klasičnega in digitalnega učbenika, učenec 7. razreda pa nam je predstavil, kako je s pomočjo tehnologije izvedel raziskovalno nalogo, del eksperimenta pa je tudi prikazal. Ne samo samozavesten in brezhiben nastop obeh učencev pred množico odraslih poslušalcev, tudi njune ugotovitve, spretna uporaba IKT ter razmišljanje so nas povsem navdušili. Brez najmanjšega pretiravanja sta bili ti predstavitvi vsaj enako dobri kot predstavitve odraslih predavateljev, omogočili pa sta nam tudi vpogled v to, kako razmišljajo naši učenci in kakšnih odličnih rešitev se lahko domislijo.

Pristope poučevanja in učne strategije z uporabo IKT smo udeleženci raziskovali na treh področjih:

- e-listovnik, mobilno in spletno raziskovalno učenje in poučevanje;
- kombinirano, zvrnjeno (*flipped*) učenje in poučevanje ter izobraževanje na daljavo;
- učenje in poučevanje ena na ena, z mobilnimi napravami »prinesi sam« in s pomočjo spletnih izobraževalnih iger.

Spremembe na teh treh področjih smo zasledovali skozi 6 tem: učenje, poučevanje, vrednotenje, varnost, prostor in podpora.

Na posvetovanju se je zvrstilo več slovenskih in tujih predavateljev, v prispevku pa bomo izpostavili samo nekatere avtorje oz. vsebine.

Na tokratnem posvetovanju je bila ključna aktualna vsebina uporaba e-listovnikov v najrazličnejših oblikah in za različne namene. Pomembni so tudi razvoj na področju e-učbenikov oz. e-šolske torbe ter drugi projekti na Zavodu RS za šolstvo (predstavili so jih Gregor Mohorčič, Andreja Čuk, Andreja Bačnik, Anita Poberžnik, Tanja Rupnik Vec z ZRSŠ ter Tomi Dolenc z Arnesa). Praktično uporabo slednjih so predavatelji predstavljali ne samo v obliki predavanj, pač pa tudi v obliki delavnic, sejma, učnih krogov, odprte učilnice itd. Novost je tudi s primeri v praksi pogosto predstavljeno zvrnjeno (*flipped*) učenje.¹ Udeleženci so predstavljali uporabo spletnega dnevnika – bloga (na različnih platformah), klikerja,² uporabe oblaka za oddaljen dostop do vsebin itd.

Bogata ponudba primerov dobre prakse je bila na sejmu daj-dam, kjer sta sodelovali tudi šolski knjižničarki Urša Bajda in Nevenka Mandelj (Šolska knjižnica & spletni dnevnik, Korak k medijski pismenosti).

Slika 1: Urša Bajda in Nevenka Mandelj na sejmu daj-dam (foto: R. Fekonja).

¹ Več o tem pojmu na: http://flippedlearning.org/cms/lib07/VA01923112/Centricity/Domain/46/FLIP_handout_FNL_Web.pdf

² <http://kliker.sio.si/kliker.html>.

Knjižnične vsebine so bile predstavljene tudi v odprti učilnici v kar dveh krogih. Najprej smo se posvetili iskanju, vrednotenju, kritični presoji in uporabi informacij, ki jih v današnjem času najdemo tudi s pomočjo družabnih omrežij (Uporaba družbenih omrežij pri pouku), v drugem krogu pa smo predstavili medpredmetno povezovanje knjižničnih vsebin s slovenščino (Bogatimo besedni zaklad ob pomoči spletnih virov in tabličnega računalnika/pametnega telefona).

Posebej je treba izpostaviti, da je bila v sklopu konference tudi podelitev nagrad natečajev. Nagrado Zlati kabel 2014 za "Najboljši eTwinning projekt" v starostni kategoriji 4–11 let je prejel projekt "A night in the library", ki so ga izvajali na OŠ Litija. Koordinatorica projekta je bila šolska knjižničarka Nevenka Mandelj.

Slika 2: Nevenka Mandelj prejema Zlati kabel 2014 (foto: R. Fekonja).

Velikokrat se je bilo kar težko odločiti, na kateri predstavitvi ali delavnici biti navzoč in katero izpustiti. Ponudba je bila res pestra in raznolika in zagotovo smo vsi udeleženci našli veliko idej in primerov dobrih praks, ki jih bomo lahko prenesli v naše vsakdanje delo na šoli z učenci. Tako bomo popestrili pouk, učenci pa bodo bolj aktivni in motivirani. Učitelji bomo tako stopili oz. že stopamo učencem naproti.

Vir

Mednarodna konferenca SIRikt 2014. (2014) Pridobljeno 12. 6. 2014 s spletne strani: <http://www.sirikt.si/>.

Tjaša Jevnikar, Maja Miklič: Oprema mladinskih leposlovnih knjig glede na žanr in vsebino s piktogrami kot primer dobre prakse v OŠ dr. Vita Kraigherja

Piktogrami so slikovne oznake, s katerimi so označene knjige na policah leposlovja (izjemoma tudi stvarna literatura) na stopnjah C, P in M. Z njimi so označeni žanri in zvrsti, opisujejo vsebino knjige.

Piktograme na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja je izdelala Tjaša Jevnikar.

Slikovna priloga

	1. ČAROVNICE: zgodbe o čarovnicah in zgodbe, ki se jih bere in hrani v čarovniškem kotičku.		
	2. DRAMATIKA: Sem spadajo vsa dramska besedila, dvogovori, monologi:		10. PUSTOLOVŠČINE, POPOTNIŠKE ZGODBE: Zgodbe, ki opisujejo dogodivščine, polne tveganja in nevarnosti, popotovanja po Sloveniji in svetu, odkrivanja in raziskovanja. Sem sodijo tudi zgodbe preživetja v naravi (npr. taborniške zgodbe), zgodbe počitniških dogodivščin ...
	3. FANTAZIJA: Sem spadajo vsa fantastična in fantazijska besedila, ki vključujejo nadnaravne oz. imaginarne pojave in osebe.		11. LJUBEZENSKE ZGODBE: Vsa dela, ki opisujejo romantično zgodbo z ljubezenskimi zapleti.
	4. FILM: Sem spadajo vsa literarna dela, po katerih je posnet film/serija/animacija.		12. STRIP: So zgodbe v slikah, za njih je značilen zapis pogovora v oblakih.
	5. GROZLJIVKE: Sem spadajo vsa dela, katerih glavni namen je prestrašiti bralca.		13. ŠPORTNE KNJIGE: Opisujejo različne športne dejavnosti, v katerih se junak spopada s težavami v določeni športni disciplini.
	6. HUMOR: Smešno, sproščujoče in humorno branje; sem spadajo vsa dela, katerih namen je bralca nasmejati.		14. ZGODOVINSKE ZGODBE in ŽIVLJENJEPISI: Ta besedila opisujejo preteklost (različna zgodovinska obdobja), lahko so izmišljena ali pa opisujejo življenjepise realnih oseb.
	7. KRIMINALKE, DETEKTIVKE: Sem spadajo vsa dela, v katerih bralec išče skrite sledi, razkriva zločince, se bori proti zločinu.		15. ZNANSTVENA FANTASTIKA: Zgodbe pogosto ugibajo, kaj bi se lahko dogajalo v prihodnosti ali v izmišljenem svetu, ali pa se dogajajo v vesolju oz. v izmišljenih svetovih, v njih nastopajo zunajzemeljska bitja, zaznamuje jih značilen način pisanja.
	8. POEZIJA: Pesniške zbirke in pesmi.		
	9. PROBLEMI ODRAŠČANJA: Sem spadajo vsa leposlovna in stvarna dela, ki se ukvarjajo s problemi najstnikov in nudijo odgovore in rešitve, večinoma pa so pisana v obliki zgodb. Opisujejo najrazličnejše problemske teme in najstniške zgodbe. Posebej jih delimo na zgodbe za punce (rdeči vprašaj), za fante (modri vprašaj) in splošne (črni vprašaj).		16. ZGODBE O ŽIVALIH, RASTLINAH in EKOLOGIJ: Vsa besedila, ki so povezana z živalmi rastlinami, okoljem, naravo. Sem sodijo tudi basni in pripovedke, pa tudi poučna literatura v obliki zgodbe.

ISSN 0353-8958

9 770353 895004

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo